

ฉันทลักษณ์และโวหารภาพพจน์ในผญาเกี่ยวพาราดี

สารนิพนธ์

ของ

วิมลจันทร์ รักษาใจ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม 2551

ฉันทลักษณ์และโวหารภาพพจน์ในผญาเกี่ยวพาราตี

สารนิพนธ์

ของ

วิมลจันทร์ รักษาใจ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม 2551

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ฉันทลักษณ์และโวหารภาพพจน์ในผญาเกี่ยวพาราตี

บทคัดย่อ

ของ

วิมลจันทร์ รักษาใจ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม 2551

วิมลจันทร์ รักษาใจ. (2551). *วิเคราะห์ชั้นลักษณะและโวหารภาพพจน์ในผญาเกี่ยวพาราสี*.

สารนิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ : อาจารย์ พรธาดา สุวัธนวนิช.

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษารูปแบบชั้นลักษณะและโวหารภาพพจน์ในผญาเกี่ยวพาราสีของลำลี รักสุทธิ และของสุระ อุณวงศ์

ผลการศึกษาพบว่า ผญาเกี่ยวพาราสี มีการใช้ชั้นลักษณะ 6 แบบคือ แบบโสภ 4 หรือ โสภ 4 พยางค์ แบบกลอน 6 แบบกาพย์ แบบโคลงสาร แบบร่าย และแบบผสม ซึ่งชั้นลักษณะทั้ง 6 แบบนี้มีสัมผัสจังหวะ น้ำหนัก กับระดับเสียงเป็นหลัก สัมผัสที่นิยมคือสัมผัสอักษร ความไพเราะของชั้นลักษณะส่วนใหญ่มาจากจังหวะเสียงสูงต่ำของคำ

ส่วนโวหารภาพพจน์ของผญาเกี่ยวพาราสีพบว่ามีการใช้โวหารภาพพจน์ทั้งหมด 9 แบบ คือ โวหารภาพพจน์อุปมา โวหารภาพพจน์อุปลักษณะ โวหารภาพพจน์อุปพจน์ โวหารภาพพจน์บุคคลาธิษฐาน โวหารภาพพจน์นามนัย โวหารภาพพจน์สมพจน์ โวหารภาพพจน์อุทาหรณ์ โวหารภาพพจน์เสนาะ เนาะภาพและโวหารสัญลักษณ์ การศึกษาโวหารภาพพจน์นอกจากจะทำให้เห็นถึงความงามทางด้านภาษาที่รู้จักร้อยเรียงถ้อยคำให้เกิดความไพเราะ เกิดเสียงเสนาะและทำให้เห็นภาพแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงสภาพการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ อาหารการกิน สิ่งของเครื่องใช้ และการประกอบอาชีพของชาวภาคอีสานด้วย เช่น การทำนาทำไร่ การเลี้ยงไหม เป็นต้น

THE PROSODY AND FIGURES OF SPEECH IN PRAYA KEAWPARASRI

AN ABSTRACT

BY

WIMONCHAN RUKSAJAI

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Education Degree in Thai
at Srinakharinwirot University

May 2008

Wimonchan Ruksajai. (2008). *The Prosody and Figures of Speech in Praya Keawparasri*.

Master's Project, M.Ed. (Thai). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Project Advisor: Mrs. Porntada Suwattanawanich.

The purpose of this research was to study the prosody and figures of speech used in Praya Keawparasri of Samlee Raksutthee and Sura Unawong.

The results of study revealed that Phaya kewparasri used six types of prosody. They were Sok Si or Salok Si Payang, Klon Hok, Kap, klongsan, Ray, and mixed type. All six types of prosody mainly had rhyme of rhyme, stress and tones. The most Frequent Used rhyme was that of the character one. The beauty of prosody mostly came from tones of the words.

For the figures of Speech of Praya Keawparasri, it was found that nine types of figures of speech were used. They were simile , Metaphor , Hyperbole, Personnification, Metonymy, Synecdoche, Analogy, Understatement and Symbol. From the study of figures of speech, it did not only help us to see the beauty of language and how the words were arranged beautifully, it also helped to reflect the ways of life, culture, traditions, beliefs, food, things, and occupations, such as faming and silk-worms feeding, of the people in northeast regions.

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์เล่มนี้สำเร็จได้ด้วยความสามารถจากอาจารย์หลายท่านขอขอบพระคุณ อาจารย์พรธาดา สุวิธนวนิช ผู้ให้คำปรึกษาแนะนำอย่างดียิ่งในการจัดทำงานวิจัยครั้งนี้ตลอดทุกขั้นตอนขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ อัครา บุญทิพย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อุษณา กาญจนทัตและ อาจารย์ ดร. ดวงเด่น บุญปก ที่ได้ช่วยแนะนำและตรวจแก้ไขงานด้วยความเอาใจใส่ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตากรุณาเป็นอย่างยิ่ง

กราบขอบพระคุณ พระอาจารย์สำเร็จ ธรรมกาโมและพระอาจารย์สัจจา ผลบุญญ ผู้ให้คำแนะนำในด้านภาษาอีสานจนสารนิพนธ์เล่มนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยดีและคอยให้กำลังใจด้วยความเมตตากรุณาต่อผู้วิจัยมาตลอด

ขอบคุณ นายนราธิป รักษาใจ ผู้ช่วยในการพิมพ์และให้กำลังใจตลอดในการทำงานวิจัยเล่มนี้

คุณค่าของสารนิพนธ์เล่มนี้ขออุทิศให้แก่คุณพ่อหนูคำ ไชยรบ คุณแม่จันทร์เพ็ญ ไชยรบ บิดาและมารดาผู้ล่วงลับที่เสียชีวิตทางการศึกษาแก่ผู้วิจัยเป็นเบื้องปฐุม

วิมลจันทร์ รักษาใจ

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	4
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	4
ขอบเขตในการศึกษาค้นคว้า.....	4
ขั้นตอนในการดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	4
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า.....	5
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผญาเกี่ยวพาราสี.....	5
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับฉันทลักษณ์.....	7
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโวหารภาพพจน์.....	11
3 วิเคราะห์ฉันทลักษณ์ในผญาเกี่ยวพาราสี.....	16
ฉันทลักษณ์ในผญาเกี่ยวพาราสีแบบโสก 4 หรือ โสลก 4 พยางค์.....	17
ฉันทลักษณ์ในผญาเกี่ยวพาราสีแบบกลอนหก.....	19
ฉันทลักษณ์ในผญาเกี่ยวพาราสีแบบกาพย์.....	20
ฉันทลักษณ์ในผญาเกี่ยวพาราสีแบบกลอนอ่านหรือโคลงสาร.....	22
ฉันทลักษณ์ในผญาเกี่ยวพาราสีแบบฮ่ายหรือฮ้าย.....	25
ฉันทลักษณ์ในผญาเกี่ยวพาราสีแบบผสม.....	27
4 การใช้โวหารภาพพจน์ในผญาเกี่ยวพาราสี.....	29
โวหารภาพพจน์แบบอุปมา.....	32
โวหารภาพพจน์แบบอุปลักษณะ.....	35
โวหารภาพพจน์แบบอติพจน์.....	40
โวหารภาพพจน์แบบบุคลาธิษฐาน.....	46
โวหารภาพพจน์แบบนามนัย.....	49
โวหารภาพพจน์แบบสมพจน์.....	53
โวหารภาพพจน์แบบอุทาหรณ์.....	55

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
โหวตภาพพจน์แบบเสนาะแนะภาพ.....	68
โหวตภาพพจน์แบบสัญลักษณ์.....	72
5. สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	75
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า.....	75
อภิปรายผล.....	77
ข้อเสนอแนะ.....	78
บรรณานุกรม.....	80
ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์.....	84

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

คำว่า “ฉญา” มีรากศัพท์มาจากคำภาษาสันสกฤตว่า “ปรัชญา” พบการใช้คำนี้ในภาษาไทย และภาษาลาวโบราณว่า “ปรญา” และออกเสียงพูดเป็น “ฉญา” ในภาษาลาวและภาษาไทยถิ่นอีสาน (จิตร ภูมิศักดิ์. 2520: 180) ฉญามีความโดดเด่นด้านการใช้เสียง มีจังหวะ มีลีลา และแฝงไว้ด้วยความหมาย ตลอดจนอุปมา อุปไมยต่าง ๆ (วิสุทธิ์ บุญยกุล. 2520: 180) ฉญาเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของชาวอีสานที่ทรงคุณค่าและได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน ในสังคมชาวอีสานนับแต่โบราณมาได้ใช้ฉญาในหลายโอกาส เช่น ใช้ฉญาเพื่ออบรมสั่งสอน ใช้ฉญาเพื่อโต้ตอบเกี่ยวพาราสิระหว่างชายและหญิง เป็นการแสดงไหวพริบภูมิปัญญาด้วยภาษาที่มีเสียงสัมผัส มีเสียงสูงต่ำ ทำให้ฉญามีความไพเราะงดงามเรียบง่ายแต่แฝงไว้ด้วยความหมายและเอกลักษณ์ที่โดดเด่น

นิตยา ภักดีบัณฑิต (2532: 19-20) กล่าวถึงลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของชาวอีสานในความเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน ชอบพูดคำคล้องจอง มีเสียงสัมผัส ชาวอีสานจึงใช้ฉญาได้อย่างมีศิลปะด้วยภาษาที่งดงามสละสลวย และบุปผา ทวีสุข (2530: 97) ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาชาวอีสานและความงามของฉญาที่ใช้ในโอกาสเกี่ยวฝากรักของหนุ่มสาวชาวอีสานที่เรียกว่า “ฉญาเกี่ยว” และ “ฉญาเครือ” ซึ่งฉญาชนิดนี้มีลักษณะถ้อยคำที่กลั่นกรองสอดคล้องกันทั้งจังหวะ ลีลา เสียงสัมผัสและอุดมไปด้วยความหมาย ประดุจดั่งเครือเถาวัลย์หรือเครือดอกไม้ที่พันเกี่ยวร้อยรัดกันอย่างงดงาม ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้ฉญากลายเป็นผลงานสร้างสรรค์ทางชั้นที่ลักษณะและมีโวหารภาพพจน์ที่จับใจผู้ฟัง ดังตัวอย่าง

ดอกเทศแก้ว	บานอยู่กลางกอ
บานบ่พอ	ตัดนามมาล้อม
บานบ่พร้อม	บิดดอกมาดม
คันสีชมหลาย	หรือหนาม(สี)ยอมมัดซ้อนอยู่

(ทรงศักดิ์ ปรารังค์วัฒนากุล. 2532: 82)

ฉนทลักษณะของฉญาเกี่ยวพาราสิบทนี้ คือ “โคลงสาร” มีบาทเอกและบาทโท บาทเอกบทหนึ่งมี 4 วรรค วรรคที่ 1 และวรรคที่ 3 มีวรรคละ 3 คำ วรรคที่ 2 และที่ 4 มีวรรคละ 4 คำ แต่ละวรรคเพิ่มสร้อยได้อีก 2 คำ โดยเติมเข้าข้างหน้าของวรรคที่ 1 และ 3 ส่วนวรรคที่ 2 และ 4 ให้เติมเข้าข้างหลัง บาทโท มี

ลักษณะบังคับต่างๆ ไปเหมือนกับบาทเอกตำแหน่งวรรณยุกต์ทั้งบาทเอกและบาทโท อาจจะมีการเลื่อนไหลไปบ้าง และในแต่ละบทมีคำสัมผัสของวรรคที่เรียกกันในภาษาอีสานว่า “ท้ายหรือพืด”

สัมผัสของวรรคของผญาเกี่ยวพาราสีในบทข้างต้นมีลักษณะของการ “ท้ายหรือพืด” ดังนี้
 บาทที่ 1 วรรคที่ 2 มีคำสัมผัสกับบาทที่ 2 วรรคที่ 1 คือ กอ สัมผัส พอ
 บาทที่ 2 วรรคที่ 2 มีคำสัมผัสกับบาทที่ 3 วรรคที่ 1 คือ ล้อม สัมผัส พร้อม
 บาทที่ 3 วรรคที่ 2 มีคำสัมผัสกับบาทที่ 4 วรรคที่ 1 คือ ดม สัมผัส ชม

เนื้อความของผญาที่ยกมาเป็นตัวอย่างข้างต้นเป็นบทเกี่ยวสาวของชายหนุ่มโดยใช้โวหารความเปรียบประเภทอุปลักษณ์เอ่ยถึงดอกเกศแก้วซึ่งแทนหญิงสาว โดยชายหนุ่มกล่าวแสดงความรู้สึกของตนที่ได้พบเห็นดอกไม้งามชื่อดอกเกศแก้ว ชายหนุ่มเฝ้าแต่ชื่นชมดอกเกศแก้วด้วยความรัก ดอกเกศแก้วดอกนี้กำลังงามมากและงามโดดเด่นอยู่กลางกอไม้กอหนึ่ง ความงามแรกแย้มของดอกเกศแก้วซึ่งยังไม่บานเต็มที่นี้มีเสน่ห์ตราตรึงใจชายหนุ่มอย่างมากซึ่งเป็นความเปรียบหมายถึงหญิงสาวที่แรกอุ้มย้อมมีความสวยสดใส เปล่งปลั่ง มีความงามสมวัยของวัยแรกสาวจึงมีเสน่ห์ต้องตาต้องใจต่อชายที่ได้พบเจอ ชายหนุ่มยิ่งพิศดูดอกไม้ก็ยิ่งหลงรักและเกิดความหวงแหนจนกลัวว่าจะมีคนอื่นมาแย่งดอกไม้ นั้นไปเสีย ชมจึงตัดหนามมาล้อมเป็นรั้วป้องกันดอกไม้เอาไว้ก่อน ในขณะที่ใจก็กังวลอยู่ว่าหนามที่ได้นำมาล้อมดอกไม้ นั้นจะป้องกันดอกไม้ได้หรือไม่ เพราะอาจจะมีคนอื่นมาหวังเด็ดดอกเกศแก้วนี้ไปเสียชม หรือเขาจะเด็ดดอกเกศแก้วนี้มาชมชมนอนนี้เลยจะดีไหม

ดังนั้นนอกจากชั้นทูลทัศน์ที่ทำให้ผญาเกี่ยวพาราสีไพเราะแล้ว การใช้โวหารภาพพจน์ก็ทำให้ผู้ถูกเกี่ยวพาราสีเกิดอารมณ์หวนไหวไปตามถ้อยคำและมีการกล่าวโต้ตอบด้วยการสรรหาถ้อยคำโต้ตอบที่แสดงถึงโวหารที่เท่าเทียมกันด้วยปฏิภาณไหวพริบ ดังกล่าวได้ว่าผญาเกี่ยวพาราสีจึงเต็มไปด้วยวาทศิลป์เพื่อที่จะเผยความในใจของตนและต้องการทราบความในใจของอีกฝ่ายพร้อมกับอ่อนน้อมอีกฝ่ายหนึ่งให้พอใจและเห็นใจตน มักมีการใช้คำพูดคล้องจองกันและใช้โวหารภาพพจน์เปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ รอบตัวให้มีความไพเราะเป็นเหตุเป็นผลทำให้ผู้ฟังเกิดความเคลิบเคลิ้มอ่อนไหวตามคำพูด ดังตัวอย่างการโต้ตอบกันดังนี้

สาว - อ้ายเคยผิดแต่เป็นนกขี้ขึ้นมาบ่มีเครือมาเกี่ยว
 ผัดแต่เป็นพุ่มไม้เครือสิเกี่ยวกับมีดอกอ้าย
หนุ่ม - แม่นบ่ขอ ต้นไม้ใหญ่บ่มีผี สาวผู้ตีบมีขี้

ธรณีสัณฐาน ผีตาแฮกบึงไก่อต้มน้ำ ลิงมเล็กเฮ็ดฮีหยัง
(ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล. 2532: 90)

การกล่าวเกี่ยวได้ต่อกันระหว่างชายหญิงในฉนวนบึงนี้มีความหมายว่า ฝ่ายหญิงกำลังบอกฝ่ายชายเป็นนัยเปรียบเทียบกับว่า พี่เอยน้องนี้เปรียบดั่งต้นไม้พุ่มที่เพิ่งเติบโตใหญ่เป็นกอขึ้นมา ยังไม่มีกิ่งก้านหรือเครือเถาวัลย์ของต้นไม้ชนิดอื่นใดมาพันพันเกาะเกี่ยวเลย ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบแบบอุปมาอุปไมยว่าตนยังไม่มีคนรักนั่นเอง ส่วนฝ่ายชายก็กล่าวได้ตอบว่า เป็นไปได้อย่างไรที่ต้นไม้ต้นใหญ่ไม่ได้เป็นที่สถิตของภูตผีหรือเทพารักษ์ อุปมาดังหญิงที่งามเพียงพร้อมเป็นไปได้อย่างไรที่ยังไม่มีคู่เซยชม หากเกิดเหตุดังกล่าวยุ่ขึ้นจริงๆ แผ่นดินก็คงจะเกิดวิบัติแตกแยก ผีตาแฮกก็คงไม่กินไก่อต้มน้ำ วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของเราคงเสื่อมทรามลง เพราะการเช่นสรวงเลียงผีตาแฮกนั้นมีความสำคัญต่อวิถีทางประเพณีและวัฒนธรรมอีสาน ผีตาแฮกคืออารักษ์ผู้พิทักษ์รักษาผืนแผ่นดินและเรือกสวนไร่นา การเช่นสรวงผีตาแฮกคือประเพณีปฏิบัติที่ผูกพันกับการดำรงชีวิตและงานเกษตรกรรม หากเมื่อใดที่บ้านเมืองไม่มีการเคารพบูชาผีตาแฮก หรือไม่มีผีตาแฮกมากินเครื่องเช่นสังเวยแล้วไซ้ไร แสดงว่าบ้านเมืองไม่มีผีตาแฮกคุ้มครอง คอยปกป้องและอำนวยผลทางการเกษตรอีกต่อไป สภาพเช่นนั้นชาวอีสานจะเช่นสรวงสังเวยใครและจะมีชีวิตอยู่ได้อย่างไร จากผลข้างต้นจะสังเกตได้ว่าฝ่ายหญิงกล่าวโดยใช้หลักกรรมชาตินิยมนำสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติมาเปรียบเทียบ ส่วนฝ่ายชายกล่าวโดยใช้หลักตรรกนิยมนำความเป็นเหตุและผลมากล่าวอ้างและอธิบาย

ผญาเกี่ยวพาราฮีเป็นภาษาที่มีมีความไพเราะ เป็นสื่อที่ทำให้มีการผูกสัมพันธ์กันระหว่างหนุ่มสาวชาวอีสานซึ่งอาจจะพัฒนาขึ้นจนเกิดเป็นความรักในที่สุด และผญายังแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมของอีสานทางด้านการใช้ภาษา การถ่ายทอดความคิด หลักปรัชญา สิ่งเหล่านี้เป็นลักษณะของท้องถิ่นความโดดเด่นของผญาเกี่ยวพาราฮีอยู่ที่ฉันทลักษณ์ที่ไพเราะคล้ายเสียงดนตรีโดยมีท่วงทำนองเสียงวรรณยุกต์สูงต่ำและจังหวะของถ้อยคำ นอกจากนี้ยังมีการใช้โวหารภาพพจน์ที่แสดงความเปรียบเทียบอันลึกซึ้งกินใจทำให้ผู้ฟังเคลิบเคลิ้ม ขณะเดียวกันก็ใช้ปฏิภาณไหวพริบ ช้นเชิงในการร้องตอบโต้ของฝ่ายชายและฝ่ายหญิงได้อย่างทันกันซึ่งแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาด้านการใช้ภาษาอย่างหนึ่ง

แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าปัจจุบันผญาเกี่ยวพาราฮีไม่ได้ใช้กันอีกต่อไปเพราะวิถีชีวิตคนอีสานรุ่นใหม่เปลี่ยนไปจากเดิมมาก ผญาเกี่ยวพาราฮีจึงเป็นมรดกด้านวัฒนธรรมทางภาษาที่ยังพอสืบค้นได้ การศึกษาวิเคราะห์ฉันทลักษณ์และโวหารภาพพจน์ในผญาเกี่ยวพาราฮีในงานวิจัยนี้จะรื้อฟื้นให้เห็นถึงมรดกทางภูมิปัญญาด้านภาษาที่ทรงคุณค่าและมีความงดงามอันเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมอีสาน

ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า

เพื่อศึกษาวิเคราะห์ชั้นตัวละครและโวหารภาพพจน์ในผญาเกี่ยวพาราตี

ความสำคัญในการศึกษา

การศึกษาค้นคว้านี้ทำให้ทราบลักษณะของชั้นตัวละครและโวหารภาพพจน์ในผญาเกี่ยวพาราตี อันจะนำไปสู่การตระหนักถึงคุณค่าทางภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษา

ขอบเขตในการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผญาเกี่ยวพาราตีจากเอกสาร จำนวน 2 เล่ม คือ

1. ผญา ของสุระ อุดมวงศ์ ซึ่งจะศึกษาเฉพาะผญาเกี่ยวพาราตีเท่านั้น มีจำนวนผญาทั้งสิ้น 174 บท
2. ผญา ปรัชญาการดำเนินชีวิตอันล้ำค่าชาวอีสาน ของสำลี รักสุทธี ซึ่งจะศึกษาเฉพาะผญาเกี่ยวพาราตีเท่านั้น มีจำนวนผญาทั้งสิ้น 413 บท

ขั้นตอนในการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. สืบค้นและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ ได้แก่
 - เอกสารที่เกี่ยวข้องกับผญา
 - งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผญา
 - เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชั้นตัวละคร
 - งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชั้นตัวละคร
 - เอกสารที่เกี่ยวข้องกับโวหารภาพพจน์
 - งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโวหารภาพพจน์
2. ศึกษาและคัดเลือกผญาเกี่ยวพาราตีจากการรวบรวมของ สุระ อุดมวงศ์ และ สำลี รักสุทธี
3. วิเคราะห์ข้อมูลด้านชั้นตัวละคร และโวหารภาพพจน์ในผญาเกี่ยวพาราตี
4. เสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาชั้นหลักษณ์และไวยากรณ์ในแผนกภาษาผู้วิจัยได้ค้นคว้าหาความรู้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นพื้นฐานและแนวทางในการวิเคราะห์ ดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแผนกภาษา
1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแผนกภาษา
1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแผนกภาษา
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชั้นหลักษณ์
2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชั้นหลักษณ์
2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชั้นหลักษณ์
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับไวยากรณ์
3.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับไวยากรณ์
3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับไวยากรณ์

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแผนกภาษา

1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแผนกภาษา

จิตร ภูมิศักดิ์ (2520: 180) กล่าวถึง ภาษารากดั้งเดิมของคำนี้มาจากภาษาสันสกฤต คือ ปรชญา แต่ไทยและลาวโบราณดัดใช้เพียง ปรญา ในภาษาลาวไม่มีตัว ร ใช้ ฮ แทน ปร จึงเป็น ปฮ หรือ มห และเป็น ผ ในเสียงพูด ปรญา จึงเป็นผญาเช่นเดียวกับเปรตเป็นเผลต โปรดเป็นเผด

วิสุทธิ์ บุษยกุล (2520: 180) กล่าวถึง ภาษาราก หมายถึง คำพูดที่เต็มไปด้วยคำอุปมา อุปไมยต่าง ๆ เป็นร้อยกรองสั้น ๆ อาศัยเสียงหนักเบาหรือการเล่นอักษร ผญาอาจเป็นบทประพันธ์ที่อาจเกิดขึ้นเวลานั้นหรือจดจำมาจากคนอื่นเป็นทั้งคติหรือสำนวนที่ใช้พูดคุยหรือได้ตอบเกี่ยวกับความรัก

พรชัย ศรีสารคาม (2522: 117-141) กล่าวถึง ภาษารากที่ใช้เกี่ยวกับมีลักษณะเป็นการสวมบทบาทในการโต้ตอบกันในที่ประชุมชนหรือบางครั้งก็พูดบทผญาตลกเฉพาะหนุ่มสาวที่มีฝีปากกล้า เจ้าคารมจริงๆ ด้วยการสรรหาคำตลกๆ มายั่วเย้ากันสร้างความสนุกสนานครึกครื้นในหมู่ภาษาราก

สาร สาระทัศน์นันท์ (2524: 11) กล่าวถึง ภาษาราก เป็นคำคมชวนคิด เพื่อแสดงความรักระหว่างชายและหญิง มีความนัยลึกซึ้งโดยใช้คำในเชิงเปรียบเทียบ

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2526: 51) ได้กล่าวถึงความหมายของฉญา คือ คำคมที่มีความหมายลึกซึ้งกินใจใช้ศิลปะในการเรียงร้อยถ้อยคำโดยใช้คำให้สัมผัสเสียงหรือการใช้โวหารเปรียบเทียบใช้พูดในโอกาสพิเศษ เช่น ให้พรและสั่งสอนหรือหนุ่มสาวพูดเกี่ยวฝากรักกันและได้แบ่งประเภทของฉญาไว้ 5 ประเภท คือ ฉญาเกี่ยวพาราสี ฉญาเกี่ยวแบบตลก ฉญาภาษิต ฉญาอวยพร และฉญาสาส์นรัก

บุปผา ทวีสุข (2530: 97) กล่าวถึง ความเป็นมาของฉญาเดิมเป็นคำภาษิตต่อมามีผู้คิดดัดแปลงมาเป็นฉญาเกี่ยวพาราสีเพื่อหลีกเลี่ยงการฝากรักกันตรงๆ ซึ่งเป็นการโต้ตอบกันของหนุ่มสาว

ลำลี รักสุทธิ (2534: 8) สรุปได้ว่า ฉยานอกจากจะเป็นคติสอนใจให้ข้อคิดแนวทางการดำเนินชีวิตแบบต่าง ๆ แล้วยังมีฉญาอีกแบบหนึ่งที่แพร่หลายในภาคอีสานคือ ฉญาเกี่ยวพาราสี เป็นการวัดภูมิปัญญาปฏิภาณการโต้ตอบกันระหว่างหญิงกับชาย ซึ่งเรียกว่า ฉายฉญา

สุระ อุณวงศ์ (2542: 79) กล่าวถึง ฉญาเกี่ยวพาราสี มีลักษณะ การพูดที่คมคาย มีความคิดสติปัญญาและความสนุกสนาน ทำให้เกิดความรัก เป็นการโต้ตอบเชิงปัญญา ก่อให้เกิดความซาบซึ้งผูกใจหนุ่มสาว

กล่าวโดยสรุปฉญาเกี่ยวหรือฉญาเกี่ยวพาราสีเป็นฉญาชนิดหนึ่งซึ่งเป็นคำคมแสดงความหมายลึกซึ้งกินใจมีศิลปะในการเรียงร้อยถ้อยคำโดยใช้ฉันทลักษณ์และแสดงโวหารเปรียบเทียบ ฉญาเกี่ยวพาราสีจะเป็นสื่อที่ผู้ชายใช้แสดงความในใจเพื่อผูกสัมพันธ์กับผู้หญิงที่ตนหมายปองและยังเป็นการโต้ตอบระหว่างหนุ่มสาวอันแสดงถึงปฏิภาณไหวพริบที่จะได้คารมด้วยลีลาภาษาที่มีชั้นเชิง

1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับฉญาเกี่ยวพาราสี

จำเพย ไชยสินธุ์ (2527: 11) ได้ศึกษา”การศึกษากระบวนการจินตภาพในวรรณกรรมร้อยกรองอีสาน” เป็นวรรณกรรมประเภทลายลักษณ์ จารึกด้วยหนังสือไทยน้อยหรืออักษรธรรมลงบนใบลานผูกร้อยรวมกัน เรียกว่า หนังสือผูก เนื้อหามีวรรณกรรม ตำนาน ประวัติศาสตร์ นิทาน ศาสนา ประเพณี วรรณกรรมรักเป็นการรวบรวมฉญาเกี่ยวพาราสี แสดงอารมณ์ ความรู้สึก และความไพเราะของภาษา โดยการใช้กระบวนการจินตภาพ 2 ลักษณะ คือ การกล่าวตรงไปตรงมา และการสร้างภาพพจน์ กวีอีสานได้สร้างสรรค์ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมความเป็นอยู่เป็นผลคือโน้มน้าวจิตใจผู้อ่านให้คล้อยตามจินตนาการ

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล (2532: 249-253) ได้ศึกษา”เรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบ คำอุ้บวผู้สาวของล้านนาและฉญาเกี่ยวของอีสาน” เปรียบเทียบด้านประเพณีของชาวล้านนาและชาวอีสานมีประเพณีการเกี่ยวและประเพณีท้องถิ่นที่คล้ายกัน เปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้เลือกคู่ครองที่เหมาะสมกับตนเอง ในด้านรูปแบบคำอุ้บและฉญาเกี่ยวเป็นบทสนทนาที่เป็นร้อยกรองชาวบ้าน มีหลักการจัด

จังหวัดเสียงสูงต่ำและสัมผัสคล้องจองที่คล้ายคลึงกัน เอกลักษณะเฉพาะถิ่นปรากฏอยู่ที่ลักษณะการใช้โวหารสื่อความหมายกันอย่างหลากหลาย

นิภาภรณ์ สิงคะกุล (2537: 96-97) ศึกษา “เรื่อง ฃญาเกี่ยวพาราณีของชาวบ้านชูชาติ ตำบลอาจสามารถ อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด” กล่าวคือ ฃญาเกี่ยวพาราณีเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานรูปแบบจะออกม่ง่าย ๆ ไม่เคร่งครัด มีกฎตายตัว ระดับการใช้ภาษาจะเป็นระดับสามัญชนหรือบุคคลที่อยู่ในฐานะเดียวกันมีวัยใกล้เคียงกันโดยเฉพาะฃญาเกี่ยวพาราณีนั้นเป็นภาษาที่ใช้เจรจาระหว่างหนุ่มสาวมีจุดมุ่งหมายในการที่จะเปิดเผยความในใจซึ่งกันและกันเป็นภาษาที่มีความจริงและไม่จริงหรืออาจจะเลยความเป็นจริง

สรายุทธ์ ทองคำไส (2539: 9-14) ได้ศึกษา “การวิเคราะห์เรื่อง ผาแดง – นางไอ่ ฉบับของ พระอริยานุวัตรเขมจารี” สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมอีสานในสมัยโบราณเป็นสังคมที่ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ครอบครัวเป็นแบบผัวเดียวเมียเดียว ชายหญิงเกี่ยวพาราณีกันโดยผ่านคนกลาง ญาติพี่น้องจะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในการเกี่ยวพาราณีมีการสรรหาคำมาใช้ในบทเกี่ยวพาราณี มีความเหมาะสมสวยงามในรูปคำและเสียงคำ คำที่นำมาใช้มีความหมายลึกซึ้งกึ่งนัยจึงนักทำให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน

งานวิจัยข้างต้น เห็นได้ว่าการศึกษาฃญาเกี่ยวพาราณีนั้นนอกจากจะทำให้เห็นถึงศิลปะการใช้ภาษาซึ่งมีการเรียงร้อยภาษาอย่างไพเราะงดงาม แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาทางการใช้ภาษาในการถ่ายทอดแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคม การดำเนินชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมของสังคมชาวอีสานอีกด้วย

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับฉันทลักษณ์

2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับฉันทลักษณ์

พระสมณกุลวงศ์ (2511: หน้าคำนำ (ค) – (ช)) กล่าวถึง ฉันทลักษณ์ในวรรณกรรมอีสาน ฉันทลักษณ์ของอีสานมีลักษณะ อาศัยจังหวัด เสียงสูงต่ำของวรรณยุกต์เป็นเกณฑ์ฉันทลักษณ์ในยุคโบราณแทบจะไม่มีสัมผัสเลยแต่มีการส่งเสียงสัมผัสในยุคหลัง

เสาวลักษณ์ จันทรโพธิ์ศรี (2520: 1-4) ได้กล่าวถึงฉันทลักษณ์ของอีสานในการแต่งกาพย์กลอนของชาวอีสาน ได้แบบอย่างมาจากกาพย์สารวิลาสินีเพราะลักษณะกาพย์นิยมสระก่ายกัน (สัมผัส) ไม่นิยม ครุ ลหุ เหมือนอย่างฉันทน์ เข้าใจว่ากาพย์ชนิดนี้แต่ขึ้นในดินแดนล้านช้าง กาพย์และร่าย (ร่าย) ของชาวอีสานมีเค้ามาจากกาพย์สี่อ วชิรบัณฑิต กลอนต่าง ๆ ัดแปลงมาจากกาพย์ ชื่อว่า วิชชุมาลี ส่วนโคลงก็แปลงมาจากกาพย์วิชุมาลีบ้าง กาพย์มหาวิชุมาลีและกาพย์ดินธุมาลี

จารุบุตร เรื่องสุวรรณ (2524: 217 – 218) ได้กล่าวถึง ชั้นลักษณะวรรณกรรมของอีสาน มีรูปแบบชั้นลักษณะ ทั้งโคลง (โคลง) กาบ (กาพย์) กอน (กลอน) ฮ่าย (ร่าย) เชื่อว่า ร้อยกรองอีสานได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์กาพย์สารวิลาสินีของอินเดียซึ่งเป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นที่อาณาจักรล้านช้างแต่ต้นแบบใช้ภาษาอินเดียโบราณนิยมสละก่ายกัน (สัมผัส) ไม่นิยมครุ ลหุ อย่างฉันท กาพย์และร่าย ของชาวอีสานจึงมีเค้าเงื่อนว่า ดัดแปลงมาจากกาพย์วชิรป็นตี กลอนต่าง ๆ ดัดแปลงจากกาพย์วิษุมาลี โคลงดัดแปลงจากกาพย์วิษุมาลี การพยมหาวิษุมาลี กาพย์สินธุมาลี และมีความเชื่อว่า กาพย์กลอนของชนชาติไทยลาวมีพัฒนาการของตนเองจากกาพย์กลอนมีสัมผัสเป็นหลัก และน้ำหนักตลอดจนระดับเสียง เป็นหลักร่วมกัน

โคลง หมายถึง คำประพันธ์ที่แต่งให้มีระเบียบเป็นแถวตั้งโครงกระดูก มีทั้งโคลง 5 และโคลง 7

กาพย์ หมายถึง คำประพันธ์ที่มีคำก่ายหรือสัมผัสสลับซับซ้อนเหลื่อมกันตั้งกาบหมาก นิยมใช้คำประพันธ์สั้น ๆ เพื่อสะดวกในการจดจำ

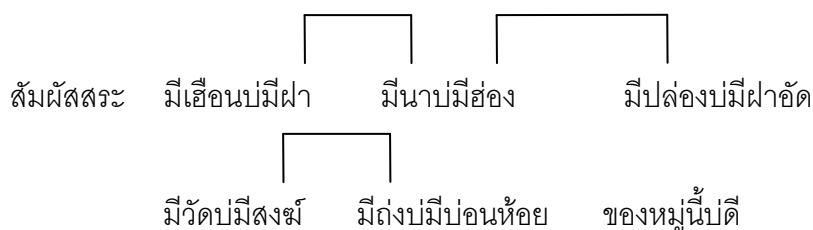
กลอน ในภาษาอีสาน หมายถึง ไม้พาดที่เรียงกันบนแพ สำหรับวางเครื่องมุงหลังคา กลอนในชั้นลักษณะจึงน่าจะหมายถึงคำที่เรียบเรียงเป็นแถวตั้งกลอนเวียนเป็นคำประพันธ์ที่ใช้มากที่สุดใภาคอีสาน

ร่าย หมายถึง คำประพันธ์ที่มีลักษณะคล้ายร่ายของภาคกลาง คือ วรรคหนึ่งมีจำนวนคำ 5 – 7 คำ มากที่สุดอาจจะ 10 คำ แต่ละวรรคจะส่งสัมผัสเกาะเกี่ยวกันไปจนจบใจความปรากฏในวรรณกรรมมุขปาฐะ

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2525: 40) กล่าวถึง ชั้นลักษณะมีการใช้ถ้อยคำเพื่อก่อให้เกิดความไพเราะงดงามเกิดจากที่กวีเลือกสรรถ้อยคำได้อย่างเหมาะสมกับงานประพันธ์ของตนเองซึ่งมีการใช้คำให้มีเสียงสัมผัสทำให้เกิดความไพเราะโดยเฉพาะเสียงสัมผัสภายในวรรค

พรทิพย์ ชังธาดา (2545: 79-80) ได้กล่าวถึงชั้นลักษณะของญามีรูปแบบ 2 ประเภท คือ

1. ประเภทที่มีสัมผัสคือสัมผัสระหว่างวรรคติดต่อกันโดยตลอดมีทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษรดังตัวอย่าง

สัมผัสอักษร โมโหนี่พาโตตกต่ำ ให้ค่อยคิดต่อต้านยังลีได้ต่อนคำ

2. ประเภทที่ไม่มีสัมผัส คือญ่าที่ไม่ได้ส่งสัมผัสต่อเนื่องกันไป อาศัยเสียงสูงต่ำของเสียงวรรณยุกต์ และจังหวะของถ้อยคำทำให้เกิดเสียงไพเราะดังตัวอย่าง

“สัจจาหญิงนี้ คือหินหนักหมื่น ถิ่นใสน้ำจมนิ่งแมน่ปฟู”

กล่าวโดยสรุป ชั้นทลักษณ์คือระเบียบข้อบังคับของงานเขียนประเภทร้อยกรองลักษณะบังคับของชั้นทลักษณ์ทำให้ร้อยกรองมีจังหวะและความไพเราะทางด้านเสียงซึ่งเมื่อรวมกับการเลือกสรรคำที่มีความหมายเหมาะสมก็จะทำให้ร้อยกรองบทหนึ่งๆมีคุณค่าและความงามทั้งในเรื่องของเสียงและความหมาย

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชั้นทลักษณ์

สุพรรณ ทองคล้าย (2524: 38-48) ได้ศึกษาเรื่อง “ร้อยกรองพื้นถิ่นอีสาน” กล่าวถึงลักษณะพิเศษของชั้นทลักษณ์อีสานไว้มี 3 ชนิด คือ

1. ชนิดที่ไม่มีสัมผัสบังคับ อาศัยจังหวะและน้ำเสียงเป็นหลัก ดังตัวอย่าง
ไม้ล้อมรั้ว/ลำเดียวบช่วย
ไพร่บ่พร้อม/แบ่งบ้านบ่เฮือง .
2. ชนิดที่มีสัมผัสต่อเนื่องแบบร่ายของบทกลอน
แมงกะเบือมุงเสื่อแขนลาย เก็บผักขายได้หลายกว่าหมู
อยู่บ่อยู่มาปากนำเขา .
3. ชนิดที่ไม่มีสัมผัสผสมกับ มีสัมผัสแบบร่ายภาคกลาง ลักษณะนี้ปรากฏเป็นสัมผัสแบบวรรณคดีวรรณคดีดังตัวอย่าง
นอนสาเดอหลับตาสาเดอ
นอนอยู่แก้วหลับแล้วแม่สิกล้วย
เสียงแมงโพงฮ้องมางาวาว
ถักเชือกคาวไว้คล้องคอแมง .

ชาคริต อนันทราวุธ (2525:189) ได้ศึกษา “เรื่อง บทสุตขวัณ จังหวัดเลย” คำประพันธ์ลักษณะคล้ายร่ายของภาคกลางคือวรรคหนึ่งมีจำนวนคำ 5 – 7 คำ มากที่สุดอาจถึง 10 คำแต่ละวรรคจะส่งสัมผัสเกาะเกี่ยวกันไปจนจบใจความปรากฏในคำสุตขวัณ บายศรี

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล (2526: 89) ได้ศึกษา “เรื่อง คำคู่บ่าวคู่สาวล้านนาและผญาเกี่ยวกับอีสาน” กล่าวถึง ชั้นทลักษณ์ในผญาเกี่ยวกับพาราสิไว้ดังนี้ ชาวอีสานนิยมแต่งบทร้อยกรองที่อยู่ในรูปลักษณะของโคลงสั้น ความสำคัญอยู่ที่ท่องทำนองเสียงวรรณยุกต์เป็นหลักโดยมีลีลาแห่งสัมผัสสระทำให้ไพเราะมากยิ่งขึ้น

นิตยา ภักดีบัณฑิต (2532: 82-90) ได้ศึกษา “เรื่อง ฃญาภาษิต” ได้กล่าวถึงการจัดรูปแบบทางฉนลัษณที่แบ่งได้ 8 ประเภท คือ

1. แบบโสภ หรือโสภ 2 พยางค์
2. แบบโสภ หรือโสภ 3 พยางค์
3. แบบโสภ หรือโสภ 4 พยางค์
4. แบบกลอน 6
5. แบบกาพย์
6. แบบกลอนอ่านหรือโคลงสาร
7. แบบร่าย
8. แบบผสม

ประดิษฐ์ จิตตะบุตร (2537: 41) ได้ศึกษา “เรื่อง ฃญาของชาวโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม” กล่าวถึง ฉนลัษณที่ความรอบรู้ความสามารถทางร้อยกรองสดของผู้เป็นเจ้าของฃญาเป็นถ้อยคำสำนวนพุดจากันแฝงความงามของภาษาให้แง่คิดเป็นคำคมที่ถ่ายทอดอารมณ์ของหนุ่มสาวในการเกี่ยวพาราสี

กมลมาลย์ คำแสน (2542: 12) ได้ศึกษา “เรื่อง การศึกษาฃญาภาษิตอีสานตามแนวมนุษยวิทยา” กล่าวถึง ฉนลัษณในฃญาเป็นภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นอีสานที่สร้างสรรค์ถ้อยคำที่เรียบง่ายธรรมดามาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อคนในสังคม

โชติวุฒิ พลวิเศษ (2545: 18) ได้ศึกษา “เรื่อง การตีความ ฃญาเชิงจรรยาศาสตร์ที่ประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน” กล่าวถึง ฉนลัษณ การใช้ถ้อยคำที่หลักแหลมใช้วรรณศิลป์ในการอุปมาอุปไมยในแต่ละบริบทของฃญาพบว่าเนื้อหาได้ศึกษามากมายในทางปรัชญา วิเคราะห์ตีความเพิ่มเติมในด้าน จริยศาสตร์ ศดิธรรม ที่แฝงอยู่ในฃญา ใช้กลุ่มคำคล้องจองกัน เป็นฉนลัษณที่งดงาม

อานนท์ พลภักดี (2548: 18-25) ได้ศึกษา “เรื่อง การศึกษากับสื่อบุคคล : กรณีศึกษาตำบลกุดปอง อำเภอเมือง จังหวัดเลย” กล่าวถึง สื่อบุคคลเป็นสื่อพื้นฐานดั้งเดิมของคนไทยเชื้อสายลาวในภาคอีสานของไทยได้ใช้คำฃญา ซึ่งเป็นรูปแบบฉนลัษณเป็นคำที่ไพเราะจดจำง่ายมีคติเตือนใจป้องกันคนในสังคมไม่ให้ทำชั่วมีความรู้ในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณีโดยการนำคำฃญามาเผยแพร่สืบต่อกันมา

จากที่กล่าวมาโดยลำดับฉนลัษณในฃญาเกี่ยวพาราสีมุ่งเสียงสูงต่ำการส่งสัมผัสด้วยลีลาของร่ายหรือกลอนและรูปแบบที่ผสมมีทั้งสัมผัสและไม่มีสัมผัสความไพเราะอยู่ที่วรรค จังหวะและท่วงทำนองเสียงสูงต่ำเป็นเกณฑ์ ซึ่งฉนลัษณของอีสานแบ่งออกได้เป็น 8 ประเภทคือ แบบโสภ

หรือ โสลก 2 พยางค์ แบบโสกหรือโสก 3 พยางค์ แบบโสกหรือโสก 4 พยางค์ แบบกลอน 6 แบบ กาวย แบบกลอน อานหรือโคลงสาร แบบร่าย แบบผสม

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโวหารภาพพจน์

3.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับโวหารภาพพจน์

ลีทธา พินิจภูวดลและคนอื่น ๆ (2517: 167-174) กล่าวถึง ภาพพจน์ว่าเป็นการสร้างมโนภาพให้เกิดขึ้นโดยอาศัยถ้อยคำสำนวนมีหลายลักษณะคือ

1. การเปรียบเทียบสิ่งที่เหมือนกันหรืออุปมา (Simile)
2. การเปรียบเทียบโดยนัยหรืออุปลักษณ์ (Metaphor)
3. การเปรียบเทียบโดยใช้ความตรงกันข้ามหรือปรพากย์ (Antithesis)
4. การเปรียบเทียบโดยใช้ส่วนหนึ่งแทนทั้งหมดหรือนามนัย (Metonymy)
5. การเล่นเสียงเล่นจังหวะหรือเสียงสัมผัส (Alliteration)
6. โวหารที่ใช้ประโยคคำถาม (Interrogation)
7. การเล่นคำ (Puns on word)
8. การสมมุติให้มีตัวตนหรือบุคลาธิษฐาน (Personification)
9. การกล่าวเกินจริงหรืออติพจน์ (Hyperbole)
10. การเลียนเสียงธรรมชาติ (Conomatopocia)
11. การลดความหมายของคำ (Euphemism)
12. การเล่าเรื่องสมมุติหรือนิทานเปรียบเทียบ (Allegory)

กระแส มาลยาภรณ์ (2522: 61-63) กล่าวถึง ภาพพจน์ว่ามี 4 แบบ คือ

1. อุปมา
2. อุปลักษณ์
3. อติพจน์
4. การขัดแย้ง

วิภา กงกะนันท์ (2522: 61-63) กล่าวถึง โวหารภาพพจน์ซึ่งมีลักษณะต่าง ๆ ไว้หลายประเภท พอสรุปได้ดังนี้

1. เปรียบเป็น (Metuphor) เป็นโวหารเปรียบเทียบของสองสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องนำมาเปรียบเทียบว่าเป็นสิ่งเดียวหรือเท่ากันทุกประการ
2. เปรียบเหมือน (Simile) เป็นโวหารที่เปรียบเทียบสองสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องนำมาเปรียบเทียบว่าเหมือนกัน

3. สมพจน์ (Synecdoche)
4. นามนัย (Metonymy)
5. ปฏิวาทนะ (oxymoron)
6. ปฏิภาคพจน์ (Porradox)
7. อาวัตพากย์ (Synthesis)
8. อธิพจน์ (Hyperbole)
9. ปฏิรูปพจน์ (Allusion)
10. บุคคลาธิษฐาน (Personification)
11. อุทาหรณ์ (Analogy)
12. ปฏิปุจฉา (Rhetoric Question)

ปรีชา ช่างขวัญเย็น (2525: 215-231) กล่าวคือ ภาพพจน์เป็นวิธีใช้ภาษาซึ่งคำหรือสำนวนที่ใช้มีความหมายไม่ตรงตามตัวหนังสือการใช้ถ้อยคำลักษณะดังกล่าวทำให้ผู้ฟังบังเกิดจินตนาการ (Image) หรืออารมณ์บางอย่าง ซึ่งยากแก่การบรรยายด้วยการใช้ภาษาโดยตรงไปตรงมา และแบ่งภาพพจน์ออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ความเปรียบ การเล่นคำ และการเล่นเสียง

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล (2526: 88-104) ได้จัดประเภทโวหารในคำอุปมาอุปไมย ล้อเลียนและผลาญเกี่ยวอีสานไว้ 8 ประเภท คือ

1. โวหารเปรียบเทียบที่มีคำเชื่อม ได้แก่ วิธีการเปรียบเทียบเหมือนหรือคล้ายกันของสองสิ่ง(หรือมากกว่า)โดยอาศัยคำเชื่อมหรือคำระบุแสดงการเปรียบเทียบ เช่น เชื่อมด้วยคำว่าเหมือนคล้าย ดัง เทียม เทียบ เป็นต้น
2. โวหารเปรียบเทียบที่ไม่มีคำเชื่อม ได้แก่ วิธีการเปรียบเทียบโดยไม่ต้องอาศัยคำเชื่อมหรือไม่ต้องใช้คำระบุแสดงการเปรียบเทียบเป็นการหยิบยกสิ่งหนึ่งมากล่าวเปรียบเทียบแทนอีกสิ่งหนึ่ง
3. โวหารเปรียบเทียบกล่าวเกินจริง ได้แก่ วิธีการเปรียบเทียบที่เกินความจริงหรือพันวิสัยโลก
4. โวหารเปรียบเทียบบุคคลาธิษฐาน ได้แก่ การนำเอาสรรพสิ่งต่างๆที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตมาทำให้มีความรู้สึกนึกคิดและแสดงกิริยาอาการได้เหมือนคนโดยมุ่งสร้างเรื่องราวธรรมดาให้มีชีวิตชีวา กระทบอารมณ์ผู้ฟัง
5. โวหารเปรียบเทียบในลักษณะที่ใช้เป็นคำแทนชื่อหรือคำสรรพนาม โวหารประเภทนี้จะปรากฏใช้ในคำแทนชื่อชายและคำแทนชื่อหญิง น้ำเสียงที่ใช้ในการเปรียบส่วนใหญ่จะให้ความหมายในแง่บวกมากกว่าแง่ลบ ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะกล่าวยกย่องซึ่งกันและกันเป็นสำคัญ ลักษณะความเปรียบที่ใช้ในคำแทนชื่อหรือคำสรรพนามนี้จะมี 2 ลักษณะ คือ

5.1 โวหารแบบนามนัย (Metonymy) ได้แก่ การใช้คำเรียกขานบุคคลโดยใช้แทนความหมายกว้างๆรวมๆ เป็นสัญลักษณ์หรือเป็นความเปรียบที่หมายแทนบุคคลนั้น เช่น นางแพงแทนผู้หญิง พี่ไท่ แทนผู้ชาย เป็นต้น

5.2 โวหารแบบสมพจน์ (Synecdoche) ได้แก่ การใช้คำเรียกขานแทนบุคคลโดยใช้คุณสมบัติเด่นๆหรือลักษณะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายมากล่าวให้มีความหมายแทนตัวบุคคล

6. โวหารเปรียบเทียบในลักษณะของการอ้างอิงหรือยกอุทาหรณ์ ได้แก่ ความเปรียบที่อ้างถึงบุคคลหรือเหตุการณ์ที่มีความหมายคล้ายกันหรือเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายมาอธิบายความคิดหรือมาเปรียบกับพฤติกรรมของผู้พูด โวหารชนิดนี้เรียกกันว่าโวหารอุทาหรณ์(Analogy)และโวหารเลียนแบบ (Allusion)

7. โวหารในลักษณะการเล่นคำหรือการนำคำที่มีเสียงใกล้เคียงกัน เช่น เสียงพยัญชนะสระ ตัวสะกด แต่ต่างเสียงวรรณยุกต์และต่างความหมายมาเปรียบเทียบกัน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

7.1 การเล่นคำโดยเปรียบเทียบเสียงสระและตัวสะกด ได้แก่ การใช้คำที่มีเสียงสระและตัวสะกดใกล้เคียงกันมากล่าวแทนกันซึ่งผู้ฟังจะต้องตีความจากเสียงของคำและน้ำเสียงของผู้พูดว่าต้องการสื่อความหมายและความรู้สึกร้อยประการใดแฝงเร้นอยู่บ้างจึงจะเข้าใจความนัยที่ซ่อนอยู่ได้

7.2 การเล่นคำผวน ลักษณะแรก คือ เป็นคำผวนกลับไปกลับมาที่มีความหมายได้ทั้งสองคำและอีกลักษณะหนึ่ง คือ ต้องผวนคำเสียก่อนจึงจะได้ความหมายที่แท้จริง

8. การใช้คำที่มีเสียงเสนาะเนาะภาพ คือ การใช้คำที่มีเสียงเสนาะประดุจเสียงดนตรีมีท่วงทำนองและสัมผัสอันไพเราะและสื่อความหมายที่ลึกซึ้งประทับใจ

กมล กุศล (2529: 211-214) ให้ความหมายของภาพพจน์ว่าเป็นโวหารที่ผู้เขียนใช้ในการเขียนเพื่อให้ข้อเขียนนั้นน่าอ่านคมคายได้ความกระจ่างชัดและผู้อ่านเกิดจินตนาการตรงตามที่ผู้เขียนต้องการแบ่งภาพพจน์ออกเป็น 10 แบบ คือ

1. อุปมา
2. อุปลักษณ์
3. ปรพากย์
4. นามนัย
5. บุคลาธิษฐาน
6. อธิพจน์
7. เลียนเสียง
8. เล่นคำ

9. เลียงคำ

10. ประโยคคำถาม

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2531: 122-137) กล่าวถึง โวหารภาพพจน์ไว้ว่า คือ การใช้ ถ้อยคำที่เรียบเรียงการใช้โวหารไม่กล่าวตรงไปตรงมาทั้งนี้โดยมีเจตนา ให้มีประสิทธิผลต่อความเข้าใจ และต่อความรู้สึกยิ่งกว่าใช้ถ้อยคำบอกเล่าตามธรรมดา การสร้างภาพพจน์ มี 10 วิธี ได้แก่

1. การเปรียบเทียบหรืออุปมาอุปไมย
 - 1.1 เปรียบเหมือน (Simile)
 - 1.2 เปรียบเป็น (Metaphor)
2. บุคลาธิษฐาน (personification)
3. สัญลักษณ์ – สิ่งแทน (Symbol)
4. การกล่าวขัดแย้งคู่ขนานกัน (Parceelon)
5. การกล่าวเกินจริง (Hyperble)
6. การกล่าวน้อยแต่กินใจความกว้าง (Understatement)
7. การใช้คำถามที่รู้คำตอบอยู่แล้วและไม่ต้องมีคำตอบอีก (Rhetoric Question)
8. การกล่าวเย้ยประชด (Iromny หรือ Sarcasin)
9. การกล่าวเท้าความ (Allusion)
10. การเรียบเรียงข้อความที่มีเสียงสัมผัสมีคู่ลงความหมายและน้ำหนักเสียงที่เท่าเทียมกัน

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาพพจน์

วงเดือน สุขบาง (2524: 232-240) ศึกษา “เรื่อง พระปฐมสมโพธิกถาในแนวสุนทรียะ” มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์หรือสรุปลักษณะและความและท่วงทำนองเขียน ผลการศึกษาท่วงทำนองเขียนที่เกี่ยวกับโวหาร ปรากฏว่ามีโวหารอุปมา โวหารเปรียบเทียบ โวหารบุคลาธิษฐาน โวหารกล่าวเกินจริง โวหารอุทาหรณ์ โวหารปลุกจิตสำนึก โวหารปฏิบัติ และโวหารสุภาพ

จำเพย ไชยสินธุ์ (2527: 260-263) ศึกษา “เรื่อง กระบวนจินตภาพในวรรณกรรมอีสานจากวรรณกรรมร้อยกรองจากอีสาน” จำนวน 15 เรื่อง พบว่ากวีอีสานได้ใช้กระบวนจินตภาพ 2 ลักษณะ คือ

1. การกล่าวอย่างตรงไปตรงมา
2. การสร้างภาพพจน์ ภาพที่ปรากฏใช้ในกระบวนจินตภาพมี 8 ประเภท คือ อุปมา อุทาหรณ์ อติพจน์ อาวัตพากย์ สมพจน์นัย และภาพพจน์ที่นำสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตมาแสดงกิริยาอาการอย่างมนุษย์ โดยภาพที่นิยมใช้มากที่สุดคือ ภาพพจน์อุปมา และภาพพจน์อุทาหรณ์

ภัทรภรณ์ หนั้นชัย (2528: 42) ได้ศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์ใช้ภาพพจน์ในวรรณคดีที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยวิชาบังคับ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย” จำนวน 6 เรื่อง โดยใช้ประเด็นในการวิเคราะห์ 15 แบบ คือการใช้อุปมา การใช้อุปลักษณ์ การใช้บุคลาธิษฐาน การใช้สัญลักษณ์ การกล่าวถึงความขัดแย้งคู่ขนาน การกล่าวเกินจริง การกล่าวแก้ความ การใช้อุทราหรณ์ การกล่าวเย้ย กล่าวประชด การใช้คำถาม การเลียนเสียง การเล่นคำ การใช้คำซ้ำ การใช้คำที่มีรสความ

พิสมร วัลย์วุฒิ (2530: 46) ศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์การใช้ภาพพจน์ในวรรณกรรมร้อยกรองของสุจิตต์ วงษ์เทศ” ใช้ประเด็นในการวิเคราะห์ 14 แบบ คือ การเปรียบเทียบโดยตรง การเปรียบเทียบโดยนัย การใช้สัญลักษณ์ การสมมุติให้มีตัวตน การกล่าวแก้ความ การกล่าวเกินจริง การกล่าวขัดแย้งคู่ขนาน การกล่าวเสียดสีเหน็บแนม การใช้คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ การใช้คำที่รสความ การเล่นคำ การใช้คำซ้ำ การเล่นเสียงเล่นจังหวะ การเลียนเสียง

สิริรัตน์ สุคันธวิช (2531: 39-45) ศึกษาเรื่อง วิเคราะห์ภาพในวรรณคดีไทยที่ปรากฏในหนังสือภาษาไทยชุดทักษะสัมพันธ์ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น” ใช้ประเด็นในการวิเคราะห์ 17 แบบ ดังนี้ อุปมา ปฏิรูป อุทราหรณ์ พรพากย์ สัญลักษณ์ นามนัย สมพจนัย บุคลาธิษฐาน อติพจน์ ปฏิพจน์ การกล่าวเย้ย กล่าวประชด การเลียนเสียงธรรมชาติ การเล่นจังหวะ การเล่นคำ การใช้คำซ้ำ

จากเอกสารความรู้และงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นนี้ทำให้ผู้วิจัยได้รับความรู้และแนวทางอันเป็นประโยชน์ซึ่งจะนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ฉันทลักษณ์และโวหารภาพพจน์ในผญาเกี่ยวพาราสีในงานวิจัยชิ้นนี้ต่อไป

บทที่ 3

วิเคราะห์ฉันทลักษณ์ในพญาแก้วพาราดี

ฉันทลักษณ์ คือ ระเบียบข้อบังคับของงานเขียนประเภทร้อยกรอง ลักษณะข้อบังคับของฉันทลักษณ์ทำให้ร้อยกรองมีจังหวะและความไพเราะทางด้านเสียง กอปรกับการเลือกสรรคำที่มีความหมายเหมาะสมจะทำให้ร้อยกรองทวีคุณค่ายิ่งขึ้น งานวิจัยนี้ศึกษาฉันทลักษณ์ของพญาแก้วพาราดีของ นิตยา ภัคดีบัณฑิต อ้างอิงจากพรชัย ศรีสารคาม (2522: 5-11) เป็นการศึกษาฉันทลักษณ์ของพญาแก้วพาราดีจากการใช้ถ้อยคำ เสียงสูงต่ำ เสียงวรรณยุกต์ และ เสียงสัมผัส โดยนิตยา ภัคดีบัณฑิต ได้จำแนกฉันทลักษณ์ของพญาแก้วออกเป็น 8 ประเภท ได้แก่

- 1 แบบโสก 2 หรือ โสลก 2 พยางค์
- 2 แบบโสก 3 หรือ โสลก 3 พยางค์
- 3 แบบโสก 4 หรือ โสลก 4 พยางค์
- 4 แบบกลอนหก
- 5 แบบกาพย์
- 6 แบบกลอนอ่านหรือโคลงสาร
- 7 แบบร่าย
- 8 แบบผสม

เมื่อนำเกณฑ์การจำแนกรูปแบบฉันทลักษณ์ของนิตยา ภัคดีบัณฑิต มาศึกษาวิเคราะห์รูปแบบฉันทลักษณ์พญาแก้วพาราดีของ สาลี รักสุทธี และสุระ อุณวงศ์ จำนวน 587 บทนั้นปรากฏว่ามีรูปแบบฉันทลักษณ์ไม่ครบทั้ง 8 แบบ พบเพียง 6 แบบคือ

- 1 แบบโสก 4 หรือ โสลก 4 พยางค์
- 2 แบบกลอนหก
- 3 แบบกาพย์
- 4 แบบกลอนอ่านหรือโคลงสาร
- 5 แบบร่าย
- 6 แบบผสม

รูปแบบฉันทลักษณ์ทั้ง 6 แบบมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ชั้นทลัษณ์ในพญาเกี้ยวพาราสี่แบบโสก 4 หรือ โสลก 4 พยางค์

แผนผังชั้นทลัษณ์แบบโสก 4 หรือ โสลก 4

○○○○ ○○○○

○○○○ ○○○○

ตัวอย่างชั้นทลัษณ์แบบโสก 4 หรือ โสลก 4

ยามนกเขาตู้ พรากคู่ยั้งขัน

ยามกาเว้าวอน จากกันยั้งฮ้อง

บาดน้องพรากอ้าย คำเดยวบั้ง

บ่เ็นสิ่งไกล กะเ็นสิ่งไกล

(สุระ อุณวงศ์ 2542 : 103)

ลักษณะชั้นทลัษณ์ในพญาเกี้ยวพาราสี่แบบโสก 4 มีลักษณะที่ควรสังเกต

1.1 ชั้นทลัษณ์แบบโสก 4 หรือ โสลก 4 ในแต่ละวรรคจะมี 4 คำหรือ 4 พยางค์ มีจำนวนวรรคตั้งแต่ 4 - 8 วรรค

1.2 สัมผัสภายในวรรคไม่เคร่งครัดและไม่ชัดเจนคือจะมีสัมผัสหรือไม่ก็ได้ เช่นในวรรคแรกของตัวอย่างข้างบนไม่ปรากฏสัมผัสภายในวรรค

1.3 สัมผัสภายนอกวรรคพบว่ามีกรวางสัมผัสระหว่างวรรค แต่ก็ไม่สามารถระบุเป็นกฎเกณฑ์ตายตัวได้เพราะสัมผัสระหว่างวรรคปรากฏไม่สม่ำเสมอ

วรรคที่ 1 ยามนกเขาตู้ วรรคที่ 2 พรากคู่ยั้งขัน มีสัมผัสระหว่างวรรคคือพยางค์ที่ 4 ในวรรคที่ 1 (ตู้) กับ พยางค์ที่ 2 (คู่) ในวรรคที่ 2

วรรคที่ 3 ยามกาเว้าวอน วรรคที่ 4 จากกันยั้งฮ้อง ไม่มีสัมผัสระหว่างวรรค

วรรคที่ 5 บาดน้องพรากอ้าย วรรคที่ 6 คำเดยวบั้ง ไม่มีสัมผัสระหว่างวรรค

วรรคที่ 7 บ่เ็นสิ่งไกล วรรคที่ 8 กะเ็นสิ่งไกล มีสัมผัสเสียงวรรณยุกต์ระหว่างวรรคคือ พยางค์ที่ 4 ในวรรคที่ 7 (ไกล) กับ พยางค์ที่ 4 (ไกล) ในวรรคที่ 8

1.4 มีความไพเราะด้วยเสียงวรรณยุกต์สูงต่ำและสัมผัสอักษร รวมทั้งการซ้ำคำดังตัวอย่าง

1.4.1 สัมผัสอักษร

คือจวงจันทร์คู่ หอมแต่เมื่อใหม่

หากกลัวกลิ่นส้ม ชมแล้วเหล่าเหย

(สุระ อุณวงศ์ 2542 : 103)

เนื้อความข้างต้น จวบ จันทร กัลป์กลั่น แล้วเหล่า คือเป็นการสัมผัสอักษร กล่าวถึงกลิ่นหอมของดอกจวงจันทรเมื่อไปผูกกลิ่นสัมผัสอมจางหายไปเปรียบดังคนไปพบสิ่งที่ไม่ดียอมทำให้เสียชื่อเสียง

1.4.2 สัมผัสซ้ำคำ ได้แก่

บาดนกกดฮ้อง ทางได้คิดถี่
บาดชะนีฮ้อง ทางได้อย่าม่วน
บาดห้าปวดชู้ ฮ้ายกว่าชะนี

(ลำลี รักสุทธิ 2548 : 156)

เนื้อความข้างต้นมีการซ้ำคำว่า บาด ซึ่งทำให้เนื้อความมีความไพเราะมากขึ้น บาด หมายถึง เมื่อ เป็นการใช้คำเปรียบอย่าเพิ่งว่าคนอื่นเมื่อถึงที่ของตนเองบ้างอาจจะร้ายกว่า

ตกยามลั่นลั่น เสียให้มันหม่วน
ตกยามกวนกวน เสียให้มันชุ่น
กวนชุ่นแล้วชิว กุ้งหากสิงอม

(สุระ อุณวงศ์ 2542 : 102)

เนื้อความข้างต้นมีการซ้ำคำเพื่อให้เกิดความไพเราะ โดยซ้ำคำว่า ตกยาม ลั่นลั่น กวนกวน ชุ่น ซึ่งเนื้อความ คือ ถึงเวลา ลั่น เป็นภาษากฎไท หมายถึง เล่น จงเล่นให้สนุก ถึงเวลากวนหมายถึงกวนน้ำให้ชุ่น เมื่อกวนชุ่นแล้วปลาชิวและกุ้งก็จะทุรนทุรายซึ่งจะว่ายขึ้นมาบนผิวน้ำทำให้จับได้ง่าย เป็นความเปรียบ หมายถึง ถ้าจะทำอะไรแล้วก็ทำให้ถึงที่สุด

1.5 ฉันทลักษณ์แบบโคลง 4 ในพยางค์ยาวพาราสิมีกวิธีนำเสนอเนื้อหา ดังนี้

1.5.1 เนื้อหาการพูดเกี่ยวพาราสิระหว่างชายหญิง

มีการใช้คำง่ายสื่อความหมายชัดเจนมีความไพเราะใช้ธรรมชาติเข้ามาเกี่ยวข้องมีดอกไม้และฝั่งดังตัวอย่าง

ดั่งดวงดอกไม้ กลางไพรหอมกลิ่น
มีแต่ภูเฝ้า ตอมแล้วเล่าหนี

(ลำลี รักสุทธิ 2548 : 165)

มีเนื้อหากล่าวถึงดอกไม้กลางป่าที่มีกลิ่นหอม มีแต่แมลงภูเฝ้า(ฝั่ง)สู่ดกลิ่นน้ำหวานแล้วก็บินหนี เป็นการซ่อนนัย คือ ผู้หญิงพูดเปรียบเปรยว่าตนเองเป็นคนบ้านป่าเหมือนกับดอกไม้กลางป่าที่มีกลิ่นหอม แมลงภูและฝั่งหมายถึงผู้ชายเมื่อรักใคร่แล้วก็จากหนีไป มีการใช้คำสัมผัสอักษรที่มีให้เห็นความงามด้านภาษา คือวรรคที่ 1 ดั่งดวงดอกไม้

1.5.2 เนื้อหาท่อนสังคม เช่น

หญิงบมีผิว คือแหวนหัวเปล่า

พลอยปมีค่าง เขาเดินก้าวขึ้น

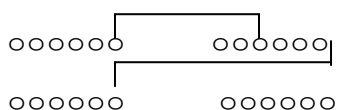
(สุระ อุณวงศ์ 2542 : 106)

เป็นการสะท้อนภาพสังคมด้านคูครอง ผู้หญิงที่ไม่มีสามีเปรียบดั่งแหวนไม่มีพลอยประดับ คนตีค่าแหวนว่าไม่มีค่าเหมือนตะกั่ว

2. จันท์ลักษณะในพญาเกี่ยวพาราสิแบบกลอนหก

มีลักษณะคล้ายกลอนสุภาพแต่ลดจำนวนคำลงเหลือ เพียงวรรคละ 6 คำจึงเรียกกลอนหก

แผนผัง

ตัวอย่าง

ครั้นบ่จริงเจ้าอย่าไว้ ครั้นบ่เอาเจ้าอย่าว่า
 อ้ายย่านคือตอกมัดกล้า ดำนาแล้วเหยียบใส่ตม

(สำลี รักสุทธี 2548 : 171)

ลักษณะจันท์ลักษณะพญาเกี่ยวพาราสิแบบกลอนหก มีลักษณะที่ควรสังเกตได้แก่

2.1 จำนวนคำในแต่ละวรรคมีหกคำ มีตั้งแต่ 4 วรรคขึ้นไป

2.2 มีการสัมผัสที่แน่นอน คือ คำสุดท้ายของวรรคที่ 1 สัมผัสกับคำที่ 3 ของวรรคที่ 2 และคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 ซึ่งในจันท์ลักษณะของพญาเกี่ยวพาราสิแบบกลอนหกนี้จะมีอย่างละ 1 บทไม่มีเนื้อความต่อเนื่องกัน

ดังตัวอย่าง

ครั้นแมนเป็นตาสิได้ สิสานไซลงไปใส่
 ครั้นแมนอ้ายสิบได้ ไซสิให้เข้ากับปลา

(สุระ อุณวงศ์ 2542 : 106)

จากเนื้อความข้างต้น มีการส่งสัมผัสเป็นดังนี้คือคำสุดท้ายของวรรคที่ 1 สัมผัสกับคำที่ 3 ของวรรคที่ 2 ซึ่งได้แก่ คำว่า ได้ กับ ไซ และคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 ได้แก่ คำว่า ใส่กับได้

2.3 มีความไพเราะด้วยสัมผัสอักษรและการซ้ำคำ ดังตัวอย่าง

2.3.1 สัมผัสอักษร

ครั้นแม่นคิดฮอดช้อย ให้เหลียววอยเบิ่งเดือนดาว
 สายตาเฮาให้จากล่าว กล่อมกันตัววอยู่เทิงฟ้า
 (ลำลี รักสุทธิ 2548 : 172)

จากเนื้อความข้างต้นมีการสัมผัสอักษรดังนี้คือ เดือนกับดาว กล่าวกล่อมกัน

2.3.2 สัมผัสซ้ำคำ

เจ้าผู้ตั้งหงส์คำฝ้าย เข้ากล้ากรายคันธมาพย์
 เจ้าสิเบิ่งใสไม้พาด โพร้ด้วกาดฮ่มเขี้ยว
 (สุระ อุณวงศ์ 2542 : 106)

การซ้ำคำในเนื้อความข้างต้นคือคำว่า เจ้า

2.4 ฉันทลักษณ์แบบกลอน 6 ใช้กลวิธีการนำเสนอเนื้อหาที่มีการกระตุ้นความรู้สึกนึกคิดทางอารมณ์ ซึ่ให้เห็นลักษณะบางอย่างของมนุษยชาติที่จะต้องต่อสู้อุปสรรคต่างๆ มีการแก้ปัญหาเพื่ออยู่ในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรี

ตัวอย่าง

ตกกะเทินว่าได้สู้ บ่มีถอยให้เขาด่า
 นับแต่มือสียงต่อหน้า สิถอยกันนั้นอย่าหวัง
 (ลำลี รักสุทธิ 2548 : 156)

จากเนื้อความข้างต้นนี้ได้กล่าวว่าเมื่อจะต้องสู้ ก็จะไม่ยอมไม่ให้ใครมาดูถูกด่าว่าได้ ดังนั้นนับแต่ต่อไปจะไม่มีการถอยจะต่อสู้ให้ถึงที่สุด

3. ฉันทลักษณ์ในผญาเกี่ยวพาราสิแบบกาพย์

มีลักษณะดังวรรคหนึ่งมี 7 -9 คำ คำสุดท้ายของวรรคหน้าส่งสัมผัสไปยังคำที่ 1 หรือ 2 หรือ 3 ของวรรคหลัง หรือไม่ส่งสัมผัสก็ได้ เนื่องจากไม่บังคับเคร่งครัดนัก

แผนผัง

○○○○○○○ ○○○○○○○
 ○○○○○○○ ○○○○○○○

ตัวอย่าง

เสียมนี้ไต่ยินเขาส่งว่า นกเขาตู้บ้านน้องขันทอง
 นกเขาทองบ้านน้องขันม่วน บาดหน้ามาฮอดแล้วคู้ค้างบ่โตน
 (สุระ อุณวงศ์ 25 : 102)

ลักษณะฉันทลักษณ์มัญญาเกี่ยวพาราสิแบบกาพย์ มีลักษณะควรสังเกตได้แก่

3.1 จำนวนคำในแต่ละวรรคไม่แน่นอน คือแต่ละวรรคในบทพญาเกี่ยวพาราสิประเภทกาพย์จะมีจำนวนคำตั้งแต่ 7-9 คำ แสดงให้เห็นว่า บทพญาเกี่ยวพาราสิประเภทกาพย์ไม่เคร่งครัดในเรื่องของฉันทลักษณ์

ตัวอย่าง

น้องเอ๋ย ข้ายคิดฮอดน้อง	มือหนึ่งสามยาม น้องเอ๋ย
ยามหนึ่งนั้นยามค้ำหม้อเข้าแลง	ยามสองนั้น ยามควายต่อมแห่ง
ยามสามนั้น ยามน้องจับเอาฝ้าย	หลาในมาลงช่อง
บาดท่าพวงหลาน้องหมุนแหงแหง	ใจข้ายหากสิเพदन้อง

(สุระ อุณวงศ์ 2542 : 107)

3.2 สัมผัสบังคับไม่เคร่งครัด คือ ในแต่ละวรรคจะส่งสัมผัสหรือไม่ส่งสัมผัสกันก็ได้

ตัวอย่าง

อย่าสูเว้าลบเลี้ยว	คือเกี่ยวหลายคม เดอข้าย
ให้อ้ายลงคมเดี้ยวตั้งสันกับด้าม	น้องนี้เป็นดงนกเจ้าตั้ง
เลียบหล่ำอิมสระ	เต็บโตนั้นเสมอชายชู้เก่า
เจ้าโตนั้น เสมอน้องผู้นั่งคอย(อ้ายเอ๋ย)	

(สุระ อุณวงศ์ 2542 : 107)

จากผลพวงข้างต้น จะเห็นได้ว่า มีการส่งสัมผัสของวรรคที่ 1 ไปยังวรรคที่ 2 เท่านั้น คือ คำว่า เลี้ยว ส่งสัมผัสกับคำว่า เกี่ยว ส่วนวรรคอื่นๆไม่มีการส่งสัมผัส

3.3 เพิ่มความไพเราะด้วยการซ้ำคำ

ตัวอย่าง

<u>ปละพีไว้กลางไฮ่แกมหมูกา</u>	<u>ปละพีไว้กลางนาแกมหมู่ไก่</u>
<u>ปละพีไว้กลางแก้งเข้สิกินเอาแหล้ว</u>	ปลาตูกบ่อนชมบอนหลังหาด

(สำลี รักสุทธี 2548 : 163)

จากเนื้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าการซ้ำคำของคำขึ้นต้นในวรรคที่ 1, 2 และ 3 คือคำว่า ปละพีไว้กลาง หมายถึง ปล่อยหรือทอดทิ้งพีไว้ท่ามกลาง (สิ่งต่างๆ) เป็นการเน้นย้ำคำนั้นให้เห็นชัดเจน เพื่อเพิ่มน้ำหนักของคำให้เห็นความสำคัญ หรือย้ำความรู้สึก

<u>เกลี้ยงปากบั้งข้งข้ออยู่ใน</u>	<u>เกลี้ยงปากไททางโนเหม็นชู้</u>
<u>เกลี้ยงปากชายชู้เหม็นสู้อยู่ใน</u>	

(สำลี รักสุทธี 2548 : 163)

จากเนื้อความข้างต้นมีการซ้ำคำในวรรคที่ 1, 2 และ 3 คือคำว่า เกลี้ยงปาก จะเห็นได้ว่าบท
 ผญาเกี่ยวพาราสีประเภทกาพย์เมื่อมีการใช้คำซ้ำจะทำให้เนื้อความชัดเจน

4. จันท์ลักษณะในผญาเกี่ยวพาราสี แบบกลอนอ่านหรือโคลงสาร

เป็นจันท์ลักษณะที่มีบังคับเอกโท มี 2 แบบคือ บาทเอกและบาทโท ดังนี้

แผนผังของบาทเอก

(๐๐) ๐ ๐ ๐' ๐ ๐' ๐ ๐ (๐๐)
 (๐๐) ๐ ๐ ๐ ๐' ๐ ๐ ๐' (๐๐)

บาทเอก บทหนึ่งมี 4 วรรค วรรคที่ 1 และวรรคที่ 3 มีวรรคละ 3 คำ วรรคที่ 2 และวรรคที่ 4 มีวรรคละ 4 คำ แต่ละวรรคจะเพิ่มสร้อยได้อีก 2 คำ โดยเติมเข้าข้างหน้าของวรรคที่ 1 และ 3 ส่วนวรรคที่ 2 และ 4 ให้เติมเข้าข้างหลัง และจะมีบังคับวรรณยุกต์เอก 3 ตำแหน่งโท 2 ตำแหน่ง คือ กำหนดให้คำที่ 2 และ 3 ของวรรคที่ 1 เป็นคำเอกและคำโทตามลำดับ วรรคที่ 2 ให้คำที่ 2 เป็นคำเอก วรรคที่ 4 คำที่ 1 เป็นคำเอกและคำที่ 4 เป็นคำโท ตำแหน่งวรรณยุกต์เอกสามารถใช้คำตายหรือวรรณยุกต์โทเสียงเอกแทนได้

แผนผังของบาทโท

(๐๐) ๐ ๐ ๐' ๐ ๐ ๐ ๐' (๐๐)
 (๐๐) ๐ ๐' ๐' ๐ ๐' ๐ ๐ (๐๐)

บาทโทมีลักษณะบังคับทั่ว ๆ ไป เหมือนกับบาทเอก แต่มีข้อแตกต่างอยู่ตรงตำแหน่งบังคับวรรณยุกต์ คือ คำวรรณยุกต์โท ให้อยู่คำที่ 3 ของวรรคที่ 1 และวรรคที่ 3 กับคำที่ 2 ของวรรคที่ 4 ส่วนคำวรรณยุกต์เอก อยู่ที่คำที่ 4 วรรคที่ 2 คำที่ 2 วรรคที่ 3 และคำที่ 3' วรรคที่ 4 ตำแหน่งวรรณยุกต์ทั้งบาทเอกและบาทโท อาจจะมีการเลื่อนไหลไปบ้าง คำสัมผัสสี่สานเรียกว่า “ก่าย” หรือ “ผิด”

ลักษณะผญาเกี่ยวพาราสีแบบกลอนอ่านหรือโคลงสาร มีลักษณะที่ควรสังเกต ได้แก่

4.1 จำนวนคำในผญาเกี่ยวพาราสีแบบกลอนอ่านหรือโคลงสารเป็นดังนี้

บาทเอก บทหนึ่งมี 4 วรรค วรรคที่ 1 และวรรคที่ 3 มีวรรคละ 3 คำ วรรคที่ 2 และวรรคที่ 4 มีวรรคละ 4 คำ แต่ละวรรคจะเพิ่มสร้อยได้อีก 2 คำ โดยเติมเข้าข้างหน้าของวรรคที่ 1 และ 3 ส่วนวรรคที่ 2 และ 4 ให้เติมเข้าข้างหลัง

ตัวอย่างบาทเอก

แนนมิ่งนั้น

คือตั้งวาสนา

บารมีมุง

เหลือม้งากรวมกั๊ง

(สำลี รักสุทธี 2548 : 185)

ส่วนบาทโท จะมีลักษณะคำเช่นเดียวกับบาทเอก คือ บทหนึ่งมี 4 วรรค วรรคที่ 1 และวรรคที่ 3 มีวรรคละ 3 คำ วรรคที่ 2 และวรรคที่ 4 มีวรรคละ 4 คำ แต่ละวรรคจะเพิ่มสร้อยได้อีก 2 คำ โดยเติมเข้าข้างหน้าของวรรคที่ 1 และ 3 ส่วนวรรคที่ 2 และ 4 ให้เติมเข้าข้างหลัง

ตัวอย่างบาทโท

วาสนาเคยสร้าง

กอบบุญชาติก่อน

เคยได้เก็บดอกไม้

ในต้นฮ่อมกอ

(สำลี รักสุทธี 2548: 185)

4.2 การบังคับวรรณยุกต์ จะมีการบังคับคำเอกและคำโท ดังนี้

บาทเอก กำหนดให้คำที่ 2 และ 3 ของวรรคที่ 1 เป็นคำเอกและคำโทตามลำดับ วรรคที่ 2 ให้คำที่ 2 เป็นคำเอก วรรคที่ 4 คำที่ 1 เป็นคำเอกและคำที่ 4 เป็นคำโท ตำแหน่งวรรณยุกต์เอกสามารถใช้คำตายหรือวรรณยุกต์โทเสียงเอกแทนได้

ตัวอย่างบาทเอก ที่บังคับวรรณยุกต์คำเอกและคำโท

เชื้อชาติแฉิ่ง

บินเวินเวหา

แนวหงส์คำ

เซ็นไกลบินใกล้

(สำลี รักสุทธี 2548: 182)

จากณูข้างต้น มีการใช้คำเอกและคำโท ดังนี้ คำเอก คือวรรคที่ 1 คำที่ 2 คือคำว่า ชาติ ซึ่งใช้คำตายแทนคำเอก วรรคที่ 2 คำที่ 2 คือคำว่า เวิน วรรคที่ 4 คำแรก คือคำว่า เซ็น ส่วนคำโท คือวรรคที่ 1 คำที่ 3 คือคำว่า แฉิ่ง วรรคที่ 4 คำสุดท้าย คือคำว่า ใกล้

ตัวอย่างบาทโท ที่บังคับวรรณยุกต์คำเอกและคำโท

แนวนามเชื้อ

เสือไพรนอนป่า

บ่ห่อนอดอยากเนื้อ

ดงกว้างเถื่อนขวาง

(สำลี รักสุทธี 2548: 185)

จากณูข้างต้น มีการใช้คำเอกและคำโท ดังนี้ คำเอก คือวรรคที่ 2 คำที่ 4 คือคำว่า ป่า วรรคที่ 3 คำที่ 2 คือคำว่า อดอยาก ซึ่งใช้คำตายแทนคำเอก วรรคที่ 4 คำที่ 3 คือคำว่า เถื่อน ส่วนคำโท คือวรรคที่ 1 คำที่ 3 คือคำว่า เชื้อ วรรคที่ 3 คำที่ 3 คือคำว่า เนื้อ วรรคที่ 4 คำที่ 2 คือคำว่า กว้าง

4.3 สัมผัสบังคับไม่เคร่งครัดมีลักษณะการวางสัมผัสระหว่างวรรคหรือไม่มีสัมผัสระหว่างวรรคก็ได้ เช่น ตัวอย่างโคลงสารที่มีสัมผัสบังคับระหว่างวรรค

เจ้าผู้ใหม่คำฝัน	ในขันบ่เห็นเงื่อน
ส่งมาซุกเชื้องไว	ในหั้นส่องบ่เห็น

(ลำลือ รักสุทธิ 2548: 185)

จากโคลงสารข้างต้นมีการส่งสัมผัส ดังนี้ คำสุดท้ายของวรรคที่หนึ่งสัมผัสกับคำที่สองของวรรคที่สอง คำสุดท้ายของวรรคที่สาม สัมผัสกับคำที่หนึ่งในวรรคที่สี่ ซึ่งเป็นการส่งสัมผัสกันระหว่างวรรคโดยวรรคที่ 1 ส่งสัมผัสกับ วรรคที่ 2 และวรรคที่ 3 ส่งสัมผัสกับ วรรคที่ 4

ตัวอย่างที่ไม่มีสัมผัสระหว่างวรรค

ตามใจน้ำ	สีไหลลงแต่ทางลุ่ม
มีแต่น้ำล่องไต่	สีเวินขึ้นกะบ่ไกล

(ลำลือ รักสุทธิ 2548: 183)

จากโคลงสารข้างต้นจะเห็นได้ว่า แต่ละวรรคไม่มีการส่งสัมผัสต่อกันเลย เพราะฉะนั้นจะเห็นว่า โคลงสารดังกล่าวทั้ง 2 บทข้างต้นมีความแตกต่างกันด้านฉันทลักษณ์เรื่องของการสัมผัสซึ่งจะมีสัมผัสหรือไม่มีสัมผัสก็ได้ ไม่เคร่งครัดมากนัก

4.4 ญญาเกี้ยวพาราสีแบบกลอนอ่านหรือโคลงสารมีการซ้ำคำหรือเล่นสัมผัสอักษร สัมผัสสระเพื่อให้เกิดความไพเราะยิ่งขึ้น

4.4.1 การเล่นซ้ำคำ

ให้เอาแสงเดือนดาว	ต่างแสงกะบองไต่
ให้เจ้าตัดเอาไม้	ต้นสูงมาฮองนั้ง
ให้เจ้าซุดเอาไม้	ต้นต่ำมาฮองนอน
สาตแลหมอน	เอาหัวซอนป่าหญ้า
ผ้าขาวม้า	ปูแล้วให้เล่านอน

(สุระ อุดวงศ์ 2542:107)

จากเนื้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าการซ้ำคำอยู่หลายคำ ได้แก่ ให้เจ้า เอาไม้ ต้น และคำว่า ฮอง ซึ่งทำให้โคลงสารบทนี้มีความไพเราะและเป็นการเน้นคำให้เห็นความชัดเจน เป็นการเพิ่มน้ำหนักของคำให้สำคัญขึ้นมา

ติแถลงแป้ง	แปลงหลายความปาก
บ่แม่นเชื้อชาติแป้ง	แปลงได้กะบ่คือ

ติแถงลั้ม ตมปมีคาคลาดลั้ม
 คาคลาดลั้ม เดือนห้าก่อนฝน
 (ล่ำลื รักษุทธิ 2548: 184)

จากเนื้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าการซ้ำคำอยู่หลายคำเช่นกัน คือ คำว่า ติแถง แป้ง แปง ลั้ม และ คำว่า คาคลาด

4.4.2 สัมผัสอักษร

เหลียวเห็นขึ้น วางปลาปละปล้อย
 ได้ใหม่แล้ว ลั้มข้อยผู้คอย
 (ล่ำลื รักษุทธิ 2548: 183)

จากเนื้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าการเล่นสัมผัสอักษร “ป” คือคำว่า ปลาปละปล้อย

4.4.3 การใช้สัมผัสสระ สัมผัสอักษร และการซ้ำคำ

ไทไกลนี้ เจงเลงน้ำแจ่วซ่า
 ปคือไสตั้งหลัง ไทไกลน้ำแจ่วซิง

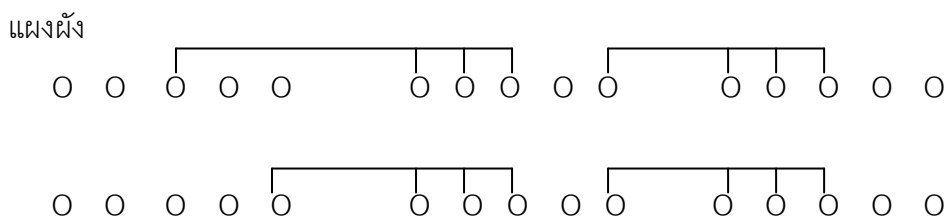
จากเนื้อความข้างต้นโคลงสารบทนี้มีการใช้คำทั้งสัมผัสสระและการซ้ำคำ คือคำว่า ไทกับไกล ไทกับไกล เจงกับเลง ตั้งกับหลัง เป็นการเล่นสัมผัสสระ ส่วนคำว่า ไท กับ น้ำแจ่ว เป็นการซ้ำคำ

อย่ามาตัวให้หลั้ม ตกตมทั้งหลั้ม
 ตัวให้พาดลัดลั้ม กลางล้านมีนชะเร

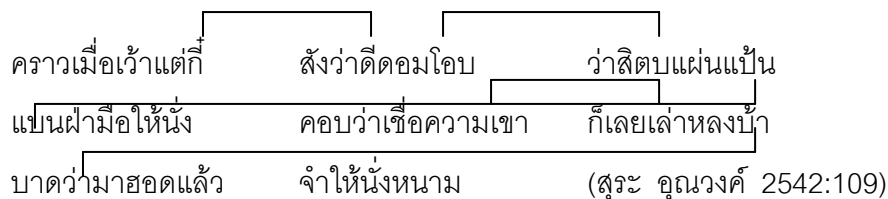
จากเนื้อความข้างต้นโคลงสารบทนี้มีการใช้คำทั้งสัมผัสสระ สัมผัสอักษร และการซ้ำคำ ซึ่งได้แก่ หลั้มกับตม ตมกับหลั้ม พาดกับลัด เป็นการเล่นสัมผัสสระ คำว่า ตกตม ลัดลั้ม เป็นการเล่นสัมผัสอักษร คำว่า ตัวให้ เป็นการซ้ำคำ

5. จันท์ลักษณะในพญาเกี่ยวพาราสิแบบฮ่ายหรือร่าย

วรรคหนึ่งมี 5 – 6 คำ คำทำยวรรคหน้าจะส่งสัมผัสไปยังคำที่ 1, 2 หรือ 3 ของวรรคต่อไปแต่บางบทอาจไม่มีสัมผัสก็ได้

ตัวอย่าง

ลักษณะของฉันทลักษณ์ในฉญาเกี่ยวกับพาราสิแบบร่ายมีลักษณะที่ควรสังเกตดังนี้

5.1 จำนวนคำในแต่ละวรรคจะมี 5 – 6 คำ มีตั้งแต่ 4 ถึง 6 วรรค

5.2 มีสัมผัสบังคับไม่เคร่งครัด คำสัมผัสสัมผัสคือคำสุดท้ายของแต่ละวรรคและคำรับสัมผัส คือคำที่ 1- 3 ซึ่งบางวรรคอาจจะสัมผัสสัมผัส แต่บางวรรคไม่สัมผัสสัมผัสก็ได้

5.3 เพิ่มความไพเราะด้วยเสียงสูงต่ำและการซ้ำคำ

5.3.1 เสียงสูงต่ำ

หากคำสัมผัสระดับสูง คำรับสัมผัสจะใช้ระดับเสียงต่ำ หากคำสัมผัสระดับเสียงต่ำ คำรับสัมผัสมักเป็นคำระดับเสียงสูง ไม่นิยมสัมผัสด้วยระดับเสียงวรรณยุกต์เดียวกัน ดังตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้น ได้แก่ คำว่า ก็กับดี แป้นกับแป้น เขากับเล่า

5.3.2 การใช้คำซ้ำ

การใช้คำซ้ำ คือ การซ้ำคำ เดิมเป็นการสร้างภาพ เน้นอารมณ์ ความรู้สึก และการแสดงจำนวนในขณะเดียวกันก็มีความงามด้านเสียงของคำ ช่วยให้เนื้อความกระชับอย่างเหมาะสมกลมกลื่น

ดังตัวอย่าง

น้องเคยอันว่าอายนี้

ตึกแหหวังได้ปลา

เฮ็ดนาหวังได้เข้า

ฝันพอนหวังปลุกถั่ว

บ่ตัวหลอกล่อให้

ปลาเดินใส่หลุมดอกน่อง

(สุระ อุณวงศ์ 2542: 109)

จากรายบทนี้มีการใช้คำซ้ำ คือ คำว่า หวังได้ ซึ่งเป็นการเน้นคำให้เห็นถึงการทำสิ่งหนึ่งเพื่อหวังว่าจะได้อีกสิ่งหนึ่งกลับมา

5.4 ฉันทลักษณ์แบบร่ายจากฉญาเกี่ยวกับพาราสิ มีการนำเครื่องใช้มาใช้ในการเปรียบเทียบ

ดังตัวอย่าง

ใจปัสโตต่อแก้ว

แยงเงากีบส่อง

ใจปัสโตต่อข้อง

ตีได้ก็บ่ตั้ง น่องเด

(สุระ อุณวงศ์ 2542: 102)

จากรายบทนี้ วรรคที่กล่าวว่า ใจบิโสต่อแก้ว แก้วค่านี้หมายถึงกระจก นำมาใช้เปรียบเทียบหมายถึงเมื่อใจไม่ตรงกัน ถึงแม้จะส่องกระจกเงานั้นก็สะท้อนออกมาไม่สดใส และวรรคที่กล่าวว่า ใจบิโตอซ้อง คือนำซ้องมาใช้ในการเปรียบเทียบหมายถึง เมื่อใจไม่มีต่อกันถึงแม้จะตีซ้องก็ไม่มีเสียงดัง

6. จันท์ลักษณะในผญาเกี่ยวพาราสิผสม

จันท์ลักษณะแบบผสม เป็นจันท์ลักษณะที่มีสัมผัสหลายแบบรวมกันอาจเป็นสัมผัสแบบร่าย กลอนหรือโคลง ซึ่งผญาแบบผสมนี้มีลักษณะเด่นอยู่ที่จังหวะในการร้อง มีความไพเราะในลีลาของการแบ่งวรรค แต่มีความไม่แน่นอนเรื่องเสียงสัมผัสในแต่ละวรรคคืออาจมีเสียงสัมผัสหรือไม่มีสัมผัสก็ได้ ผญาแบบนี้มีลักษณะผสมผสานผญาประเภทต่างๆ ตามที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดจึงหากฎเกณฑ์แน่นอนไม่ได้ ผญาแบบผสมนี้บางวรรคอาจมีการส่งสัมผัสแบบร่ายหรือกลอน บางวรรคอาจมีจังหวะเสียงสูงต่ำแบบโคลง ซึ่งท่วงทำนองเสียงสูงต่ำและจำนวนคำในแต่ละวรรคนั้นก็ไม่มีแน่นอน

แผนผัง

(0 0)	0 0 0	0 0 0 0 0
	0 0 0	0 0 0 0 0
	0 0 0	0 0 0 0 0
	0 0 0	0 0 0 0 0

ตัวอย่าง

คองคอยเจ้า	จนข้าวใหม่มาถึง
คองคอยเหิว	จนข้าวปลานาแล้ง
แนวนานเจ้า	ตนคายตัวง่าย
ซ้อยของเขาเจ้าไว้	สิไปเว้าบ่าวบักเขียง

(ลำลี รักษุทธิ 2548:177)

ลักษณะจันท์ลักษณะในผญาเกี่ยวพาราสิแบบผสมมีลักษณะที่ควรสังเกตได้แก่

6.1 จำนวนคำในแต่ละวรรคมี วรรคหน้า 3 วรรคหลัง 5 มีจำนวนตั้งแต่ 4 – 8 วรรค

6.2 การสัมผัสบังคับไม่เคร่งครัด มีลักษณะโคลงสารบาทโทและกาพย์ บางวรรคจะลักษณะคล้ายกาพย์ บางวรรคจะเป็น โคลงสารบาทโท ผญาเกี่ยวพาราสิแบบผสมจึงมีทั้งการส่งสัมผัสและไม่ส่งสัมผัส

ดังตัวอย่าง

ชาติพี่เป็นหงส์แล้ว	ปลดต่ำลงเป็นกา
คำที่พาที่ไซ	บ่หลอกหลวงตัวเจ้า
คำว่าเอานั้น	คือสัจจะมั่นพญาหงส์ผู้สูงส่ง
ปลดความได้เฝ้า	ให้เขาเจ็ญว่ากา ดอกหน้า

(สำลี รักสุทธี 2548:182)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่าจะมีวรรคสุดท้ายที่ส่งสัมผัสกัน คือ คำว่า เฝ้ากับเขา ส่วนวรรคอื่นๆไม่มีการส่งสัมผัสกัน

6.3 เพิ่มความไพเราะด้วยการใช้คำซ้ำ

ดังตัวอย่าง

ไกลขอให้ไกลแต่บ้าน	ฮู้วไฮ่นาสวน
ไกลขอให้ไกลแต่มวล	หมูเฮากับเล่า
ส่วนว่าวาจาเจ้า	สองคนเฮาอย่าให้ห้วง
ต่างคนแมนสิอยู่ต่างบ้าน	ความเฝ้าอย่าห่างกัน

(สำลี รักสุทธี 2548:175)

จากตัวอย่างข้างต้น มีการซ้ำคำว่า ไกล และย้ำซ้ำคำอีกว่า ขอให้ไกลแต่ เพื่อเน้นความรู้สึกว่าถึงแม้จะไกล ก็ขอให้ไกลกันแค่สิ่งภายนอกอื่นๆ แต่จิตใจขอให้อยู่ด้วยกันตลอด

6.4 เพิ่มความไพเราะ ให้มีเสียงเสนาะด้วยวรรณยุกต์เสียงสูงต่ำ และเล่นสัมผัสอักษร

ดังตัวอย่าง

ลมพัดต้อง	ไบไฟไวกวิว
ลมพัดต้อง	ไบไฟไวกวิว่อง
พีกะคิดฮอดน้อง	โทนไท้โถกถึโถย

(สำลี รักสุทธี 2548 : 166)

จากตัวอย่างข้างต้น มีการเล่นสัมผัสพยัญชนะในแต่ละพยางค์ให้สอดคล้องกันทำให้เกิดจังหวะอย่างไพเราะน่าฟัง ซึ่งได้แก่ คำว่า ไวกิว ไวกิว่อง โทนไท้โถกถึโถย และคำเหล่านี้ยังมีระดับเสียงสูงต่ำที่ทำให้เกิดเสียงเสนาะเป็นจังหวะ เช่นคำว่า ไวกิว ไวกิว่อง โทนไท้ โถกถึโถย

บทที่ 4

การใช้โวหารภาพพจน์ในฉญาเกี่ยวพาราตี

การใช้โวหารภาพพจน์ในฉญาเกี่ยวพาราตี คือ การเรียบเรียงถ้อยคำภาษาในฉญาเกี่ยวพาราตี เพื่อให้ผู้อ่านเกิดมโนภาพหรืออารมณ์สะท้อนใจด้วยวิธีการใช้คำ วลีและประโยคต่างๆที่ผู้อ่าน อ่านแล้ว เกิดความซาบซึ้ง เกิดความเข้าใจและเห็นภาพหรือที่เรียกว่าเกิดจินตภาพนั่นเอง ดังที่ นवलวรรณ พลังคะ พันธิพงศ์ (2541: 95-112) กล่าวถึงความหมายของโวหารและภาพพจน์ไว้ว่า “โวหาร หมายถึง การใช้ภาษาอย่างมีศิลปะเป็นพิเศษในรูปแบบต่างๆ” ส่วน “ภาพพจน์ หมายถึง การใช้ถ้อยคำให้เกิดภาพในใจ โดยการเปรียบเทียบเพื่อให้เกิดภาพพจน์ที่ชัดเจนแจ่มชัด”

โวหารภาพพจน์แบ่งออกได้หลายประเภทซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้แบ่งประเภทของโวหาร ออกเป็นประเภทต่างๆดังต่อไปนี้

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล (2526: 88-104) ได้จัดประเภทโวหารในคำอู้บ่าวอู้สาวล้านนา และฉญาเกี่ยวอู้สานไว้ 8 ประเภท คือ

1. โวหารเปรียบเทียบที่มีคำเชื่อม ได้แก่ วิธีการเปรียบเทียบความเหมือนหรือคล้ายกันของสองสิ่ง (หรือมากกว่า)โดยอาศัยคำเชื่อมหรือคำระบุแสดงการเปรียบเทียบ เช่น เชื่อมด้วยคำว่าเหมือน คล้าย ดัง เทียม เทียบ เป็นต้น
2. โวหารเปรียบเทียบที่ไม่มีคำเชื่อม ได้แก่ วิธีการเปรียบเทียบโดยไม่ต้องอาศัยคำเชื่อมหรือไม่ต้องใช้คำระบุแสดงการเปรียบเทียบเป็นการหยิบยกสิ่งหนึ่งมากล่าวเปรียบเทียบแทนอีกสิ่งหนึ่ง
3. โวหารเปรียบเทียบกล่าวเกินจริง ได้แก่ วิธีการเปรียบเทียบที่เกินความจริงหรือพันวิสัยโลก
4. โวหารเปรียบเทียบบุคลาธิษฐาน ได้แก่ การนำเอาสรรพสิ่งต่างๆทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตมา ทำให้มีความรู้สึกนึกคิดและแสดงกิริยาอาการได้เหมือนคน โดยมุ่งสร้างเรื่องราวธรรมดาให้มีชีวิตชีวา กระทบอารมณ์ผู้ฟัง
5. โวหารเปรียบเทียบในลักษณะที่ใช้เป็นคำแทนชื่อหรือคำสรรพนาม โวหารประเภทนี้จะปรากฏใช้ในคำแทนชื่อชายและคำแทนชื่อหญิง น้ำเสียงที่ใช้ในการเปรียบส่วนใหญ่จะให้ความหมายในแง่บวกมากกว่าแง่ลบ ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะกล่าวยกย่องซึ่งกันและกันเป็นสำคัญ ลักษณะความเปรียบเทียบที่ใช้ในคำแทนชื่อหรือคำสรรพนามนี้จะมี 2 ลักษณะ คือ

5.1 โวหารแบบนามนัย (Metonymy) ได้แก่ การใช้คำเรียกขานบุคคลโดยใช้ความหมายกว้างๆ รวมๆ เป็นสัญลักษณ์หรือเป็นความเปรียบเทียบที่หมายแทนบุคคลนั้น เช่น นางแพง แทนผู้หญิง พี่ไท้ แทนผู้ชาย เป็นต้น

5.2 โวหารแบบสมพจน์ (Synecdoche) ได้แก่ การใช้คำเรียกแทนบุคคลโดยใช้คุณสมบัติเด่นๆหรือลักษณะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายมากล่าวให้มีความหมายแทนตัวบุคคล

6. โวหารเปรียบเทียบในลักษณะของการอ้างอิงหรือยกอุทาหรณ์ ได้แก่ ความเปรียบเทียบที่อ้างถึงบุคคลหรือเหตุการณ์ที่มีความหมายคล้ายกันหรือเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายมาอธิบายความคิดหรือมาเปรียบกับพฤติกรรมของผู้พูด โวหารชนิดนี้เรียกกันว่า โวหารอุทาหรณ์(Analogy)และโวหารเลียนแบบ (Allusion)

7. โวหารในลักษณะการเล่นคำหรือการนำคำที่มีเสียงใกล้เคียงกัน เช่น เสียงพยัญชนะ สระ ตัวสะกด แต่ต่างเสียงวรรณยุกต์และต่างความหมายมาเปรียบเทียบกัน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

7.1 การเล่นคำโดยเปรียบเทียบเสียงสระและตัวสะกด ได้แก่ การใช้คำที่มีเสียงสระและตัวสะกดใกล้เคียงกันมากล่าวแทนกันซึ่งผู้ฟังจะต้องตีความจากเสียงของคำและน้ำเสียงของผู้พูดว่าต้องการสื่อความหมายและความรู้สึกอย่างไรแฝงเร้นอยู่บ้างจึงจะเข้าใจความนัยที่ซ่อนอยู่ได้

7.2 การเล่นคำผวน ลักษณะแรก คือ เป็นคำผวนกลับไปกลับมาที่มีความหมายได้ทั้งสองคำและอีกลักษณะหนึ่ง คือ ต้องผวนคำเสียก่อนจึงจะได้ความหมายที่แท้จริง

8. การใช้คำที่มีเสียงเสนาะเนาะภาพ คือ การใช้คำที่มีเสียงเสนาะประดุจเสียงดนตรีมีท่วงทำนองและสัมผัสอันไพเราะและสื่อความหมายที่ลึกซึ้งประทับใจ

จำเลย ไชยสินธุ์ (2527: 80-109) ได้ศึกษากระบวนการจินตภาพในวรรณกรรมร้อยกรองอีสาน ซึ่งแบ่งโวหารภาพพจน์ไว้ 9 ประเภท คือ

1. อุปมา เป็นการเปรียบเทียบสิ่งที่เหมือนกัน โดยใช้คำเชื่อม เช่น ปาน ดัง ดัง เพียง เทียม คือ เสมอ เปรียบปาน เป็นต้น

2. อุทาหรณ์ เป็นการเปรียบเทียบเรื่องราว เหตุการณ์ หรือความคิดอีกอย่างที่มีความหมายต่างกันว่าคล้ายกัน เมื่อวิเคราะห์ความหมายลึกๆลงไปแล้ว ก็จะได้ความกลมกลืนกันได้ มีลักษณะแตกต่างจากอุปมา คือ อุปมาเป็นเปรียบเทียบถ้อยคำแต่อุทาหรณ์เปรียบเทียบข้อความ

3. อติพจน์ คือ การกล่าวเกินจริงเพื่อเน้นความรู้สึก เป็นกลวิธีของกวีที่จะเลือกใช้ภาษาได้ตามความต้องการ ช่วยให้ผู้อ่านเข้าถึงจินตนาการ หรืออารมณ์ของตนโดยมีค่านึงถึงความเป็นจริง

4. อุปลักษณ์ เป็นการเปรียบเทียบโดยไม่ใช้คำเชื่อมหรือเปรียบสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งหนึ่ง

5. การนำสิ่งที่มีและไม่มีชีวิตมาแสดงอากัปกริยาคล้ายคน เป็นการสร้างเรื่องราวให้เกิดชีวิตชีวาและสะท้อนอารมณ์ กวีอีสานสร้างความรู้สึกนึกคิดและกิริยาอาการต่างๆให้แก่สรรพสิ่ง เช่น น้ำ ลม เดือน ควัน กบเขียด เป็นต้น

6. ปฏิรูปจน์ คือ การอ้างถึงบุคคล เหตุการณ์ สถานที่ บุคคลหรือข้อความที่รู้จักกันโดยทั่วไป เช่น สุภาษิต เหตุการณ์ในวรรณกรรม บุคคลในวรรณกรรม

7. นามนัย หมายถึง การเอ่ยถึงสิ่งหนึ่ง แต่มีความหมายเป็นอย่างอื่น คล้ายสัญลักษณ์ซึ่งเป็นการกล่าวถึงสิ่งแทนสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

8. อาวัตพากย์ หมายถึง การใช้คำแทนผลสัมพัทธ์ที่ผิดไปจากธรรมดา มักใช้แสดงอารมณ์ความรู้สึกหรือสภาพจิตใจ

9. สมพจน์นัย หมายถึง การเปรียบเทียบโดยใช้คุณสมบัติเด่นของสิ่งหนึ่งสิ่งใด แทนความหมายทั้งหมด

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2531: 122-137) กล่าวถึง โวหารภาพพจน์ไว้ว่า คือ การใช้ถ้อยคำที่เรียบเรียงการใช้โวหารไม่กล่าวตรงไปตรงมา ทั้งนี้โดยมีเจตนาให้มีประสิทธิผลต่อความเข้าใจและต่อความรู้สึกยิ่งกว่าใช้ถ้อยคำบอกเล่าตามธรรมดา การสร้างภาพพจน์ มี 10 วิธี ดังนี้

1. การเปรียบเทียบหรืออุปมาอุปไมย

1.1 เปรียบเหมือน (Simile) คือ เปรียบสิ่งหนึ่งว่าเหมือนกับอีกสิ่งหนึ่ง

1.2 เปรียบเป็น (Metaphor) คือ เปรียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง ไม่ปรากฏคำแสดงความหมายว่า เหมือน เป็นการเปรียบเทียบโดยตรงว่าสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งหนึ่ง

2. บุคลาธิษฐาน (Personification) คือ การนำสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตมาแสดงอาการปฏิกิริยาคล้ายคน

3. สัญลักษณ์ – สิ่งแทน (Symbol) หมายถึง สิ่งหนึ่งใช้แทนสิ่งหนึ่ง อาจเป็นคำคำเดียว เป็นข้อความหรือเป็นเรื่องราวทั้งเรื่องก็ได้ สัญลักษณ์ในลักษณะภาพพจน์ อาจเป็นการเปรียบเทียบ (Metaphor) ด้วยก็ได้ หรืออาจเป็นภาพพจน์แบบอื่นอีกด้วยก็ได้ สุดแต่วิธีการนำมาใช้

4. การกล่าวขัดแย้งคู่ขนานกัน (Parceelon)

5. การกล่าวเกินจริง (Hyperble)

6. การกล่าวน้อยแต่กินใจความกว้าง (Understatement)

7. การใช้คำถามที่รู้คำตอบอยู่แล้วและไม่ต้องมีคำตอบอีก (Rhetoric Question)

8. การกล่าวเย้ยประชด (Irony หรือ Sarcasin)

9. การกล่าวทำความ (Allusion)

10. การเรียบเรียงข้อความที่มีเสียงสัมผัสมีดุลแห่งความหมายและน้ำหนักเสียงที่เท่าเทียมกัน

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ใช้แนวทางดังกล่าวข้างต้นมาศึกษาโวหารภาพพจน์ในผญาเกี่ยวพาราสิ ของสำลี รักสุทธี และสุระ อุดมวงศ์ โดยแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ทั้งสิ้น 9 ประเภท คือ

1. โวหารภาพพจน์แบบอุปมา

2. โวหารภาพพจน์แบบอุปลักษณ์

3. โวหารภาพพจน์แบบอติพจน์

4. ไหวรรภาพพจน์แบบบุคลาธิษฐาน
 5. ไหวรรภาพพจน์แบบนามนัย
 6. ไหวรรภาพพจน์แบบสมพจน์
 7. ไหวรรภาพพจน์แบบอุทาหรณ์
 8. ไหวรรภาพพจน์แบบเสนาะณะภาพ
 9. ไหวรรภาพพจน์แบบสัญลักษณ์
- ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ไหวรรภาพพจน์แบบอุปมา

อุปมา คือ การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับสิ่งอื่นที่มีลักษณะเด่นบางอย่างเหมือนกัน ในการเปรียบเทียบมักจะนำสิ่งที่เคยรู้จักแล้วมาใช้เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงความคิดหรือช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพชัดเจนขึ้น การเปรียบเทียบแบบอุปมามักจะมีคำว่า เหมือน คล้าย ดุจ ดัง เหมือนกับ ปาน รวากับ ประหนึ่ง เป็น คำเชื่อม ดังตัวอย่างในฉญาเกี่ยวพาราสี ต่อไปนี้

เกลี้ยงออกตลอด	ปลอดอ้อยช้อย
เสมอตั้งตองตัด	ผิดแต่เป็นบ่าวมา
กะบมีเมียซ้อน	ผิดแต่เป็นกอขึ้น
บมีเครือชี่เกี่ยวอุ่ม	ผิดแต่เป็นพุ่มไม้
เครือชี่เกี่ยวกะบมี	

(สำลี รักสุทธี. 2548: 135)

เนื้อความของฉญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า ตนเองเป็นคนโสด ยังไม่มีคนรัก ยังไม่มีภรรยา หัวใจยังว่างเปล่าบริสุทธิ์อยู่ เหมือนกับใบตองตัดซึ่งคือใบตองที่เลือกสรรมาแล้วอย่างดี มีแต่ความสะอาดเกลี้ยงเกลา ไม่แตก ไม่เป็นรู และเหมือนกับต้นไม้ที่เพิ่งเป็นพุ่มหรือเป็นกอขึ้นมา ยังไม่มีเครือไม้ใด ๆ มาเกาะเกี่ยวหรือมาพันรอบต้น

จากฉญาเกี่ยวพาราสีข้างต้นนี้มีการใช้ไหวรรเปรียบเทียบแบบอุปมา คือ มีการเปรียบเทียบชายหนุ่มที่ยังอยู่เป็นโสด ยังไม่มีคนรัก ยังไม่มีภรรยาว่าเหมือนกับใบตองตัดซึ่งเป็นใบตองที่สะอาดเกลี้ยงเกลาหรือเหมือนกับต้นไม้ที่เพิ่งเป็นกอเป็นพุ่มขึ้นมา ยังไม่มีเครือไม้ใด ๆ มาเกาะมาพันรอบต้น

เกลี้ยงแต่ปากเจ้าเว้า	ใจเจ้าเล่าโง่คด
ใจคดไปโง่มา	เปรียบตั้งงูลอยน้ำ

(สำลี รักสุทธี. 2548: 135)

เนื้อความของพยานข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า เธอเป็นคนพูดจาดี พูดจาไพเราะ แต่ใจของเธอไม่ใช่ชื่อตรงดังปากที่พูด เหมือนกับงูที่เลื้อยอยู่ในน้ำยอมเลื้อยวกไปวนมาไม่ตรง

จากพยานเกี่ยวกับพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเปรียบเทียบแบบอุปมา คือ เปรียบเทียบจิตใจของคนที่ไม่ชื่อตรงว่าเหมือนกับงูที่เลื้อยวกไปวนมาอยู่บนน้ำซึ่งธรรมชาติของงูนั้นเมื่อเลื้อยอยู่บนบกก็ยอมเลื้อยไม่ตรงอยู่แล้วแต่นี้เลื้อยอยู่ในน้ำซึ่งลำบากมากกว่าบนบกยอมเลื้อยคดเคี้ยววกไปวนมาไม่ตรงยิ่งกว่าเดิม

บ่เห็นหน้า

เห็นแต่นากะพอกอยู่

เห็นแต่หมาขี้เหื่อน

ปานได้นั่งเหือน

(สำลี รักสุทธี. 2548: 162)

เนื้อความของพยานข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่าแม่ผีจะไม่ได้เห็นหน้าน้องแต่ได้เห็นแค่แปลงนาของน้องก็ยังมี และเห็นแต่หมาขี้เหือนก็เหมือนผีได้เข้าไปนั่งในบ้านของน้องแล้ว

จากพยานเกี่ยวกับพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเปรียบเทียบแบบอุปมา คือ เปรียบเทียบการเห็นหมาขี้เหือนซึ่งอยู่ข้างๆบ้านของฝ่ายหญิงก็เหมือนกับว่าฝ่ายชายนั้นได้เข้าไปนั่งอยู่ข้างในบ้านของฝ่ายหญิงแล้ว

เกลี้ยงยอดใจใสหมัดลิ้น

ว่าความไต่มีแต่แม่น

เปิดเบิ่งแล้ว

ดวงแก้วกะบ่ปาน

(สำลี รักสุทธี. 2548: 175)

เนื้อความของพยานข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า ใจของพี่นี้ใสสะอาด พูดคำไหนก็ยอมเป็นคำนั้นพูดจริงทุกอย่าง ถ้าเปิดใจให้ดูแล้วน้องจะเห็นว่าใสสะอาดดังแก้ว

จากพยานเกี่ยวกับพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเปรียบเทียบแบบอุปมา คือ เปรียบเทียบ ใจที่ใสชื่อมีความจริงใจว่าเหมือนกับดวงแก้วที่มีความสว่างสุกใส

ครั้นเจ้าไปบวชแล้ว

ขอยสืออยู่กับไผ

ใจหนอใจ

กะช่างดำคือหมื่อ

(สำลี รักสุทธี. 2548: 178)

เนื้อความของพยานข้างต้นคือ ฝ่ายหญิงกล่าวกับฝ่ายชายว่า ถ้าพี่ไปบวชแล้วน้องจะอยู่กับใคร ทำไมพี่ช่างใจดำเหลือเกิน ใจดำเหมือนกับดินปืน

จากถ้อยคำเกี่ยวกับพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเปรียบเทียบแบบอุปมา คือ เปรียบเทียบจิตใจของฝ่ายชายว่าดำเหมือนกับสีดำของดินปืน

เฮี่ยมอยากผ่าเอาหัวอกจกเอาได้ ตับไตออกเบ็ง
 ย้านแต่ใจเพื่อนั้น **ดำป้อดั่งถ่านไฟ** นั้นแหล้ว
 (สำลี รักสุทธิ. 2548: 178)

เนื้อความของถ้อยคำข้างต้นคือ ฝ่ายหญิงกล่าวกับฝ่ายชายว่า ถ้าน้องสามารถผ่าเอาหัวใจ หยิบเอาตับไตได้ฟุ้งของฟุ้งออกมาดูได้ก็กลัวแต่ว่าใจของพี่นั้นจะดำเหมือนกับถ่านไฟ

จากถ้อยคำเกี่ยวกับพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเปรียบเทียบแบบอุปมา คือ เปรียบเทียบจิตใจของฝ่ายชายว่าดำเหมือนกันสีดำของถ่านไฟ

ทั้งหลายเผิ่นเมาเหล้าเมาชยาฝิ่น อ้ายนี้เมาแม่ฮ้างแม่หม้าย**ปานเจ้าอุดกระแต**
 (สุระ อุณวงศ์. 2542: 101)

เนื้อความของถ้อยคำข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า คนอื่นๆทั้งหลายเขาอาจจะเมาเหล้า เมายา เมาฝิ่นแต่พี่นี่กลับเมารักซึ่งมาหลงรักแม่หม้ายจนร้อนรน รุนทุรายไปหมดเหมือนกับกระแตที่อยู่โนโพรงไม้เมื่อถูกรมควันย่อมร้อน รุนทุรายอยู่ไม่ได้

จากถ้อยคำเกี่ยวกับพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเปรียบเทียบแบบอุปมา คือ เปรียบเทียบความลุ่มร้อน ความร้อนรนใจจิตใจของชายที่ไปหลงรักแม่หม้ายเหมือนกับกระแตที่รุนทุรายเพราะถูกรมควัน

เฮี่ยมนี้จิตบมีที่แขวน แหนนไม่มีที่ห้อย **เสมอเหมือนม้าปล่อย**
จิตบมีที่ยังเสมอ น้ำหลังไหล
 (สุระ อุณวงศ์. 2542: 101)

เนื้อความของถ้อยคำข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า ใจพี่นี้ยังไม่มีที่ยึดเหนี่ยว ยังไม่มีใครมาให้ผูกพันก็เหมือนกับแหเก่าที่ไม่มีที่แขวน เหมือนกับม้าที่ถูกปล่อยยอมวิ่งไปอย่างไร้จุดหมาย จิตใจที่ไม่มีสิ่งใดให้ยึดมั่นก็ไม่ต่างอะไรกับสายน้ำที่ไหลรินไปเรื่อยๆ

จากถ้อยคำเกี่ยวกับพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเปรียบเทียบแบบอุปมา คือ เปรียบเทียบจิตใจของฝ่ายชายที่ยังไม่มีหญิงสาวมาผูกมัดใจ ย่อมไม่มีที่ยึดเหนี่ยว ซึ่งเหมือนกับม้าที่ถูกปล่อยไม่ได้กักขังไว้ จึง

วิ่งไปอย่างไร้จุดหมายปลายทาง และจิตใจที่ไม่ได้ผูกมัดหรือผูกพันกับหญิงใดก็เหมือนกับสายน้ำที่ไหลรินไปเรื่อยๆ

2. โวหารภาพพจน์แบบอุปลักษณ์

อุปลักษณ์ คือ การเปรียบเทียบโดยนัย มีลักษณะคล้ายอุปมาแต่ไม่ใช้คำว่าเหมือน หากแต่จะกล่าวว่สิ่งนี้คือสิ่งนั้น อาจมีคำว่า คือ หรือคำว่า เป็น อยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

2.1 เปรียบเทียบโดยไม่ใช้คำเชื่อม ได้แก่ การกล่าวถึงสิ่งหนึ่งเพื่อจะเปรียบเทียบกับอีกสิ่งหนึ่งแต่ไม่ปรากฏคำเชื่อม ดังตัวอย่าง

นาไส้หลัง	ประสงค์ด่ากล้าแก่
กล้าอ่อนมีบัพเพ	นาหลังบประสงค์
	(สำลึ รัทสุทธิ. 2548: 160)

เนื้อความของฉญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า ทำไมนาลุ่มถึงต้องการต้นกล้าแก่ มาปักดำ ต้นกล้าอ่อนๆซึ่งดีไม่แพ้ต้นกล้าแก่ก็มี ทำไมนาลุ่มถึงไม่ต้องการ ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบว่าน้องเอ๋ยทำไมถึงชอบผู้ชายแก่ ชายหนุ่มที่ดีๆก็มีมากมายทำไมน้องถึงไม่ชอบ ทำไมน้องถึงไม่ต้องการจะรัก

จากฉญาเกี่ยวพราสีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ คือ เปรียบนาหลัง คือ นาลุ่ม เป็นหญิงสาว ส่วนกล้าแก่ คือ ชายแก่ และกล้าอ่อน คือ ชายหนุ่ม

เห็นว่าผักหมเหี้ยนกลางทาง	อย่าสิฟ้าวเหยียบย่ำ
บาดท่าถอดยอดขึ้น	ยังสิได้กำยเกิน
	(สำลึ รัทสุทธิ. 2548: 170)

เนื้อความของฉญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า ถ้าเห็นผักขมต้นเดี่ยวขึ้นอยู่กลางทาง ก็อย่าฟ้าวเหยียบย่ำมัน เพราะเมื่อเวลาผ่านไปเมื่อมันแตกยอดขึ้นก็ยังสามารถเก็บเอามากินได้ ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบว่า ถึงแม้พี่จะเป็นผู้ชายที่หน้าตาไม่ได้หล่อเหลา รูปร่างอะไรมากมายนัก น้องก็อย่าฟ้าวรีบตัดสินใจมองข้ามไปเพราะบางทีพี่อาจจะเป็นคนที่น่าองฟ้าวได้ สามารถช่วยเหลือน้องได้

จากฉญาเกี่ยวพราสีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ คือ เปรียบผักหมเหี้ยน คือผักขมต้นเดี่ยวๆ เป็นชายหนุ่มที่รูปร่างหน้าตาไม่งามนัก

ครั้นเจ้าได้กินข้าว	ให้ฝากไปนังกา
คั้นเจ้าได้กินปลา	ให้ฝากไปน้า แฮ้ง
คั้นเจ้าได้กินชินแห่ง	ให้เจ้าแกว่งน้า ลม แต่เนอ

(สำลี รักสุทธี. 2548: 178)

เนื้อความของฉญาข้างต้นคือ ฝ่ายหญิงกล่าวกับฝ่ายชายว่า ถ้าพี่ได้กินข้าวก็ขอให้ฝากไปกับกาด้วย ถ้าพี่ได้กินปลาก็ขอให้ฝากไปกับนกแร้ง ถ้าพี่ได้กินเนื้อก็ขอให้เอาไปฝากไว้กับสายลมด้วย ซึ่งเป็นความหมายเปรียบเทียบว่า ถ้าพี่ได้อยู่ดีกินดี อยู่อย่างสุขสบายก็ขอให้คิดถึงน้องบ้าง

จากฉญาเกี่ยวพราสีย์ข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ คือ น้า นกกา นกแร้ง และลมเป็นสื่อสิ่งแทนตัวน้องคือฝ่ายหญิงนั่นเอง

ช่างมาปลุก ผักแป้น	แทนหนาน ผักบัว
ของเก่าบ่ทัน ได้กู่	ส่งมาปลุกใหม่แทน

(สำลี รักสุทธี. 2548: 183)

เนื้อความของฉญาข้างต้นคือ ฝ่ายหญิงกล่าวกับฝ่ายชายว่า ช่างมาปลุกผักแป้นแทนแปลงต้นหอมทั้งที่แปลงต้นหอมก็ยังไม่ได้เก็บ ยังไม่ได้ถอนเลย ซึ่งเป็นความหมายเปรียบเทียบว่า พี่นั้นจะมารักกับน้องได้อย่างไร ในเมื่อพี่ยังมีคนรักเก่าหรือแฟนเก่าที่ยังคบหากันอยู่ ยังไม่ได้เลิกจากกันแล้วจะมามีรักใหม่ได้อย่างไร

จากฉญาเกี่ยวพราสีย์ข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ คือ ผักแป้น แทนฝ่ายหญิงซึ่งเป็นผู้หญิงคนใหม่ที่ฝ่ายชายจะมารัก ส่วนผักบัวคือต้นหอม แทนผู้หญิงคนรักเก่าของฝ่ายชาย

ตามใจ ถั่วย	ให้ ตักแกง ลงใส่
คั้น แม่บ่วง บ่ช้อน	สิ ลงท้อง ได้ฮ่อมได้

(สำลี รักสุทธี. 2548: 184)

เนื้อความของฉญาข้างต้นคือ ฝ่ายหญิงกล่าวกับฝ่ายชายว่า ตามใจถั่วยให้ตักแกงใส่ลงในถ้วยได้เลย ถ้าช้อนไม่ตักอาหารแล้วจะลงท้องได้อย่างไร ซึ่งเป็นความหมายเปรียบเทียบว่า น้องนี้ไม่ว่าอะไร พี่หรือถ้าพี่จะเข้ามาผูกสมักรักใคร่ แต่ถ้าพี่ไม่เข้ามาพูดจา ไม่เข้ามาแสดงกริยาให้รู้ว่ารักใคร่แล้วพี่จะเข้ามาคบหากับน้องหรือได้ตัวน้องไปได้อย่างไร

จากผลญาเกี่ยวพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ คือ ถ้วย ช้อน แทน ฝ่ายชาย ส่วนแกงกับท้อง แทนตัวน้องคือฝ่ายหญิง

เอี่ยมนี้เห็น**หนามฮก** เอี่ยมก็สีหม่น

เห็น**หนามสน**เอี่ยมก็สีฝำ

ป่าซี้อันต้นหน้าก็สีถาง เคน้อง

(สุระ อุณวงศ์. 2542: 102)

เนื้อความของผลญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า ถ้าพี่นี้เห็นหนามรก พี่จะมุดออกไปให้ได้ ถ้าเห็นต้นหนามหรือเถาหนามที่พันรอบกันไปมา จะมีหนามรกมากแค่ไหนพี่ก็จะเดินผ่านไปให้ได้ ถึงแม้ว่าพี่จะไปพบป่าซี้ อันคือป่าที่เป็นหนามแหลมคมและมียางเหนียวๆซึ่งไม่มีใครอยากเดินผ่าน ขวางอยู่ข้างหน้าพี่ก็จะถางออกและผ่านไปให้ได้ ซึ่งเป็นความหมายเปรียบเทียบว่า แม้ว่าพี่จะพบอุปสรรคมากมายเพียงใดก็จะฝ่าฟันอุปสรรคนั้นเพื่อไปพบหญิงที่หมายปองให้ได้

จากผลญาเกี่ยวพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ คือ หนามฮก หนามสน ป่าซี้ อันเป็นความหมายแทน อุปสรรคขวากหนามต่างๆ

ใจประสงค์แล้ว **เมืองแก้ว**ก็ดันสอด

ใจประสงค์**หน่วยแก้ว**ในถ้ำก็ค้นหา

(สุระ อุณวงศ์. 2542: 102)

เนื้อความของผลญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า หากใจประสงค์แล้วแม้เมืองนั้นจะอยู่ห่างไกลก็จะดันดันเดินทางไปให้ถึง หากใจประสงค์ที่จะได้แก้วที่สวยงามสว่างไสวแล้ว แม้แก้วนั้นจะอยู่ในถ้ำก็จะตามหาให้พบเจอ ซึ่งเป็นความเปรียบเทียบหมายถึงเมื่อพี่ชอบพอรักใคร่ มีใจให้กับน้องแล้ว ต่อให้น้องอยู่ไกลแสนไกลพี่ก็จะไปหา หรือมีอุปสรรคปัญหาอะไรพี่ก็จะไปหาไปพบไปเจอ ไปผูกสมักรักใคร่กับน้องให้ได้

จากผลญาเกี่ยวพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ คือ เมืองแก้ว หน่วยแก้ว หมายถึง ผู้หญิงหรือหญิงอันเป็นที่รัก

น้องเอย อย่าได้เก็บ**ดอกหว้านบ้านเผิ่น**มาชม

ให้ช้อยงอยซานเก็บ **ดอกกระเจียวแคมฮั่ว**

(สุระ อุณวงศ์. 2542: 102)

เนื้อความของผลญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า น้องเอยอย่าไปเก็บดอกหว้านบ้านของผู้เฒ่ามาชม ให้พยายามเก็บดอกกระเจียวข้างรั้วบ้านนี้แหละดีกว่า ซึ่งเป็นความเปรียบเทียบหมายถึง ให้

น้องรักใคร่ชอบพอกับคนบ้านใกล้เคียงหรือคนในหมู่บ้านเดียวกันนี้ดีกว่า อย่าไปรักคนบ้านไกลหรือคนต่างหมู่บ้านเลย

จากฉญาเกี่ยวพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ คือ ดอกหวานบ้านเฝ้า ก็คือชายหนุ่มที่อยู่บ้านไกล อยู่ห่างไกลกันคนละหมู่บ้านกับฝ่ายหญิง ส่วนดอกกระเจียวแค่มั่ว ก็คือชายหนุ่มที่อยู่บ้านใกล้เคียงกับฝ่ายหญิงหรือชายหนุ่มที่เป็นคนหมู่บ้านเดียวกับฝ่ายหญิง

2.2 เปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งหนึ่งโดยใช้คำเชื่อม ได้แก่คำว่า เป็น คือ

ดังตัวอย่าง

ครั้นความมักมันคือเข้า	สิขอกินให้มันอิม
ครั้นความมัก ความฮัก	มันคือน้ำบ่อแก้ว
สิงล้งออบตรง	น้องเอย

(ลำลี รักสุทธิ. 2548: 136)

เนื้อความของฉญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงโดยใช้การเปรียบเทียบว่า ถ้าเปรียบความรักคือข้าว พี่จะขอกินข้าวให้อิ่มหน้าสำราญ และถ้าเปรียบความรักคือน้ำในบ่อที่ใสสะอาดพี่จะขอลงไปอาบน้ำในบ่อนั้นให้ชื่นใจ

จากฉญาเกี่ยวพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุปลักษณ์แบบมีคำเชื่อมโดยใช้คำว่า “คือ” เพื่อเปรียบเทียบความรักคือข้าว และน้ำ ซึ่งทั้งสองสิ่งนี้เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่ขาดไม่ได้

ช้อยนี้คือตั้งนกเจ้าตั้ง	งอยฝั่งจอบปลา
เห็นปลามา	อยากกินแต่ดิน
นกกระเต็นเต็น	โตนลงเอาก่อน
นกกระเจ้านั้น	แลจ้องล่าตาย
นกกระเต็นนั้น	คือชายชู้เก่า
นกกระเจ้านั้น	คืออ้ายผู้พลอย

(ลำลี รักสุทธิ. 2548: 138)

เนื้อความของฉญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า พี่นี้เหมือนกับนกกระเจ้าที่คอยเฝ้าแอบจะจับปลา เมื่อเห็นปลามาก็อยากจับกิน แต่กลับมีนกกระเต็นมาแย่งจับกินปลาไปเสียก่อน นกกระเต็นก็คือคนรักเก่าของน้อง ส่วนนกกระเจาก็คือตัวพี่เอง ซึ่งใช้เป็นความเปรียบเทียบหมายถึง พี่นี้

เป็นคนที่แอบหมายปองน้องมานาน เมื่อเจอน้องก็อยากจะเข้าไปพูดจาเพื่อผูกสมรักรักใคร่ แต่ก็ทำไม่ได้ เพราะน้องมีชายที่เป็นคนรักอยู่แล้ว

จากผลญาเกี่ยวพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุปลักษณะแบบมีคำเชื่อม คือ เปรียบนกกระเจ้า คือ ตัวพี่ซึ่งเป็นชายที่มาชอบน้อง ส่วนนกกระเจ้า คือ ชายคนรักเก่าของน้อง

หญิงบ่มีผัวนี้

คือแหวนหัวเปล่า

พลอยบ่มีอยู่ค่าง

เขาซีเอนักวู้ซึน

(สำลี้ รักสุทธิ. 2548 : 154)

เนื้อความของผลญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า ผู้หญิงที่ไม่มีสามีก็คือแหวนที่ไม่มีหัวแหวนประดับ พลอยถ้าไม่ได้ไปประดับอยู่บนหัวแหวนก็จะมีค่าอะไรเขาก็จะเรียกว่าเป็นตะกั่วซึ่งเป็นความเปรียบหมายถึง ผู้หญิงถ้าอยู่โดยเดียวโดยไม่มีสามี ความเป็นหญิงของเธอก็ไม่มีค่าอะไร

จากผลญาเกี่ยวพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุปลักษณะแบบมีคำเชื่อม คือ เปรียบผู้หญิงที่ไม่มีสามี คือ แหวนที่ไม่มีหัวแหวนประดับ

สัจจาผู้ชายนี้

คือหินหนักหมื่น

ถ้ำน้ำ

จมหมิงบ่ฟู

(สำลี้ รักสุทธิ. 2548: 169)

เนื้อความของผลญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า คำพูดหรือสัจจะของผู้ชายนี้คือหินหนักหมื่นก้อนที่เมื่อนำไปทิ้งลงในน้ำแล้วก็จะจมดิ่งลงไปไม่ลอยขึ้นมา ซึ่งใช้เป็นความหมายเปรียบเทียบคือ คำพูดของพี่นี้มีความหนักแน่น มันคงไม่เปลี่ยนแปลงเหมือนกับก้อนหินที่หนักเมื่อทิ้งลงในน้ำก็จะจมดิ่งไม่ลอยขึ้นมา

จากผลญาเกี่ยวพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเปรียบเทียบแบบอุปลักษณะแบบมีคำเชื่อม คือ เปรียบคำพูดที่มีสัจจะคือคำพูดที่มีความมั่นคง หนักแน่นเหมือนกับก้อนหินที่หนักหมื่นก้อน

ขาดาน้องน้ย่าน

คือแดงกลางไธ

อ้ายหากินหน่วยแล้ว

สีไลทิมแต่เครือ นันตี

(สำลี้ รักสุทธิ. 2548: 181)

เนื้อความของผลญาข้างต้นคือ ฝ่ายหญิงกล่าวกับฝ่ายชายว่า น้องกลัวว่าชีวิตของน้องนั้นเป็นเหมือนแดงกลางไร่ เมื่อพี่กินผลแดงแล้วก็ทิ้งไปเหลือไว้แต่เถาของแดง ซึ่งเป็นความเปรียบหมายถึง เมื่อ

พี่ได้รักกับน้องอย่างสมใจปรารถนาแล้ว พี่ก็คงจะทิ้งน้องไปเหมือนน้องไม่มีค่า ไม่ต่างอะไรกับแดงเมื่อกินผลแล้วทิ้งไว้ให้เหลือแต่เถา

จากผลญาเกี่ยวพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์แบบมีคำเชื่อมคือเปรียบเทียบตัวน้องนี้คือผลแดง

น้องเอ๋ย เฮียมนี้คิดไปหลายนับมือหญิง

มุงมาคือฮากไผ่

คิดไปหลายนับมือพ้อพอให้อยู่สูยาม

(สุระ อุณวงศ์. 2542: 102)

เนื้อความของผลญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่าพี่นี่คิดถึงน้องอยู่ทุกวันเวลาจนจิตใจหม่นว้าวุ่นไปหมดไม่ต่างอะไรกับรากไผ่ที่มีรากฝอยยุ่งเหยิงไปหมด พี่คิดถึงน้องทุกวันก็ร้องไห้ทุกเวลาที่คิดถึง

จากผลญาเกี่ยวพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์แบบมีคำเชื่อม คือ คำว่า มุงมาคือฮากไผ่ เป็นการเปรียบเทียบกันว่าจิตใจของชายหนุ่มที่ว้าวุ่นสับสน เหมือนกับรากฝอยของต้นไผ่ที่มีอยู่มากมาย ยุ่งเหยิงไปหมด

3. โวหารภาพพจน์แบบอติพจน์

อติพจน์ คือ การกล่าวเกินจริง พันวิสัยโลก โดยไม่คำนึงถึงข้อเท็จจริงแต่กล่าวเพื่อมุ่งเน้นความรู้สึก ดังตัวอย่าง

ไกลกายเจ้า

ใจจะอยู่นานาง

บ่มีทางไกลกัน

ให้พรากหนีร้าง

แม่นสิอยู่ฟากฟ้า

สิหย่อเป็นแผ่นดินเดียว

ชาวมือชาวคิน

สิหย่อเป็นคราวมือ

(ลำลี รักสุทธิ. 2548: 136)

เนื้อความของผลญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า ถึงแม้พี่นี้จะอยู่ห่างไกลกับน้อง แม้ตัวของพี่นี้จะอยู่ไกลกับตัวของน้องแต่หัวใจพี่นี้อยู่กับตัวน้องเสมอ ไม่มีทางห่างไกลหรือต้องพรากจากกันไปได้ ถึงอยู่ห่างคนละฟากฟ้าพี่ก็จะย่อให้เหลือแค่เพียงแผ่นดินเดียวกัน ถึงเวลาจะผ่านไปสิบคีนยี่สิบคีนพี่ก็จะย่อให้เหลือเพียงแค่วันเดียว

จากผลญาติเกี่ยวพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารกล่าวเกินจริงเพื่อเน้นให้เห็นความรู้สึกของฝ่ายชายว่ารักและคิดถึงฝ่ายหญิงมากเหลือเกิน คือวรรคที่กล่าวว่า ใจจะนำอยู่กับนาง คือถึงตัวจะไกลแต่ใจก็อยู่กับน้องเสมอ และวรรคที่กล่าวว่า แม่นสืออยู่ปากฟ้า สียย่อเป็นแผ่นดินเดียว คือถึงพี่จะอยู่คนละปากฟ้ากับน้อง แต่ก็ย่อระยะทางที่ห่างไกลนี้ให้มาอยู่ใกล้เป็นแผ่นดินเดียวกัน ซึ่งเป็นการกล่าวเกินจริงเนื่องจากเป็นเรื่องที่ไม่สามารถทำได้ และวรรคที่กล่าวว่า ชาวมือชาวคิน สียย่อเป็นคราวมือ ก็คือแม้วันเวลาจะพาให้เราห่างกันเป็นสิบคินยี่สิบคิน พี่ก็จะย่อเวลาให้เหลือเพียงแคว้นเดียว ซึ่งเป็นการกล่าวเกินจริงเพราะคนเราไม่สามารถที่จะหยุดเวลาไว้หรือย่อเวลาจากหลายวันให้เหลือเพียงวันเดียวได้

ครั้นเจ้ามีฮู้ขั้น

สามพันตาไม้ไผ่ป่า

ว่าสิเอาฮู้ได้

ถางหม่นกันหา

(ลำลือ รักสุทธิ. 2548: 141)

เนื้อความของผลญาติข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่าถึงแม้น้องจะอยู่ในบ้านที่มีรั้วมากันมากมายหลายชั้น แต่พี่ก็จะเอาไม้มาตัดมาถางเพื่อที่จะค้นหาให้พบเจอน้องให้ได้

จากผลญาติเกี่ยวพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารกล่าวเกินจริง คือ วรรคที่กล่าวว่า สามพันตาไม้ไผ่ป่า คือการทำรั้วบ้านด้วยไม้ไผ่จนถึงสามพันตาไม้ไผ่ ก็คือ สามพันชั้นนั่นเอง ซึ่งเป็นการกล่าวเกินจริงแต่เพื่อให้เห็นภาพว่า มีรั้วบ้านที่หนาแน่น หลายชั้นมากมาย

ครั้นแม่นมีดงขั้น

หนามี่ดบมีเห็นกะตามถ้อน

ข้อยสิพันสวนถาง

ล่องไปให้ถึงเจ้า

ครั้นแม่นเจ้าชีข้าง

ข้อยสิชีแมวซัด

ครั้นปลากดบินบน

สิใส่ไซเทิงฟ้า

ครั้นแม่นเจ้าชีม้า

ข้อยสิชีหมาซัด

ครั้นปลาชิวบินบน

สิใส่ไซปลายไม้

(ลำลือ รักสุทธิ. 2548: 144)

เนื้อความของผลญาติข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า แม้จะมีป่าที่หนาที่บ รกที่บจนมองไม่เห็นก็ตามที่แต่พี่น้องจะพันและถางป่านั้นเพื่อไปหาน้องให้ได้ ถึงแม้น้องจะชีข้างพี่ก็จะชีแมวตามน้องไป ถ้าน้องเป็นปลากดที่บินอยู่บนฟ้า พี่ก็จะเอาไซไปดักให้ถึงฟ้าเพื่อนำน้องมาให้ได้ ถึงแม้น้องจะชีม้า พี่ก็จะขอชีหมาตามน้องไป ถ้าน้องเป็นปลาชิวบินอยู่ด้านบน พี่ก็จะเอาชิวไปดักกรอบนปลายไม้

จากผลญาเกี่ยวกับพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารกล่าวเกินจริงเพื่อเน้นให้เห็นถึงความตั้งใจ ความเพียรพยายามของฝ่ายชายที่จะไปผูกสมัครรักใคร่กับฝ่ายหญิง เพื่อให้ได้ฝ่ายหญิงมา ถึงแม้จะมีอุปสรรคขวากหนามมากมายเพียงไรก็จะฝ่าฟันอุปสรรคนั้นไปให้ได้ จึงมีการใช้ข้อความที่กล่าวเกินจริง คือ มีดวงขึ้น หนามมีดบมีเห็น ข้อยสิฟันสวนถาง ก็คือแม้จะมีป่าที่รกทึบก็จะฟันจะถางไปให้ถึงเธอจนได้ และวรรณคดีกล่าวว่า เจ้าชี่ข้าง ข้อยสิขี้แมวขัด ซึ่งเป็นไปไม่ได้ที่คนจะขี้แมว แต่ในที่นี้ใช้เป็นความหมายเปรียบ คือ ข้าง หมายถึง ผู้ที่มีฐานะร่ำรวย ผู้ที่สูงศักดิ์ ส่วนแมว หมายถึง ผู้ที่มีฐานะต่ำต้อย ต่ำศักดิ์และเปรียบในความหมายว่า ถึงแม้ห้องจะขี้ข้างซึ่งการขี้ข้างนั้นยอมเดินทางได้อย่างสะดวก แต่พี่ก็จะข้อยสิแมวตามห้องไปให้ได้ ซึ่งแมวนั้นยอมเป็นสัตว์ที่ไม่สามารถใช้เป็นพาหนะในการเดินทางได้และถึงแม้จะขี้ได้ก็คงจะเดินทางไม่สะดวกและเสียเวลามาก แต่พี่ก็จะพยายามฝ่าฟันขี้มันไปเพื่อตามห้องให้ได้ และวลีที่กล่าวว่า ปลาสดบินบน ลีไสไซเทิงฟ้า ก็คือถ้ำน้ำเป็นปลาสดที่สามารถบินบนฟ้าได้ พี่ก็จะเอาไซไปดักบนฟ้าเพื่อให้ได้ห้องมา ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้เนื่องจากปลาสดไม่สามารถบินได้ และไซก็ไม่สามารถนำไปดักไว้บนฟ้าได้ และวรรณคดีกล่าวว่า เจ้าชี่ม้า ข้อยสิขี้หมาขัด ก็คือ ถ้ำน้ำจะขี้ม้าซึ่งเป็นสัตว์ที่ใช้ในการเดินทางได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว พี่ก็จะข้อยสิหมาตามเธอไปให้ได้ ซึ่งเป็นการกล่าวเกินจริงเพราะสุนัขนั้นไม่ได้เป็นสัตว์ที่ใช้ในการเดินทางเช่นกัน แต่กล่าวเพื่อให้เห็นความพยายามและความตั้งใจของฝ่ายชายที่มีต่อฝ่ายหญิง และวลีที่กล่าวว่า ปลาสดบินบน ลีไสไซปลายไม้ คือ ถ้ำน้ำเป็นปลาสดที่อยู่บนท้องฟ้าไม่ได้อยู่ด้านล่างในน้ำ พี่ก็จะขอเอาไซไปดักไว้ที่ปลายไม้ เพื่อที่จะดักห้องมาให้ได้ เป็นการกล่าวเกินจริงเช่นกันแต่กล่าวเพื่อให้รู้สึกว่ายายผู้นี้จะทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อที่จะไปหาเธอให้ได้ เพื่อที่จะได้เธอมาผูกสมัครรักใคร่ให้ได้

บ่อยากพลัดพรากข้าง

ให้ไกลห่างนางหนี

ย่านแต่มีชายชม

จากพี่ชายผู้ไกลบ้าน

ฮอดมืออื่นลีไกลท่อนิ้วมือ

ฮอดมือฮือลีไกลท่อนิ้วก้อย

ไกลมือเล็กมือน้อย

กะเลยข้าล่าบ่เห็น น่องเอย

บ่ อยากเว้า

อก สีน่านูมใน

บ่ อยากไขว้จา

สิ แดกเกท์พังบ้าง

(สำลี รัชสุทธิ. 2548: 163)

เนื้อความของผลญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า พี่นี้ไม่อยากพลัดพรากจากห้องไป ไม่อยากห่างไปไกลจากห้องเลย กลัวจะมีชายอื่นมาผูกสมัครรักใคร่กับห้อง เพราะพี่เป็นคนบ้านไกล อยู่ห่างไกลกับห้องก็ยิ่งห่วงและกังวล แต่ในวันพรุ่งนี้ห่างกันก็ไกลเหมือนเท่ากับมือ ซึ่งใช้เป็นความเปรียบหมายถึง ก็ยังพอเห็นหน้าพอรู้ข่าวคราวกันบ้าง แต่ถ้ายิ่งห่างกันเพิ่มไปอีกวันหนึ่งคือวันมะรืนก็ยิ่งทำให้

ไกลเหมือนเท่านิ้วก้อย ซึ่งใช้เป็นความเปรียบเช่นกัน เนื่องจากในจำนวนนิ้วของมือนั้นนิ้วก้อยจะเป็นนิ้วที่เล็กที่สุดและอยู่ไกลที่สุด ไกลเท่านิ้วก้อยก็คือเริ่มห่างกันมากขึ้น ได้รับรู้ข่าวสารของน้องน้อยลงๆ และเมื่อยิ่งไกลกันทุกวันไปเรื่อยๆก็คงจะไม่เห็น ไม่รู้ข่าวคราวเกี่ยวกับน้องเลย พี่ไม่อยากจะกล่าว จะพูดเลย เพราะหัวอกนี้มันเนาอยู่ข้างในแล้ว พี่ไม่อยากจะเอ่ยวาจาเลยเพราะอกพี่จะแตกพังลงมาอยู่แล้ว

จากผลพวงเกี่ยวพาราสีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารกล่าวเกินจริงคือ วรรคที่กล่าวว่า บ่อยากว่า อกลีเน่านุ่มในและบ่ อยากไขว้จ้อ อกลีแตกเภาท์พังบ้าง ก็คือไม่อยากจะพูดจะเอ่ยเลยที่ว่าห่างจากน้องแล้วจะเป็นเช่นไรเพราะตอนนี้ออกข้างในนี้มันเนาแล้ว อกพี่นี้จะแตกพังออกมาอยู่แล้ว ซึ่งเป็นการกล่าวเกินจริงเพื่อให้เห็นว่าพี่นี่คิดถึงน้องและเป็นกังวลใจกลัวใครจะมายุ่งเกี่ยวกับน้องซึ่งยิ่งพูดก็ยิ่งกุ่มยิ่งทุกข์ใจ

มาหลุตุนโตเต่

คิดฮอดมายามไต่

ฮักเพิ่นบ่หาญจ่า

ว่าแม่นใจสิเกท์บ้าง

(สำลี้ รักสุทธิ. 2548: 165)

เนื้อความของผลพวงข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า น่าสงสารตัวเองเหลือเกิน พี่รักน้องก็ไม่กล้าพูดไม่กล้าบอก คิดถึงน้องยามใด เวลาใดก็เหมือนใจพี่จะแตกสลายลง ขาดลงเสียให้ได้

จากผลพวงเกี่ยวพาราสีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารกล่าวเกินจริงคือ วรรคที่กล่าวว่า แม่นใจสิเกท์บ้าง หมายถึง ใจจะขาด ใจจะแตกสลาย ซึ่งความจริงนั้นเป็นไปได้ที่คนเรานั้นหัวใจแตกจะขาดออกจากอกแต่กล่าวเพื่อแสดงความรู้สึกให้เห็นว่าฝ่ายชายนั้นมีความทุกข์ใจมากเพราะคิดถึงน้องเหลือเกินแต่ก็ไม่กล้าบอก

ว่าบ่มีชายชู้

ชายหย่างเข้ามือฮ้อย

หัวกะไดสังมาเกลี้ยงมีนลินี แท่นฮ้อย

ชู้หย่างออกมือฮ้อย ตัวได้ว่าบ่มี

(สำลี้ รักสุทธิ. 2548: 168)

เนื้อความของผลพวงข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า น้องบอกพี่ว่าไม่มีชายอื่น แต่ทำไมหัวบันไดบ้านจึงเกลี้ยงเกลางจนสิ้นเหลือเกินซึ่งใช้เป็นความเปรียบหมายถึงมีคนเดินขึ้นลงบ้านมากมาย เพราะการจะขึ้นบ้านหรือลงบ้านได้ต้องใช้บันไดเป็นทางสำหรับการขึ้นลง ถ้ามีคนขึ้นลงบ่อยๆบันไดก็จะสิ้นนั่นเอง น้องคงมีชายหนุ่มมากมายหลายคนมาหา วันหนึ่งๆคงมีชายหนุ่มเดินเข้าเดินออกเป็นร้อยๆคน แล้วก็มาโกหกพี่ว่าไม่มีใคร

จากฉันทาถึยพวราสีข้างตันนี้มีการใช้โวหารกล่าวเกินจริงคือวรรคที่กล่าวว่ ชายหย่างเข้าม้อฮ้อย ชู้หย่างออกม้อฮ้อย ก็คือมีผู้ชายที่มาหาน้องเดินเข้าเดินออกบ้านน้องนั้น วันหนึ่งๆมีมากมายเป็นร้อยๆคนซึ่งเป็นการกล่าวที่เกินจริง แต่กล่าวเพื่อให้เห็นภาพว่ามีชายหนุ่มหาน้องมากมายหลายคน

อัศจรรยใจเจ้า

ดวงเด็ยวบคือเพิน

หัวใจเด็ยวแท้แท้

เอาชายเข้าได้หมื่น

(สำลึ รักสุทถึ. 2548: 172)

เนื้อความของฉันทาถึยข้างตันคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่ ฟังรู้สึกประหลาดใจกับน้องมากเหลือเกิน มีหัวใจก็ไม่เหมือนกัคนอื่น หัวใจของเธอนี้มีแค่เพียงดวงเด็ยวแต่สามารถนำเอาชายเข้าไปได้เป็นหมื่นๆคน

จากฉันทาถึยพวราสีข้างตันนี้มีการใช้โวหารกล่าวเกินจริงคือวรรคที่กล่าวว่ เอาชายเข้าได้หมื่น เป็นกรกล่าวที่เกินจริง เพราะคนเราไม่สามารถนำใครเข้าไปได้ในใจได้เป็นจำนวนมากมายถึงหมื่นๆคนแต่เป็นการกล่าวเพื่อเปรียบเทียบว่ ผู้หญิงนี้มีใจเพียงแคดวงเด็ยวแต่หลายรัก รักใคร่ได้คราวละหลายๆคน ดังนั้นคำว่ เข้าได้หมื่น ก็หมายถึง เป็นคนที่มากรักหรือหลายใจนั่นเอง

ความผญาข้อง

เต็มโคนไม้ดอกอึง

กึ่งใส่ น้ำกะเหลือ

กึ่งใส่ เสีอกะหล่ม

กึ่งใส่ เจ้าตายจ้อย

สู้บ่ไหว

(สำลึ รักสุทถึ. 2548: 176)

เนื้อความของฉันทาถึยข้างตันคือ ฝ่ายหญิงกล่าวกับฝ่ายชายว่ คำพูดหรือบทผญาของน้องนี้มีมากมายท่วมท้นจนเต็มโคนต้นไม้ไปหมด ถ้าคำพูดของน้องนี้ไปเทลงในน้ำก็ยังมีอยู่อีก ไม่หมดไปได้ แม้บรรทุกใส่เรือไปเรือก็ล่ม ถ้าเอามาใส่ในตัวพี่ก็ตายเสียเปล่า สู้บ่ไหวหรอก

จากฉันทาถึยพวราสีข้างตันนี้มีการใช้โวหารกล่าวเกินจริงคือวรรคที่กล่าวว่ กึ่งใส่ น้ำกะเหลือ กึ่งใส่ เสีอกะหล่ม กึ่งใส่ เจ้าตายจ้อย เป็นการกล่าวเกินจริงเพราะคำพูดของคนเรานั้นนำไปใส่หรือไปเทลงในสิ่งของต่างๆหรือที่ต่างๆไม่ได้ นอกจากนี้แล้วคำพูดไม่ได้มีมากมายมหาศาลจนเทใส่แม่น้ำแล้วก็ยังเหลือคำพูดอยู่ บรรทุกใส่ในเรือจนทำให้เรือต้องล่ม หรือนำไปใส่ในตัวผู้อื่นจนผู้ต้องเสียชีวิต แต่เป็นการกล่าวเพื่อให้เห็นภาพว่ คำพูดของน้องนั้นมีมากมายเหลือเกิน

ใจประสงค์เจ้า

ใจเด็ยวเด็ดเด็ยว

ไผ่ลืมาเกี่ยวข้อง
คิดต่อคนเดียวเจ้า
คาดลิตายย้อนเจ้า

ตัวช้อยกะบ่เหลียว
เป็นคู่ครองแสนชาติ
คำแล้วบ่ว่าสังเจ้าเอย
(สำลี รักสุทธิ. 2548: 180)

เนื้อความของผญาข้างต้นคือ ฝ่ายหญิงกล่าวกับฝ่ายชายว่า ใจของน้องนี้มีแต่พี่เพียงคนเดียว เป็นใจที่เด็ดเดี่ยว มั่นคง ถึงแม้จะมีใครมายุ่งเกี่ยวหรือข้องเกี่ยวกับน้อง น้องก็จะไม่ยุ่งเกี่ยวกับใคร จะขอคิดถึงพี่แต่เพียงผู้เดียวเท่านั้น น้องจะเป็นคู่ครองของพี่นับแสนๆชาติ ถ้าน้องจะตายพี่ น้องก็จะไม่กล่าวว่าจะอะไรพี่เลย

จากผญาเกี่ยวพราสีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารกล่าวเกินจริงคือ วรรคที่กล่าวว่าเป็นคู่ครองแสนชาติ ซึ่งคำว่าแสนชาตินี้เป็นการกล่าวที่เกินจริง เพราะคนเรานั้นคงรักกันได้ไม่ยาวนานถึงแสนชาติ เมื่อชาตินี้ตายไปแล้ว ในชาตินั้นนั้นก็ไม้อาจจะทราบได้แน่ชัดว่าจะพบเจอกัน หรือเป็นคู่กันอีกหรือไม่แต่กล่าวเพื่อเน้นความรู้สึกให้เห็นว่า ฝ่ายหญิงนั้นมีใจรักมั่นอยู่กับฝ่ายชายเพียงผู้เดียว ไม่ว่าจะเสียชีวิตแล้วไปเกิดอีกก็ชาติก็ขอให้ได้เป็นคู่ครองของฝ่ายชายไปตลอดทุกๆชาติ

ให้อ้ายโลลืมน้องไผเดลลืม่งาย
หिनอยน้ำบ่ฟูขึ้นอ้ายบ่ไล

ฟ้าบ่หงายดินทรายบ่ปิ้น
(สุระ อุณวงศ์. 2542: 101)

เนื้อความของผญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า ถ้าจะให้พี่ลืมน้องพี่คงจะทำได้ ใครจะลืมน้องได้ง่ายๆทราบใดที่ฟ้ายังไม่ถล่ม ดินยังไม่ทลาย คือ ถ้าฟ้ายังไม่พลิกหงายขึ้น พื้นดินยังไม่พลิกกลับลงไปและทราบใดที่หिनซึ่งจมอยู่ในน้ำยังไม่ลอยขึ้นมา พี่ก็คงลืมน้องไม่ได้

จากผญาเกี่ยวพราสีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารกล่าวเกินจริงคือ การลืมน้องนั้นเป็นเรื่องที่ทำได้ยากมาก ไม่สามารถทำได้ ซึ่งนำไปเปรียบเทียบกับปรากฏการณ์ธรรมชาติอันเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ยากหรือไม่สามารถเกิดขึ้นได้เลย คือ ฟ้าไม่สามารถที่จะพลิกหงายกลับไปได้ แผ่นดินไม่สามารถพลิกคว่ำเอาอีกด้านหนึ่งขึ้นมาและหिनที่มีน้ำหนักมากไม่สามารถจะลอยขึ้นมาจากน้ำได้ เมื่อสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถเกิดขึ้นได้แล้วพี่จะลืมน้องได้โดยง่ายๆคงเป็นไปไม่ได้อย่างแน่นอน

น้องเอย อ้ายบ่ได้เจ้าชาตินี้ตายไปอ้ายบ่เกิด

ลิสะเดิดขึ้นฟ้าไปถ่าอยู่สวรรค์
(สุระ อุณวงศ์. 2542: 101)

เนื้อความของพยานข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า ถ้าพี่ไม่ได้เป็นคู่ครองกับน้อง ชาตินี้พี่ตายไปก็จะเป็นขอมไปเกิด จะขอขึ้นไปอยู่ร่อนบนสวรรค์

จากพยานเกี่ยวกับพยานข้างต้นนี้มีการใช้โวหารกล่าวเกินจริงคือ ตายไปอ้ายบ่เกิด สีสะเดิดขึ้นฟ้า ไปถ่าอยู่สวรรค์ หมายถึง ตายไปก็จะเป็นขอมไปเกิดแต่จะไปร่อนอยู่บนสวรรค์ ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ เพราะมนุษย์ทุกคนเมื่อเสียชีวิตแล้วไม่สามารถห้ามตนเองให้ไปเกิดหรือไม่ไปเกิดได้ และเมื่อตายไปแล้วก็ไม่สามารถที่จะไปรอใครบนสวรรค์ได้ตามที่ตนต้องการ ซึ่งสวรรค์ก็เป็นเพียงความเชื่อในทางพุทธศาสนาส่วนหนึ่งเท่านั้น อาจเป็นดินแดนที่มีอยู่จริงหรือไม่อยู่จริงก็ได้ ไม่สามารถพิสูจน์ได้

4. โวหารภาพพจน์แบบบุคลาธิษฐาน

บุคลาธิษฐาน คือ การนำเอาสรรพสิ่งต่างๆทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตมาแสดงอากัปภิกิริยาหรือสร้างให้มีความรู้สึกนึกคิดเหมือนกับมนุษย์ ดังต่อไปนี้

4.1 การนำสิ่งที่ไม่มีชีวิตมาแสดงอากัปภิกิริยาเหมือนมีชีวิตหรือแสดงกิริยาอาการความรู้สึกนึกคิดเหมือนกับมนุษย์
ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ครั้นแม่นเป็นตาได้	สีสานไชลงใส่
ครั้นแม่นลืบได้	ไซสีให้ต่อปลา

(สำลี รักสุทธี. 2548: 143)

เนื้อความของพยานข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า ถ้าพี่จะได้ปลา พี่จะสานไชลงไปดักปลา แต่ถ้าไม่ได้ปลา ไซคงร้องไห้ ซึ่งพยานบทนี้ใช้เป็นการเปรียบเทียบ คือ ไซในที่นี้หมายถึงฝ่ายชายที่อยากจะได้ฝ่ายหญิงมาเป็นคนรัก ซึ่งปลา หมายถึง ฝ่ายหญิงที่ชายต้องการเอามาเป็นคนรัก ถ้าไซไม่ได้ปลาก็คงจะร้องไห้ หมายถึง ถ้าฝ่ายชายหลงรักฝ่ายหญิงแล้วแต่กลับไม่ได้ฝ่ายหญิงมาเป็นคนรัก ฝ่ายชายก็คงจะเศร้าโศกเสียใจเป็นอย่างมาก

จากพยานเกี่ยวกับพยานข้างต้นนี้มีการใช้โวหารบุคลาธิษฐาน คือ นำไซซึ่งเป็นเครื่องมือในการดักจับปลาเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต มาใส่อากัปภิกิริยาร้องไห้เข้าไปเพื่อให้เหมือนกิริยาอาการของคน

ความผญาเจ้า	จ่ายมาให้มันคล่อง
ซ้อยสิจับใส่ซ้อง	ซังไว้ดังกระปุก

(สำลี รักสุทธี. 2548: 176)

เนื้อความของถ้อยคำข้างต้นคือ ฝ่ายหญิงกล่าวกับฝ่ายชายว่า ความคำพูด(บทพญา)ของพ่อนั้นพูดจนคล่องซึ่งมีมากมายใช้ใหม่ น้องจะได้จับคำพูดเหล่านี้มาใส่ไว้ในตะข้อง ชั่งไว้ให้เหมือนกับชั่งปุ

จากถ้อยคำเกี่ยวพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารบุคลาธิษฐาน คือ สร้างคำพูดของคนให้มีชีวิต คือ สร้างกรรมหรือคำพูดของฝ่ายชายให้มีชีวิตซึ่งฝ่ายหญิงสามารถจับต้องได้ จนสามารถนำเอาคำพูดนั้นมาชั่งใส่ตะข้องไว้เหมือนกับชั่งปุ

อันว่าอายมกน้องตั้งข้องมกแห

ยามไปมาหว่าสิแหวหาน้อง

(สุระ อุณวงศ์. 2542: 101)

เนื้อความของถ้อยคำข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า พี่รักน้องเหมือนกับตะข้องรักแห ยามที่ผ่านไปไหนมาไหนก็อยากจะแหวะมาหาน้อง

จากถ้อยคำเกี่ยวพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารบุคลาธิษฐานคือ นำตะข้องซึ่งเป็นอุปกรณ์ในการใส่ปลาเมื่อจับปลาได้จึงต้องคู่กับเครื่องมือที่ใช้ในการจับปลาซึ่งในพยางค์นั้นก็คือแหที่นำมาเป็นอุปกรณ์คู่กัน จึงมีการกล่าวเปรียบเทียบว่าพี่รักน้องเหมือนกับตะข้องที่มันรักแห ซึ่งตะข้องนั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิตมาใส่กิริยา รัก ให้เหมือนกิริยาอาการของคน

หญิง...คันท้ายคิดฮอดน้อง

ให้เหลียวเบิ่งเดือนดาว

คันทแหม่นเดือนดาวใส

อย่าสิโลลิมน้อง

คันทแหม่นเดือนดาวเศร้า

สาเดอ น้องบ่ว่า เดออาย

(สุระ อุณวงศ์. 2542: 106)

เนื้อความของถ้อยคำข้างต้นคือ ฝ่ายหญิงกล่าวกับฝ่ายชายว่า ถ้าพี่คิดถึงน้องให้มองขึ้นไปดูดวงดาวถ้าบนฟ้ามีดวงดาวที่สว่างไสวก็อย่าลืมน้องคนนี้ แต่ถ้ามองขึ้นไปแล้วเห็นดวงดาวเศร้า น้องก็ไม่รู้ว่าอะไร ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบคือเดือนและดาวใช้แทนความรักที่มีให้กันของฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ถ้าพี่มองเดือนดาวแล้วเห็นเดือนดาวสว่างก็คือความรักของเราบรื้นมีความสุขสมหวัง ก็ขอให้พี่นั้นคิดถึงน้อง แต่ถ้ามองดวงดาวแล้วเห็นดวงดาวเศร้าก็คือความรักของเราอาจมีอุปสรรคขวากหนาม ไม่บรื้น น้องก็ไม่กล่าวโทษอะไรพี่หรอก

จากถ้อยคำเกี่ยวพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารบุคลาธิษฐานคือ ใส่กิริยาอาการเศร้าลงไป ในดวงดาวซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต ทำให้ดวงดาวมีกิริยาอาการเหมือนคน

4.2 การนำสิ่งที่มีชีวิตมาแสดงอาการปฏิกิริยาหรือแสดงความรู้สึกนึกคิดเหมือนกับมนุษย์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตามใจเหลว	เหลวแดงสีกินฮุ้งใหญ่
ย่านแต่ใจบ่กล้า	กาแฮ้งสีไฮ่เหลว นั้นเหลว

(สำลี รักสุทฺธิ. 2548: 159)

เนื้อความของพญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า ตามใจเหยี่ยวถ้าเหยี่ยวจะกินรังใหญ่ กลัวแต่ใจไม่กล้าพอ ซึ่งถ้าใจไม่กล้าพอนกกาบกับแร้งจะแยะแยะเหยี่ยวเอาได้ พญาบทนี้ใช้เปรียบเทียบคือ นกเหยี่ยวหมายถึง ผู้ชายที่มีอำนาจ รังใหญ่ หมายถึง ผู้หญิงที่สูงศักดิ์ หน้าตาสวยงาม กาแร้ง หมายถึง ผู้ชายที่ด้อยกว่า ต่ำศักดิ์กว่า ซึ่งพญาบทนี้ฝ่ายหญิงได้กล่าวกับฝ่ายชายว่า ตามใจพี่นะถ้าพี่จะมาขอบน้อง แต่กลัวว่าใจของพี่จะไม่กล้าพอ ถ้าใจไม่กล้าก็จะถูกผู้ชายคนอื่นๆหิวเราะแยะเอาได้

จากพญาเกี่ยวพราสีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารบุคลาธิษฐานคือ สีไฮ่ เป็นกิริยาอาการให้ร้องแยะแยะ ซึ่งเป็นกิริยาอาการของคนแต่นำมาใส่กับนกกาและนกแร้งซึ่งเป็นสิ่งที่มีชีวิตโดยให้ทำกริยาให้ร้องเหมือนกับคน

อ้ายเอย สิบปีล้า ชาวปีล้า	บ่เห็นกวางมายามหมั่ง
บาดท่าเข้าขึ้นเล่า	จึงเห็นเจ้าเพื่อเดียว

(สุระ อุณวงศ์. 2542: 107)

เนื้อความของพญาข้างต้นคือ ฝ่ายหญิงกล่าวกับฝ่ายชายว่า สิบปี ยี่สิบปีมาแล้ว ยังไม่เคยเห็นกวางมาเยี่ยมละมั่งสักครั้งเลย เมื่อเวลาผ่านไปจนเข้าขึ้นยุ่ง จึงได้เห็นหน้าพี่แค่ครั้งเดียว ซึ่งพญาบทนี้ใช้เปรียบเทียบโดยกวาง หมายถึง ฝ่ายชาย ละมั่ง หมายถึงฝ่ายหญิง ซึ่งฝ่ายหญิงได้กล่าวกับฝ่ายชายว่า พี่เอย นานมาแล้วเป็นสิบปี ยี่สิบปี น้องก็ไม่เห็นพี่มาเยี่ยมน้องเลย จนเข้าขึ้นยุ่งจนแล้วจึงได้เห็นหน้าพี่แค่เพียงครั้งเดียว เข้าขึ้นยุ่งจนเป็นการเปรียบเทียบระยะเวลาให้เห็นว่ายาวนานมาก เพราะกว่าที่ข้าวจะขึ้นยุ่งจนได้นั้นมีขั้นตอนมากมายและใช้ระยะเวลาช้านาน เช่นกว่าจะไถนา หวานต้นกล้าและนำต้นกล้ามาปลูกในนา รอให้ต้นข้าวโตแล้วถึงจะเก็บเกี่ยว เมื่อเก็บเกี่ยวแล้วก็ต้องนำเมล็ดข้าวเปลือกไปตากให้แห้งเสียก่อนถึงจะไปเก็บไว้ในยุ้งจนได้ ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาช้านาน

จากพญาเกี่ยวพราสีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารบุคลาธิษฐาน คือ นำกวางซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตมาใส่อาการปฏิกิริยาเหมือนคน คือมาเยี่ยมเยียนละมั่ง

5. โวหารภาพพจน์แบบนามนัย

นามนัย คือ การเอ่ยถึงสิ่งหนึ่งแต่มีความหมายเป็นอย่างอื่น คล้ายกับสัญลักษณ์ซึ่งเป็นการกล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นการแทนอีกสิ่งหนึ่ง เช่น การเรียกขานบุคคลโดยใช้นามแฝง หรือการใช้คำเรียกขาน ชาย หญิง เช่น นางพวงศ์เมธี นางน่อง เจ้าแพงหล้า แทนผู้หญิง พี่แท้ เจ้าเหนือฟ้า แทนผู้ชาย เป็นต้น ดังตัวอย่าง

เจ้าผู้โพธิ์ศรีกว้าง	กลางสวนนกแก่น จริงนอ
บินออกไปมี้อละน้อย	บินเข้านับบ่ไหว แท้นอ

(ลำลี รัชสุทธิ. 2548: 148)

เนื้อความของฉญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า เจ้าต้นโพธิ์ต้นใหญ่อยู่กลางสวน มีนกมาอยู่อาศัยมากมาย นกบินออกไปมี้อยตัว แต่นกบินเข้ามาอาศัยอยู่ในต้นโพธิ์นี้มากมายจนนับไม่ไหว ซึ่งเป็นการกล่าวแบบเปรียบเทียบคือ ฝ่ายชายได้กล่าวกับฝ่ายหญิงว่า น่องนี้เป็นผู้หญิงที่สวยงาม มีเสน่ห์ จึงมีชายหนุ่มมากมายเข้ามาพุดจา เข้ามาผูกสมัครรักใคร่ด้วยมากมาย

จากฉญาเกี่ยวพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารนามนัย คือ เจ้าผู้โพธิ์ศรี เป็นคำเรียกแทนผู้หญิง คำว่า เจ้า หมายถึง สรรพนามบุรุษที่ 2 เช่น น่องหรือเธอ คำว่า โพธิ์ คือต้นโพธิ์ ซึ่งเป็นต้นไม้ที่มีลักษณะแผ่กิ่งก้านสาขาและแตกใบให้ความร่มเงาได้อย่างกว้างขวางจึงมีนกมากมายบินมาเกาะทำรังและอาศัยอยู่ภายใต้ร่มเงาของต้นโพธิ์ ผู้โพธิ์ จึงใช้เป็นความหมายเปรียบเทียบ หมายถึง ผู้หญิงที่สวยงาม มีเสน่ห์ จึงมีผู้ชายเข้ามาชอบ เข้ามาผูกสมัครรักใคร่มากมาย ส่วนคำว่า ศรี หมายถึง สิ่งที่ดีงาม สิ่งที่เป็นสิริมงคล เจ้าผู้โพธิ์ศรี จึงเป็นคำเรียกแทนผู้หญิงอย่างยกย่องเชิดชูว่า เป็นผู้หญิงที่งาม มีเสน่ห์และมีจิตใจที่ดีงาม

ใจประสงค์น่อง	ฮักฮ่วมจิตแสวง
แสนที่แพงคำฮัก	บ่ไลให้มันฮ้าง
หวังลิเป็นคู่สร้าง	บารมีเฮียงฮ่วม
ว่าลิเข้าอยู่ร่วม	ตนเจ้าว่าจ้งไต่

(ลำลี รัชสุทธิ. 2548: 151)

เนื้อความของฉญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า พี่นี้รักน่อง ใจของพี่ต้องการที่จะได้น่องมาครองคู่รักกัน อย่าทำให้พี่ต้องผิดหวังเพราะพี่อยากได้น่องมาเป็นคู่ชีวิตของพี่มาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันกับพี่ น่องจะว่าอย่างไร

จากฉญาเกี่ยวพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารนามนัย คือ คำว่าแพงคำ เป็นคำเรียกแทนผู้หญิง

คำว่า แพง หมายถึง ความรักอย่างทะนุถนอม หรือหมายถึงมีค่า ราคาสูง ส่วนคำว่า คำ หมายถึงทองคำ ซึ่งเป็นโลหะธาตุที่มีค่า มีราคาสูง และมีความงาม เปล่งปลั่งสุกใส แพงคำ จึงเป็นคำเรียกแทนผู้หญิงที่หมายถึง หญิงที่สวยงาม มีคุณค่าน่าทะนุถนอม

ดอมจิตตั้ง

พี่ขอเขาจอดยั้ง

นางแพงจึงมาแหว่

ครวญน้อยเฟิงพา แต่ถ้อน

(สำลี รักสุทธี. 2548: 155)

เนื้อความของฉญาข้างต้นคือฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่าด้วยจิตของพี่นี้มีความคิดถึงและขอตั้งมั่นต่อ น้อง จึงได้มาพบมาหาน้อง ใจของพี่นั้นมิใช่น้องเพียงผู้เดียว จึงอยากจะได้น้องมาเป็นที่พักพิงทางใจของพี่

จากฉญาเกี่ยวพราสารีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารนามนัย คือ คำว่า นางแพง เป็นคำที่ใช้เรียกแทนผู้หญิง ซึ่งคำว่า นาง หมายถึง ผู้หญิง คำว่าแพง หมายถึง ความรักอย่างทะนุถนอม หรือหมายถึง มีค่า ราคาสูง คำว่านางแพง ก็คือ ผู้หญิงที่มีค่าน่าทะนุถนอม

ตกกะเทินว่าได้มาถึงแล้ว

ว่าสิเอาแจ่มเจ้า

บ่คืนเมื่อมือเปล่า

เมื่อบ้านให้แม่ชม นั้นแล้ว

(สำลี รักสุทธี. 2548: 156)

เนื้อความของฉญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า ตกกลงว่าเมื่อพี่ได้มาถึงแล้วก็คือได้มาพบน้องมาหาน้องแล้ว พี่ก็จะไม่กลับไปมือเปล่า จะนำน้องกลับบ้านไปด้วย เพื่อให้แม่ได้เห็นน้องได้ทำความรู้จักกับน้อง

จากฉญาเกี่ยวพราสารีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารนามนัย คือ คำว่า แจ่มเจ้า เป็นคำที่ใช้เรียกแทนผู้หญิง ซึ่งคำว่า แจ่ม หมายถึง ความสดใส ความงาม ส่วนคำว่า เจ้า ก็คือคำสรรพนามบุรุษที่ 2 หมายถึง น้องหรือเธอ คำว่าแจ่มเจ้า ก็คือคำเรียกผู้หญิงที่หมายถึง หญิงที่มีความงามความสดใส

ย่านแต่น้อง

ย่านแต่สายคออวน

บ่ฮักพี่คือควร

สิแบ่งใจหลายด้าน

(สำลี รักสุทธี. 2548: 165)

เนื้อความของพญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า พี่กลัวแต่น้องจะไม่รักพี่เท่าที่ควร คือกลัวว่าน้องจะรักพี่ได้ไม่มากเท่ากับที่พี่รักน้อง และพี่ก็กลัวว่าน้องจะหลายใจกลัวน้องจะปันใจให้ชายอื่นนอกจากพี่อีก

จากพญาเกี่ยวพราสดีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารนามนัย คือ คำว่า สายคอ เป็นคำที่ใช้เรียกแทนผู้หญิง ซึ่งคำว่า สาย หมายถึง สิ่งที่เชื่อมโยงสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง สิ่งที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ ส่วนคำว่า คอ ก็คือ อวัยวะส่วนหนึ่งของร่างกาย เป็นส่วนที่เชื่อมระหว่าง ศีรษะกับร่างกาย ซึ่งเป็นอวัยวะของร่างกายส่วนหนึ่งที่ใช้แขวนสิ่งของที่เป็นมงคล เช่น เขวนพระ หรือใช้สำหรับสวมเครื่องประดับ เช่น สร้อยทอง การเรียกผู้หญิงว่า สายคอ เป็นนัยที่ซ่อนไว้เพื่อชวนให้นึกถึงความผูกมัดเป็นเจ้าของ หรือบ่งบอกให้เห็นถึงความใกล้ชิดผูกพันรักใคร่ที่มีต่อกัน ดังนั้นคำว่า สายคอ จึงเป็นคำเรียกผู้หญิงที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดแน่นแฟ้น มีความผูกพันรักใคร่เป็นอย่างมาก

โอนอพี่กะมาเหนี่ยวน้อง

พันปีอ้าย

ประสงค์มากล่อมผืน

นงนาฏแพงศรี

บ่มียอมยั้งแฉ่ว

ดอมน้องขอเดสน์

(สำลี รักสุทธี. 2548: 173)

เนื้อความของพญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า น้องเอ๋ย พี่นี้จะมาขอผูกสมักรักใคร่กับน้อง แม้เวลาจะเลยผ่านไปนานแค่ไหนพี่ก็ไม่ยอมที่จะจากน้องไป จะมาหามาพบน้องอยู่เสมอ จะไม่ยอมห่างน้องไปไหน พี่นี้ต้องการที่จะได้อยู่ใกล้กับน้อง มาอยู่ใกล้ๆ ความงาม ความมีเสน่ห์ของน้อง

จากพญาเกี่ยวพราสดีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารนามนัย คือ คำว่า นงนาฏแพงศรี เป็นคำที่ใช้เรียกแทนผู้หญิง ซึ่งคำว่า นงนาฏ แปลว่า ผู้หญิงที่สวยงาม แพงศรี แปลว่า ผู้หญิงงามที่น่าทะนุถนอม เพราะคำว่าแพง หมายถึง ความรักอย่างทะนุถนอม หรือหมายถึง มีค่า ราคาสูง ศรี หมายถึง สิ่งดีงาม สิ่งที่เป็นสิริมงคล คำว่า นงนาฏแพงศรี เป็นการนำคำทั้งสองคำนี้มาซ้อนกันเพื่อเป็นการกล่าวเรียกยกย่องผู้หญิงว่าเป็นหญิงสาวที่หน้าตาดีงาม มีจิตใจดีน่าทะนุถนอม

เจ้าผู้ไหมคำผืน

สั่งมาชุกเชื้องไว้

ในขันบ่เห็นเงื่อน

ในหั้นสองบ่เห็น

(สำลี รักสุทธี. 2548: 185)

เนื้อความของพญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า น้องคนงาม ในขันของน้องมองไม่เห็นปมไม่เห็นเงื่อนของเส้นไหมเลย ทำไมน้องจึงมาชุกปมของเส้นไหมไว้เพราะในขันนั้นเมื่อมองส่องลง

ไปแล้วไม่เห็นอะไรเลย ซึ่งผลญาณที่นี้เป็นกรกล่าวในความหมายเปรียบเทียบ คือ ฝ่ายชายได้กล่าวกับฝ่ายหญิงว่า น้องมีอะไรซ่อนเร้นอยู่ในใจทำไมจึงไม่เปิดเผยออกมาให้พี่รู้ พี่เป็นคนเบาปัญญาจึงไม่เข้าใจในความรู้สึกนึกคิดของน้อง ถ้าน้องไม่กล้าแสดงออกว่าคิดอย่างไรกับพี่แล้วพี่จะทราบได้อย่างไรว่าน้องมีใจหรือไม่มีใจให้กับพี่

จากผลญาณเกี่ยวพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารนามนัย คือ เจ้าผู้ใหม่คำฝัน เป็นคำที่ใช้เรียกแทนผู้หญิงอย่างยกย่อง เพราะใหม่นั้นเป็นสิ่งที่มีความค่าของชาวอิสานและเป็นตัวแทนของความสวยงาม มีคุณค่า มีราคา คำว่า เจ้าผู้ เป็นคำสรรพนาม ใช้เรียกบุรุษที่ 2 เช่นเธอ น้อง ส่วนคำว่า คำคือทองคำ ซึ่งมีสีเหลืองที่สุกอร่ามสดใส เปล่งปลั่งเหมือนดังตัวใหม่ ใหม่คำฝัน ก็คือ ใหม่ที่ถูกคัดสรรมาแล้วอย่างดีเพื่อเตรียมไว้ในการทอผ้าเพื่อให้ได้ผ้าใหม่ที่สวยงาม เจ้าผู้ใหม่คำฝัน จึงเป็นการเรียกแทนผู้หญิงอย่างยกย่องว่า เป็นผู้หญิงที่สวยงาม มีคุณค่า

ชาย... โอนอ เจ้าผู้บุษบาสร้อยสุคนธาบ่เหยกกลิ่น
พี่จึงเดินดงต้นประสงค์คันมาฮอด

แก้วแม่น้ำลิบแม่น้ำ หอมฮู้ฮอดพี่ชาย
ใจประสงค์อยากฮู้พระนางน้องผู้จั่งได้
(สุระ อุณวงศ์. 2542: 109)

เนื้อความของผลญาณข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า เจ้าดอกไม้กลิ่นหอมเอ๋ย กลิ่นของเจ้าลอยไปไกลถึงแก้วแม่น้ำลิบแม่น้ำจนส่งกลิ่นหอมมาถึงพี่ ซึ่งผลญาณครั้งนี้เป็นการกล่าวในความหมายเปรียบเทียบ คือ น้องผู้มีความงดงาม ซึ่งความงดงามในตัวน้องได้กล่าวขานกันไปทั่วทั้งแดนไกล จนตัวพี่เองก็ได้ยินคำล่ำลือนี้ ดังนั้นพี่จึงต้องตัดสินใจเดินทางมาหาเพราะใจต้องการที่อยากจะรู้ว่าน้องนี้เป็นคนเช่นไร

จากผลญาณเกี่ยวพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารนามนัย คือ เจ้าผู้บุษบาสร้อยสุคนธา เป็นคำที่ใช้เรียกแทนผู้หญิง คำว่าเจ้าผู้ เป็นคำสรรพนาม ใช้เรียกบุรุษที่ 2 เช่นเธอ น้อง คำว่า บุษบา หมายถึงดอกไม้ที่มีความสวยงาม สร้อย คือ สิ่งประดับที่มีค่า สุคนธาคือน้ำหอมที่มีกลิ่นหอม คำว่า เจ้าผู้บุษบาสร้อยสุคนธา เป็นคำเรียกผู้หญิงอย่างยกย่องอย่างรักใคร่ซึ่งหมายถึงผู้หญิงที่สวยงาม

ชาย... คั่นหม่นเป็นจั้งจั้น
น้อยนาถน้อง

อ้ายสิขันเอน้องเป็นเมียซ่อนบ่อน
สิจาด่านว่า จังใด น้องเอย
(สุระ อุณวงศ์. 2542: 108)

เนื้อความของพญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า ถ้าหากเป็นเช่นนั้นอย่างที่ต้องการ ก็คือพี่จะคิดแต่งงานกับน้อง ขอน้องมาเป็นภรรยา น้องคิดเห็นว่าเป็นเช่นไร น้องอยากจะทำอะไร จะตอบพี่อย่างไร

จากพญาเกี่ยวพราสี้ข้างต้นนี้มีการใช้โวหารนามนัย คือคำว่า น้อยนาถน้อง เป็นคำที่ใช้เรียกแทนผู้หญิง คำว่า น้อย หมายถึง สิ่งเล็กๆน่ารักๆ วัยเด็ก วัยแห่งความงาม ขนาดเล็ก รูปร่างที่ไม่ใหญ่โต เมื่อนำมารวมกับคำว่า นาถ ซึ่งแปลว่า ผู้หญิง น้อยนาถ จึงสื่อให้เห็นภาพของผู้หญิงที่มีรูปร่างไม่ใหญ่โต มีความงามสมวัย มีความไร้เดียงसान่าทะนุถนอม ส่วนคำว่าน้อง ก็เป็นคำเรียกแทนผู้หญิงซึ่งเป็นสรรพนามบุรุษที่ 2 คำว่า น้อยนาถน้อง จึงเป็นความหมายที่ใช้เรียกผู้หญิงที่รูปร่างน่ารักไม่ใหญ่โต มีความไร้เดียงसान่าทะนุถนอม

ชาย...คั่นแมนเป็นจั้งสั้น

อ้ายสิขันเอน้องเป็นเมียชอนบ่อน

น้อยกำก้อนสิจาว้าจั้งได้นอ

(สุระ อุดวงศ์. 2542: 110)

เนื้อความของพญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า ถ้าหากเป็นเช่นนั้นอย่างที่เราเข้าใจ พี่ก็จะขอน้องแต่งงานเพื่อมาเป็นภรรยาของพี่ น้องจะตอบว่าเช่นไร

จากพญาเกี่ยวพราสี้ข้างต้นนี้มีการใช้โวหารนามนัย คือ เรียกผู้หญิงว่า น้อยกำก้อน ซึ่งคำว่า น้อย หมายถึง สิ่งเล็กๆน่ารักๆ วัยแห่งความงาม ขนาดเล็ก รูปร่างที่ไม่ใหญ่โต ซึ่งถ้านำมาใช้กับผู้หญิงก็จะทำให้เห็นภาพผู้หญิงที่ตัวเล็กๆน่ารักน่าทะนุถนอม มีความไร้เดียงสาสวยงามตามวัย ส่วนคำว่า กำก้อน หมายถึง กำสิ่งที่มีค่า มีราคาหรือสิ่งที่ดีงาม เช่น ทองคำ คำว่า น้อยกำก้อน จึงเป็นคำที่ใช้เรียกแทนผู้หญิงซึ่งสื่อความหมายถึงผู้หญิงที่น่ารัก มีคุณค่า น่าทะนุถนอม

6. โวหารภาพพจน์แบบสมพจน์

สมพจน์ คือ การเปรียบเทียบโดยใช้คุณสมบัติเด่นของสิ่งหนึ่งสิ่งใดแทนความหมายทั้งหมด เช่น การใช้คำเรียกขานแทนบุคคลโดยใช้คุณสมบัติเด่นๆหรือลักษณะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายมากกว่าให้มีความหมายแทนบุคคลนั้น เช่น เจ้าเนื้อเย็น หมายถึง ผู้หญิงอันเป็นที่รัก หรือ คำว่า นังเมือง หมายถึง ได้ครอบครองและปกครองเมืองนั้น ซึ่งในพญาเกี่ยวพราสี้มีการใช้โวหารสมพจน์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เจ้าผู้จูบหน้า

จันทร์เพ็ญสุทธิแจ่ม เฮียมเอย

บาดว่ายัวยาดร้ยาย

ใจอ้ายสิขาดคอม

(ลำลี รักสุทธิ. 2548: 146)

เนื้อความของถ้อยคำข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่าน้องนี้มีใบหน้าที่สวยงามเหมือนกับดวงจันทร์วันเพ็ญ เวลาที่น้องเดินขนาดช่างงามบาดใจพี่เหลือเกิน

จากถ้อยคำถ้อยพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารสมพจน์ คือคำว่า เจ้าผู้จุมพรี หมายถึง ใบหน้าของผู้หญิงที่สวยงามหมดจด เกลี้ยงเกลา ซึ่งเป็นการนำคุณสมบัติเด่นของผู้หญิงคนนี้ คือ มีใบหน้าที่เกลี้ยงเกลา หมดจด เป็นความหมายแทนผู้หญิงที่มีรูปร่างหน้าตางดงาม

เจ้าผู้ตีนมือสวย

หยิบชวยคือสิคล้อง

คันแต่งของชั้นฮ้าน

คือสิไขบ่เป็น แทนอ

(ลำลือ รักสุทฺธิ. 2548: 147)

เนื้อความของถ้อยคำข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า น้องผู้มีมืองาม เท้างาม หยิบชวยอะไรก็คงจะคล้อง ถ้าจัดบ้านตักแต่งบ้าน ก็คงจะอยู่อย่างสุขสบายไม่เจ็บไม่ป่วย

จากถ้อยคำถ้อยพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารสมพจน์ คือคำว่า ตีนมือสวย หมายถึง มีมือมีเท้าที่งาม ซึ่งเป็นการนำเอาลักษณะเด่นของผู้หญิงคนนี้มาพูดแทนในความหมายคือ ผู้หญิงที่เป็นแม่ศรีเรือน เก็บข้าวของได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย คำว่า ชั้นฮ้าน หมายถึง ชั้นบนหรือที่พิเศษ เช่นที่ตั้งหิ้งหรือบ้านที่ทำชั้นขึ้นมาพิเศษชั้นหนึ่งเพื่อวางสำหรับของมีค่าหรือใช้ประกอบกิจกรรมที่พิเศษ เช่น การนิมนต์พระมาสวดหรือมาทำพิธีสงฆ์ที่บ้าน จะต้องนิมนต์พระนั่งบนฮ้าน เพื่อให้อยู่สูงกว่าระดับคนทั่วไปที่นั่งอยู่บนบ้าน การนำคำว่า ฮ้าน มาใช้จึงเป็นการนำลักษณะเด่นซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของบ้านมาใช้แทนความหมายที่หมายถึง บ้านเรือน หรือเรือนหอ คำว่า ไขบ่เป็น หมายถึง ไม่เจ็บป่วย ซึ่งเป็นการนำเอาลักษณะอาการอย่างหนึ่งของร่างกายมาพูดแทนความหมาย ที่หมายถึง การอยู่อย่างสุขสบาย มีความสุข ไม่เจ็บไม่ป่วยไม่ไข้

ใจประสงค์ตั้ง

หวังชมแก้มอ่อน

ไผสิชมก่อนอ้าย

คองถ้าเฟิงมือ

(ลำลือ รักสุทฺธิ. 2548: 150)

เนื้อความของถ้อยคำข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า ใจของพี่นั้นประสงค์ที่จะได้ชมชมน้อง แม้จะมีใครจะมาชมชมน้องก่อนพี่ พี่นี้จะพยายามต่อสู้ฝ่าฟันไม่ให้ใครมาแย่งเจ้าไป

จากถ้อยคำถ้อยพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารสมพจน์ คือคำว่า แก้มอ่อน ซึ่งแก้มเป็นอวัยวะส่วนหนึ่งของใบหน้า ที่สามารถเห็นได้ชัดเจนเมื่อมองหน้าบุคคลนั้น ส่วนคำว่า อ่อน มีความหมายว่านุ่ม

นิ่ม ไม่กระด้าง อายุยังน้อย เมื่อนำคำว่าอ่อนมาต่อท้ายคำว่าแก้ม ก็จะทำให้เห็นนึกเห็นภาพใบหน้าหญิงสาววัยแรกรุ่งที่มีใบหน้าสดใส เก๋เลี้ยงเกลา เนียนนุ่ม มีผิวหน้าที่ละเอียดอ่อน น่าดู ซึ่งเป็นการนำลักษณะส่วนหนึ่งของร่างกายมาใช้แทนในความหมายที่หมายถึง หญิงสาวที่น่ารัก น่าเอ็นดู สวยสดใส สดสวย

อ้ายบ่ได้จำอกให้ผิงไฟเสริมแดด

เจ้าผู้ฐู่ไตนน้ำ ลีจ่มหนาว นอน้อง

(สุระ อุณวงศ์. 2542: 108)

เนื้อความของพญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า พี่นี้ไม่ได้เจตนาให้อกต้องผิงไฟตากแดดจนต้องร้อนลุ่มแต่ถ้าน้องจะกระโดดลงน้ำ น้องก็จะมาบ่นว่าหนาว ซึ่งพญาบทนี้ใช้เป็นความเปรียบคือการผิงไฟเป็นการทำให้ร่างกายได้รับความร้อนขึ้น แต่ในที่นี้ไม่ได้ผิงไฟอย่างเดียว แต่เสริมแดดอีกก็คือเพิ่มความร้อนจากแดดเข้าไปอีกนอกเหนือจากที่ได้รับความร้อนจากไฟอยู่แล้วซึ่งยิ่งทำให้ร้อนมากกว่าเดิม คำว่าอกผิงไฟเสริมแดด ในที่นี้จึงหมายถึง มีเรื่องที่เดือดร้อนใจ กลัดกลุ้มใจอยู่แล้ว แต่กลับมีเรื่องที่ยิ่งทำให้ร้อนลุ่มใจ ทุกข์ใจมากขึ้นไปอีก ส่วนคำว่า ไตนน้ำคือการกระโดดลงน้ำ ซึ่งในที่นี้หมายถึง การหาทางออก วิธีการแก้ปัญหา จ่มหนาวคือบ่นว่าหนาว ในที่นี้หมายถึงทางออกนั้นหรือวิธีการแก้ปัญหานั้นอาจยิ่งทำให้ลำบากยุ่งยากมากขึ้นกว่าเดิม ดังนั้นในพญาบทนี้จึงแปลความได้ว่า ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า พี่นี้ไม่ได้เจตนาที่จะทำให้น้องซึ่งมีความทุกข์ร้อนในใจอยู่แล้วต้องกลัดกลุ้มทุกข์ร้อนในใจขึ้นไปอีก แต่ถ้าน้องแก้ปัญหาความทุกข์ในใจนี้ไม่ถูกต้อง น้องอาจจะยิ่งกลัดกลุ้ม ร้อนลุ่มใจหรือทุกข์ใจมากไปกว่าเดิม

จากพญาเกี่ยวพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารสมพจน์ คือคำว่า เจ้าผู้ฐู่ หมายถึง เธอผู้รู้ ซึ่งเป็นการนำคุณสมบัติอย่างหนึ่งในตัวผู้หญิงมาใช้แทนความหมายที่ว่า เป็นผู้หญิงที่น่ารักนิสัยดีว่านอนสอนง่าย เป็นผู้หญิงที่เชื่อฟังคำสั่งสอน

7. โวหารภาพพจน์แบบอุทาหรณ์

อุทาหรณ์ คือ การเปรียบเทียบโดยอ้างถึงบุคคล เหตุการณ์ สถานที่หรือข้อความซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป เช่น สุภาสิต คำพังเพย มาอธิบายความคิดหรือนำมาเปรียบเทียบพฤติกรรมผู้พูด ซึ่งแบ่งได้ดังนี้

7.1 การอ้างถึงข้อความที่รู้จักกันดีมากกว่าเปรียบเทียบ เช่น สำนวน สุภาสิต คำพังเพย คำสอนทางศาสนา เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เว้าชู้ต่างบ้าน	ปานฝากไข่ไว้หน้ากา
ฝากปลาไว้หน้าแมว	ฝากไก่อ้อยไว้หน้าแหลว
ฝากก้อยไว้หน้าหมาขี้เีื่อน	มันสิมามเมื่อได้ กะบ่ฮู้
	(สำลี้ รักสุทธี. 2548: 167)

เนื้อความของพญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า มีคนรักที่อยู่ห่างไกลกัน ก็เหมือนกับฝากไข่ไว้กับกา ฝากปลาไว้กับแมว ฝากลูกไก่ไว้กับเหยี่ยว ฝากลาบก้อยไว้กับหมาขี้เรื้อน ซึ่งมันจะกินตอนไหนก็ไม่รู้ได้ ญานบนี้เป็นการกล่าวเปรียบเทียบหมายถึง เมื่อมีคนรักแต่อยู่ห่างไกลกัน อาจจะมีชายหนุ่มอื่นๆมาคอยแวะเวียนหา มาคอยพูดจาเกี้ยวพาราสีกับน้องตอนไหนเวลาใดก็ได้ ซึ่งพื่อนั้นไม่สามารถจะทราบได้เลย จึงเป็นกังวลไม่สามารถไว้วางใจได้

จากพญาเกี้ยวพาราสีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุทาหรณ์ โดยมีการนำเอาสุภาษิตมาใช้กล่าวเปรียบเทียบ คือ ฝากปลาไว้หน้าแมว ซึ่งตรงกับสำนวนไทยว่า ฝากปลาอย่างไว้กับแมว หมายถึง ฝากสิ่งทีล่อตาล่อใจสำหรับผู้ฝากซึ่งชอบหรือต้องการสิ่งนั้นอยู่แล้ว จึงไม่น่าไว้วางใจ ซึ่งเอามาเปรียบเทียบกับตัวผู้กล่าวว่าเมื่อตนต้องอยู่ห่างไกลจากหญิงคนรัก ก็เหมือนฝากหญิงคนรักไว้ให้อยู่ใกล้ๆชายอื่นซึ่งไม่น่าไว้วางใจเพราะชายอื่นอาจจะมาซ่องแวะ มาผูกสมัครรักใคร่ก็เป็นได้

สายมิ่งแก้ว	ปางก่อนสายแนน
บุพกรรมปางหลัง	จ่องดิ่งให้มาพ้อ
	(สำลี้ รักสุทธี. 2548: 169)

เนื้อความของพญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า เพราะบุญวาสนาและบุพเพสันนิวาสในชาติปางก่อนจึงนำพาให้พี่ได้มาพบกับเธอ

จากพญาเกี้ยวพาราสีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุทาหรณ์ คือ ได้นำความเชื่อทางพุทธศาสนาเกี่ยวกับเรื่องบุพเพสันนิวาสและบุญวาสนามาใช้ในการเปรียบเทียบซึ่งได้แก่คำว่า ปางก่อนสายแนน หมายถึง บุพเพสันนิวาสในชาติปางก่อน และคำว่า **บุพกรรมปางหลัง** หมายถึง บุญกุศลในชาติปางก่อนโดยนำมากล่าวเปรียบเทียบว่าเป็นเพราะบุญวาสนาและบุพเพสันนิวาสที่พี่และน้องได้ทำร่วมกันมา จึงทำให้พี่ได้มาพบกับน้อง

วาสนาเคยสร้าง	กองบุญชาติก่อน
เคยได้เก็บดอกไม้	ในต้นฮ่วมกอ
	(สำลี้ รักสุทธี. 2548: 185)

เนื้อความของถ้อยคำข้างต้นคือ ฝ่ายหญิงกล่าวกับฝ่ายชายว่า บุญวาสนาที่เราเคยร่วมสร้างกันมาในชาติปางก่อน เคยได้เก็บดอกไม้ร่วมต้นกันมาซึ่งเป็นความหมายเปรียบเทียบกับหมายถึง เคยได้ครองคู่อยู่ร่วมกันมาในชาติปางก่อน บุญวาสนาเหล่านั้นก็คงจะทำให้เราได้เป็นคู่ครองกัน

จากถ้อยคำเกี่ยวพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุทาหรณ์ คือคำที่กล่าวว่า เคยได้เก็บดอกไม้ในต้นห่มกอ ซึ่งตรงกับสำนวนสุภาษิตไทยว่า เก็บดอกไม้ร่วมต้น หมายถึง ชาติก่อนเคยทำอะไรๆ ร่วมกันมาชาตินี้จึงมาครองคู่อยู่ร่วมกันอีก ซึ่งผู้กล่าวได้นำสำนวนนี้มากล่าวเพื่อเปรียบเทียบว่าถ้าชาติที่แล้วน้องเคยครองคู่อยู่ร่วมกับพี่มา เคยได้สร้างบุญสร้างวาสนาร่วมกันมา สิ่งเหล่านี้ก็จะส่งผลให้เราได้เป็นคู่ครองกันอีก

แนวหมากต๋อง

แนวผมดก

บ่ห่อนหล่นไกลกก

บ่ห่อนมีหัวล้าน

(สำลี รักสุทธี. 2548: 186)

เนื้อความของถ้อยคำข้างต้นคือ ฝ่ายหญิงกล่าวกับฝ่ายชายว่า ผลกระทอนเมื่อมันร่วงหล่นลงมา ย่อมหล่นไม่ไกลต้น เหมือนกับเชื้อสายของคนที่มีผมดก ย่อมไม่มีใครหัวล้าน ซึ่งใช้เป็นความหมายเปรียบเทียบว่าเชื้อชาติของผู้ชายเป็นอย่างไรก็ย่อมเป็นตามเช่นนั้นไม่ต่างไปเชื้อชาติของวงศ์ตระกูลได้

จากถ้อยคำเกี่ยวพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุทาหรณ์คือคำที่กล่าวว่าแนวหมากต๋อง บ่ห่อนหล่นไกลกก ซึ่งตรงกันสำนวนไทยว่า ลูกไม้หล่นไม่ไกลต้น หมายถึง เชื้อเผ่าพงศ์เป็นเช่นไรก็ย่อมเป็นเช่นนั้น

ขันติตั้งสัจจหมั่นเที่ยง

บ่ได้คิดเบี่ยงเลี้ยวลวงล่อหลอกไผ

(สุระ อุณวงศ์. 2542: 108)

เนื้อความของถ้อยคำข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่าพี่เป็นคนที่เขาขันติเป็นที่ตั้งคือมีความอดทนมีสัจจะและมีความเที่ยงตรง ซื่อตรงอยู่ในตนเอง ดังนั้น พี่จึงไม่คิดจะหลอกลวงหรือลวงล่อใคร

จากถ้อยคำเกี่ยวพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุทาหรณ์คือ ได้นำคำสอนของพุทธศาสนามาใช้คือคำว่าขันติ หมายถึง มีความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งต่างๆและคำว่า สัจจะ หมายถึง คำพูดที่สัตย์จริง เพื่อเป็นการกล่าวเปรียบเทียบกับให้เห็นพฤติกรรมหรือนิสัยของผู้พูดว่ามีความสัตย์จริงดังนั้นจึงไม่ได้คิดที่จะมาหลอกลวงน้อง

อ้ายอย่ามามายหยองล้อให้หนูตัดผม อย่าสิมาคารมหลอกให้ผู้หญิงเป็นข้างหลายนา
(สุระ อุณวงศ์. 2542: 109)

เนื้อความของฉญาข้างต้นคือ ฝ่ายหญิงกล่าวกับฝ่ายชายว่า พี่อย่ามาหลอกให้ฉันตัดผมเลย อย่ามาพูดมาใช้คารมหลอกให้ผู้หญิงหลงเชื่อใจ คำว่าหนูตัดผม เป็นภาษาของชาวอีสาน หมายถึง โต เป็นสาวแรกรุ่งแล้ว ซึ่งเด็กผู้หญิงในภาคอีสาน เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นแล้ว จะนิยมตัดผมเพื่อให้ผู้อื่นได้ทราบว่า ตนเข้าสู่วัยสาวแล้ว

จากฉญาเกี่ยวพราสีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุทาหรณ์คือ นำสำนวนภาษาอีสานมาใช้ในการพูดเพื่อเปรียบเทียบ คือคำว่า หนูตัดผม ซึ่งเป็นความหมายในเชิงเปรียบเทียบว่า มาพูดโกหกหลอกวง

7.2 การอ้างถึงเรื่องราวเหตุการณ์หรือตัวละครในวรรณกรรม วรรณคดีมากล่าวเปรียบเทียบ
ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เงาะฮูปฮ้าย	ยังได้กล่อมมรจนา
ยังได้เป็นราชา	ซาลือทั้งค้าย
	(สำลี รักสุทธี. 2548: 146)

เนื้อความของฉญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า เจ้าเงาะถึงแม้จะมีหน้าตาที่อัปลักษณ์ รูปร่างไม่งามก็ยังสามารถครองคู่อยู่กับนางรจนา จนได้เป็นพระราชามีผู้คนรำลือไปทั่วทั้งแดนดิน ซึ่งฉญาบทนี้เป็นการกล่าวเพื่อเปรียบเทียบว่า แม้ตัวพี่นี้อาจจะมีรูปร่างหน้าตาที่ไม่หล่อเหลา ไม่งดงามนัก แต่ก็อาจจะมีบุญวาสนาได้เคียงคู่อยู่กับผู้หญิงที่หน้าตาสวยงามอย่างน้อย เหมือนเจ้าเงาะกับนางรจนาก็ได้

จากฉญาเกี่ยวพราสีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุทาหรณ์คือ ได้อ้างถึงตัวละครในวรรณคดีเรื่องสังข์ทองมากล่าวเปรียบเทียบ คือ ตอนที่พระสังข์ยังไม่ได้ถอดรูปเงาะออกนั้นจะมีรูปร่างหน้าตาที่อัปลักษณ์ไม่งดงาม แต่ก็ได้ครองคู่อยู่กับนางรจนาซึ่งเป็นพระธิดาที่มีพระสิริโฉมงดงาม และต่อมาได้ครองเมืองเป็นกษัตริย์ที่ผู้คนต่างยกย่องไปทั่ว ซึ่งผู้พูดได้นำตัวละครเอกของเรื่องนี้มาใช้กล่าวเปรียบเทียบกับตนว่า ถึงแม้พี่จะรูปร่างไม่งามแต่อาจจะมีวาสนาได้เคียงคู่กับหญิงสาวที่งดงามอย่างน้อยและสามารถเลี้ยงดูน้องหรือดูแลน้องให้มีความสุขได้

เจ้าอย่าอำปกไว้

คือชี้แมวก่อกำ

คือยายเถ่า

อำเจ้ากำกาดำ

(สำลี รัทสุทธิ. 2548: 147)

เนื้อความของผญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า เธออย่าปกปิดความลับไว้เหมือนกับแมวที่มันอุจจาระแล้วเอาชี้เถ่ามากลบไว้หรือเหมือนยายเฒ่าที่ปกปิดความลับของทำวก่ำกาดำ

จากผญาเกี่ยวพราสีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุทาหรณ์คือ ได้นำตัวละครจากวรรณกรรมอีสานมากล่าวเปรียบเทียบไว้ คือ ทำวก่ำกาดำเป็นกษัตริย์ที่ปกครองเมืองเมืองหนึ่ง ต่อมาได้ไปหลงรักกับพระธิดาอีกเมืองเมืองหนึ่ง จึงได้ปลอมตัวและลักลอบเข้าไปหาพระธิดาของเจ้าเมืองเมืองนั้น โดยช่วงระยะเวลาที่ทำวก่ำกาดำปลอมตัวนั้นได้มาอาศัยอยู่กับยายเฒ่าซึ่งเป็นคนเฝ้าอุทยานของพระราชามือเมืองนี้ ยายเฒ่านั้นได้รู้ความลับของทำวก่ำกาดำกับพระธิดาว่าแอบลักลอบรักกัน แต่ก็ปกปิดความลับนี้ไว้ไม่ได้เปิดเผยเพราะเป็นเรื่องที่ผิดประเพณี ผู้พูดจึงนำเรื่องนี้มากล่าวเปรียบเทียบว่าน้องมีความลับอะไรที่ปกปิดซ่อนเร้นที่อยู่โดยไม่บอก ไม่กล่าวหรือเปล่า

ค้นแม่นเจ้าตัวข่อย

ให้เจ้าจมลงพื้นอเวจีหม้อใหญ่

ไฟนรกฮ้อนฮ้อน

ให้เผาเจ้าอยู่สู่ยาม

(สำลี รัทสุทธิ. 2548: 179)

เนื้อความของผญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า ถ้าหากพี่โกหกน้อง ก็ขอให้พี่ตกนรกอเวจีซึ่งมีกระทะทองแดงมีไฟนรกฮ้อนฮ้อนเผาไฟอยู่ตลอดเวลา

จากผญาเกี่ยวพราสีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุทาหรณ์คือ นำเรื่องราวเกี่ยวกับนรกมากล่าวไว้ซึ่งเป็นความเชื่อในทางพุทธศาสนา คือเชื่อว่าบุคคลใดที่ทำบาป ผิดศีล เมื่อตายไปก็จะตกนรก โดยเชื่อกันว่านรกที่อยู่ต่ำที่สุดและน่ากลัวที่สุดคือนรกอเวจี เป็นขุมนรกที่เอาไว้ลงโทษผู้ที่ทำบาปอย่างมหันต์เช่นทำร้ายพ่อแม่ นอกจากนี้ยังเชื่อว่าในนรกนั้นจะมีขุมนรกอยู่มากมาย ซึ่งมีนรกอยู่ขุมหนึ่งชื่อว่าโหลกุมภินรก เป็นขุมนรกที่มีหม้อเหล็กแดงขนาดใหญ่เท่ากับภูเขาสูงใหญ่อยู่ หม้อเหล็กนั้นเต็มไปด้วยเหล็กที่ถูกเผาไฟจนแดงหลอมละลายเป็นน้ำอยู่ซึ่งเราเรียกกันว่ากระทะทองแดง ผู้ที่ตกนรกในขุมนี้ยมบาลจะจับเท้าทั้งสองข้างของผู้นั้นยกขึ้นมาแล้วหย่อนหัวลงเบื้องล่างแล้วฟุ้งตัวผู้นั้นลงไปในหม้อใหญ่ที่มีเหล็กแดงหลอมละลายเป็นน้ำอยู่ ผู้ที่ตกนรกในขุมนี้จะร้อนมาก ดิ้นไปมาอยู่ในหม้อใหญ่นี้อย่างทุกขเวทนา และจะถูกกระทำอย่างนี้ไปเรื่อยๆจนกว่าจะสิ้นเวร ดังนั้นผู้กล่าวจึงยกเรื่องราวเกี่ยวกับนรกมากล่าวเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นว่าตนเองนั้นไม่กล้าที่จะโกหกน้อง หรือหลอกลวงน้องเพราะกลัวบาปกรรม

ไผ่ลิเป็นองค์เจ้า

อรหันต์ตรัสส่ง

ไผ่ลิมองสอดดู

ใจเจ้าว่าบ่จริง เจ้าเอย

(ลำลี รักสุทธิ. 2548: 188)

เนื้อความของผญาข้างต้นคือ ฝ่ายหญิงกล่าวกับฝ่ายชายว่า ไม่ได้มีใครเป็นองค์พระอรหันต์ซึ่งจะได้ตรัสรู้ทุกเรื่อง คนอื่นๆจะทราบได้อย่างไรว่าใจของพี่เป็นเช่นไร พุดจริงหรือไม่จริง หลอกหลวงหรือว่าจริงใจ

จากผญาเกี่ยวพราสีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุทาหรณ์คือยกตัวอย่างบุคคลขึ้นมาอ้างเพื่อกล่าวเปรียบเทียบ คือ พระอรหันต์ซึ่งเป็นพระสาวกของพระพุทธเจ้า เป็นพระที่ตัดกิเลสได้หมดแล้ว สามารถหยั่งรู้ได้ทุกเรื่อง ผู้กล่าวจึงนำเอามาเปรียบเทียบว่า น้องนี้ไม่ใช่พระอรหันต์ที่สามารถล่วงรู้ได้ทุกเรื่อง ดังนั้นใจของพี่นั้นเป็นเช่นไรจะจริงใจหรือไม่จริงใจต่อน้อง น้องก็ไม่อาจจะล่วงรู้ได้

น้องเอย เขียมผืนคินนี้ ผืนเป็นปลาตต่าง
ผืนว่าปลอกมีดโต้ ตกน้ำหล่องหนี

ผืนว่าเสาเสือนึงไปทางตะวันออก

ผืนว่าธัมมะรงค์เหลื่อมในมือกระเด็นแตก

(สุระ อุณวงศ์. 2542: 102)

เนื้อความของผญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า น้องเอยพี่นี้ผืนประหลาด ผืนว่าเสาบ้านเอียงไปทางทิศตะวันออก ผืนว่าปลอกมีดตกน้ำลอยหายไป ผืนว่าหัวแหวนตกกระเด็นแตกไปจากมือ ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบหมายถึง พี่กลัวว่าจะต้องเสียน้องไป กลัวน้องจะไปมีชายอื่น

จากผญาเกี่ยวพราสีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุทาหรณ์คือยกเหตุการณ์ขึ้นมาอ้างถึง คือ การผืนเห็นสิ่งต่างๆที่เป็นลางบอกเหตุ ได้แก่ ผืนว่าเสาบ้านเอียงไปทางทิศตะวันออก ผืนว่าปลอกมีดตกน้ำลอยหายไป และผืนว่าหัวแหวนตกกระเด็นแตกไปจากมือ ซึ่งเป็นการนำเรื่องราวของการผืนนี้มาเปรียบเทียบในความหมายว่า พี่นี้กลัวจะต้องเสียของรักไป คือเสียน้องไป กลัวน้องนั้นจะทิ้งพี่ไปรักกับชายอื่น

ผืนว่ามีดตำแก้วกระเด็นออกจากฝัก

ผืนว่าภูเขากหักเปื่อยเพเป็นน้ำ

ผืนว่าหอบางคว่ำ สะดินจนว่าหนู่น

ผืนว่าเมฆอยู่ฟ้าลงกั้วหมูดิน

(สุระ อุณวงศ์. 2542: 103)

เนื้อความของผญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า พี่ผืนว่ามีดตำแก้วกระเด็นหลุดออกจากฝัก ผืนว่าภูเขาทลายลงมาเปื่อยยุ่ยเป็นน้ำ ผืนว่าปราสาทล้มพังลงมาจนแตกละเอียด ผืนว่าเมฆบน

ฟ้านั้นสลายลงมาอยู่บนพื้นดินซึ่งเป็นการเปรียบเทียบหมายถึง พี่กลัวว่าจะต้องเสียน้องไป กลัวน้องจะจากพี่ไปมีคนอื่น

จากผลญาเกี่ยวกับพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุทาหรณ์คือยกเหตุการณ์ขึ้นมาอ้างอิง คือ การฝันเห็นสิ่งต่างๆที่เป็นลางบอกเหตุ ได้แก่ฝันว่ามีดแก้วกระเด็นหลุดออกจากฝัก ฝันว่าภูเขาทลายลงมาเปื่อยยุ่ยเป็นน้ำ ฝันว่าปราสาทล้มพังลงมาจนแตกละเอียด ฝันว่าเมฆบนฟ้านั้นสลายลงมาอยู่บนพื้นดินซึ่งเป็นการนำเรื่องราวของการฝันนี้มาเปรียบเทียบในความหมายว่าพี่นี้กลัวว่าจะต้องเสียของรักไป คือเสียน้องไป กลัวน้องนั้นจะทิ้งพี่ไปมีชายอื่น

บ่แม่น้องตัวให้อ้ายคอยถ่า

คือสินชัยจุดไสบ่น้อง

ตัวให้อ้ายจุดไฮไ่ว

ในฝ้ายกะบ่มี น้องเคย

(สุระ อุณวงศ์. 2542: 107)

เนื้อความของพญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า น้องอย่ามาโกหกพี่ให้พี่ต้องรอคอย น้องเหมือนกับสินชัยที่เผาถางไร่เพื่อปลูกพืชแต่ไม่มีเมล็ดพืช น้องโกหกพี่ให้เผาถางไร่ไว้คอย แต่น้องไม่มีเมล็ดพันธุ์ฝ้าย ซึ่งพญาบทนี้เป็นกรกล่าวเปรียบเทียบในความหมายว่าน้องโกหกพี่เพื่อให้พี่รอคอยน้องโดยที่ไม่มีความหวังจากตัวน้อง หรือน้องโกหกพี่ให้พี่รักและจริงใจกับน้องแต่น้องกลับไม่เคยมีใจให้กับพี่ไม่เคยคิดจะรักพี่เลย

จากผลญาเกี่ยวกับพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุทาหรณ์คือ ได้นำตัวละครจากวรรณคดีของอีสานมาใช้ในการกล่าวเปรียบเทียบคือสินชัย ซึ่งเป็นพระโอรสของกษัตริย์เมืองหนึ่ง พระบิดามีพระมเหสีถึง 7 พระองค์ จึงเกิดการอิจฉาริษยากันขึ้น ต่อมาพระมารดาของสินชัยถูกกลั่นแกล้งจนต้องออกจากวัง พระมารดาและสินชัยจึงไปอาศัยอยู่กับตายาย ได้รับความลำบากอย่างมาก สินชัยต้องออกมาถางป่าเพื่อจะทำไร่ แต่ไม่มีเมล็ดพืชพันธุ์ที่จะมาปลูก ดังนั้นผู้พูดจึงนำเรื่องนี้มากล่าวเปรียบกับตนว่า น้องนี้โกหกให้พี่รอคอยโดยที่พี่นี้ไม่มีความหวังในตัวน้องเหมือนสินชัยที่ถางป่า แต่ไม่มีเมล็ดพันธุ์ที่จะปลูกหรือปล่า

7.3 อ้างถึงลักษณะของธรรมชาติมากล่าวเปรียบเทียบ คือการนำธรรมชาติของพืชหรือสัตว์ต่างๆมาเปรียบเทียบกับมนุษย์ ได้แก่

7.3.1 นำธรรมชาติของพืชมาเปรียบเทียบกับมนุษย์

ช่อยนี้คือตั้งจอกอยู่บนน้ำ

ฮากหยั่งบ่ถึงดิน

ไหลเวินไปวนมา

กะบ่มีเฟือยค้าง

ครั้นแม่น้ำไหลไปค้ำ
ครั้นแม่น้ำไหลไปค้ำ
ว่าลือขอฟากเจ้า

เพื่อยลุ่มเพิ่นกะถาง
เพื่อยบางเพิ่นกะถาง
ให้เอาช้อยเข้าส่วนนอน แน่เด้อ
(ลำลือ รักสุทธิ. 2548: 137)

เนื้อความของผญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า พี่เหมือนกับจอกที่ลอยอยู่ในน้ำ รากนั้นยังไม่ถึงดินจึงต้องไหลวนไปวนมาตามกระแส น้ำเพราะไม่มีที่ยึดเกาะ ครั้นลอยไปค้ำอยู่ที่ใดก็ ถูกนำออก แม้ลอยไปค้ำที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวบางๆไม่แข็งแรงคนอื่นก็นำออกไป เลยอยากจะลอยมาที่น้อง ให้น้องเป็นที่ยึดเหนี่ยว ให้พี่ได้เข้ามาเกาะเกี่ยวน้อง ซึ่งใช้เป็นความหมายเปรียบเทียบคือ พี่นี้ยังอยู่ เดียวดายไม่มีใครรัก ไม่มีภรรยา ไม่มีใครมาให้ผูกพัน จึงขาดที่ยึดเหนี่ยว ขาดหลักความมั่นคง จึงอยากขอให้น้องช่วยมาเป็นเป็นหลักยึดเหนี่ยวให้พี่ มาเป็นผู้สร้างความมั่นใจมั่นคงให้กับพี่

จากผญาเกี่ยวพราสาส์ข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุทราทรณคือ ได้นำเอาธรรมชาติของพืชซึ่งได้แก่ จอกมาใช้ในการเปรียบเทียบ จอกนั้นเป็นพืชที่รากยังไม่ถึงดินจึงลอยวนเวียนตามกระแส น้ำไปเรื่อยๆ ซึ่งใช้เป็นความเปรียบเทียบหมายถึงชีวิตของผู้ชายที่ยังไม่มีใครเข้ามาเกี่ยวพัน ย่อมใช้ชีวิตไปอย่างเรื่อยเปื่อย ไม่มีจุดหมายปลายทาง ไม่มีความมั่นคงเพราะยังขาดหลักที่ยึดเหนี่ยว ยังขาดสิ่งที่จะมาผูกมัดใจเพื่อให้ มีความรักความมั่นคง แต่เมื่อใดก็ตามที่จอกนั้นลอยไปพบสิ่งที่เกาะเกี่ยวไว้ได้ก็จะไม่ลอยเรื่อยไปตาม กระแส น้ำอีก ซึ่งก็เหมือนกับชีวิตของชายหนุ่มที่เมื่อพบเจอหญิงสาวที่หมายปองแล้วเธอนั้นย่อมเป็นผู้มัด ใจชายหนุ่มให้มีความมั่นคง เป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจให้ชายหนุ่มนั้นมีจุดมุ่งหมายในชีวิตไม่ใช้ชีวิตไป อย่างเรื่อยเปื่อยเหมือนที่เป็นมา

ช้อยนี้คือดั่งบัวหวังน้ำ
ครั้นแม่น้ำแก่งขึ้น

สีไปนำเท่าชัว
บัวลือย้อยินา นันแหล้ว
(ลำลือ รักสุทธิ. 2548: 137)

เนื้อความของผญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า พี่นี้เหมือนดั่งบัวที่ต้องอาศัยน้ำ ถ้า มีน้ำบัวก็จะเจริญเติบโตมีสายบัวที่ยาวตามระดับของน้ำ แต่ถ้า น้ำแห้งบัวก็จะตาย ซึ่งผญาบทนี้เป็น การกล่าวเพื่อเปรียบเทียบ หมายถึงชีวิตของพี่นั้นจะมีความสุขและความมั่นคงได้ก็ขึ้นอยู่กับน้อง ถ้าน้องรัก พี่มาร่วมใช้ชีวิตกับพี่ พี่ก็จะมีชีวิตที่สุขสมหวัง แต่ถ้าน้องไม่รักพี่ทิ้งพี่ไป ชีวิตพี่ก็คงไม่อาจจะอยู่ได้

จากผญาเกี่ยวพราสาส์ข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุทราทรณคือ ได้นำเอาธรรมชาติของพืชซึ่งได้แก่บัว มาใช้ในการเปรียบเทียบ ซึ่งบัวนั้นเป็นพืชที่อยู่ในน้ำจึงมีชีวิตที่ขึ้นอยู่กับน้ำ ถ้ามีน้ำบัวก็จะเจริญเติบโต แต่ถ้าขาดน้ำบัวก็จะตาย ซึ่งนำมาใช้เปรียบเทียบกับชีวิตของผู้พูดว่า พี่นี้มีชีวิตที่มั่นคงและมีความสุขได้

ถ้ามีน้องมาเป็นคนรักมาร่วมใช้ชีวิตกับพี่ แต่ถ้าขาดน้องชีวิตพี่นี่ก็คงจะขาดหลักที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวไม่มี
ความสุขในชีวิต

ชาติที่น้ำอ้อยย้วย

บ่คือหวานแห่งตาล

หวานยิ่งไปเหิง

แต่พอลายลื่น

(สำลี รัชสุทธิ. 2548: 182)

เนื้อความของผญาข้างต้นคือ ฝ่ายหญิงกล่าวกับฝ่ายชายว่าอ้อยเมื่อนำมาคั้นเป็นน้ำก็ยอมได้น้ำอ้อยที่หวานหอมไปนาน เมื่อกินแล้วก็ยอมได้ทั้งรสหวาน หอมและสดชื่น ซึ่งต่างจากรสหวานที่ได้จากน้ำตาลเพราะเมื่อกินแล้วยอมได้รับรสหวานจากปลายลื่นซึ่งเป็นต่อมรับรสหวานเท่านั้นแต่ไม่ได้หอมหวานและสดชื่นเหมือนดังเช่นน้ำอ้อย ซึ่งผญาบทนี้ใช้เป็นความเปรียบ หมายถึงบุคคลที่มีจิตใจดี มีความจริงใจให้ยอมเป็นบุคคลที่น่าคบหามากกว่าบุคคลที่สร้างทำดีแต่ไม่มีความจริงใจ

จากผญาเกี่ยวพราสาท์ข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุทาหรณ์ คือ นำพีชมาใช้ในการเปรียบเทียบซึ่งได้แก่น้ำอ้อยกับน้ำตาล น้ำอ้อยนั้นคั้นมาจากต้นอ้อย รสชาติที่ได้ยอมหวานหอมเต็มแล้วร่อยและสดชื่น ส่วนน้ำตาลนั้นเป็นสิ่งที่ปรุงแต่งขึ้นมา คือต้องนำต้นอ้อยมาผ่านกระบวนการผลิตหลายขั้นตอนจึงจะได้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นน้ำตาลซึ่งให้รสหวานเช่นเดียวกันแต่รสชาติที่ได้นั้นจะไม่หวานหอมเหมือนเช่นน้ำอ้อยซึ่งก็เปรียบได้กับคนที่มีจิตใจดีงาม มีความจริงใจใครๆก็อยากคบหา แต่คนที่ข้างนอกแสดงออกมาดีแต่ไม่มีความจริงใจใครๆก็ไม่อยากคบหาด้วย

ชาย...เจ้าผู้ ผักอืดูเตี้ย

กบ่ทันฝั่งแน่น

สาบ่ทันหยั่งพิน

ต้นตำใบดก

สังมาจีจุมดอก

สังมาปิ่นปงใบ นอน้อง

(สุระ อุดวงศ์. 2542: 107)

เนื้อความของผญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า ต้นใบแมงรักเป็นพืชที่ต้นเตี้ยๆแต่มีใบดกมากมายซึ่งลำต้นนั้นยังไม่ทันแข็งแรงก็ออกดอกแล้ว รากยังไม่ทันได้แผ่ขยายในดินแต่กลับแตกใบมาก มาย ซึ่งผญาบทนี้ใช้เป็นความเปรียบคือ ฝ่ายชายบอกให้ฝ่ายหญิงประพฤติตนให้ดีงามเหมาะสมกับวัยอย่าทำอะไรที่เกินงามหรือเกินวัยอันควร คืออย่าชิงสุกก่อนหาม นั่นเอง

จากผญาเกี่ยวพราสาท์ข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุทาหรณ์ คือ นำพืชคือต้นแมงรักมาใช้ในการเปรียบเทียบซึ่งต้นแมงรักเป็นพืชที่ต้นเตี้ยๆแต่มีใบดกมากมาย ออกดอก ออกใบเร็วโดยที่ลำต้นและราก

ยังไม่แข็งแรง จึงเอามาเปรียบกับหญิงสาวว่าไม่ควรทำอะไรที่เกินงามเกินวัยอันควร ไม่ควรประพฤติในสิ่งที่ยังไม่ถึงวัยของตนเอง

7.3.2 นำธรรมชาติของสัตว์มาเปรียบเทียบกับมนุษย์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

**ชาติที่ควายเห็นกล้า
คั่นบกินอ้มท้อง**

**กาเห็นกล้วยสิกรายหนีเสียเปล่าเป็นฤ
สาแล้วแม่นบไป**

(สำลี รักษุทธิ. 2548: 153)

เนื้อความของพญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า ควายเมื่อเห็นต้นกล้าและกาเมื่อเห็นผลกล้วยเป็นไปไม่ได้ที่มันจะเดินหนีหรือบินหนีจากไป แต่มันจะกินจนอ้มท้อง ถ้ามันยังกินไม่อ้มท้องแล้วคงไม่หนีจากไปไหนอย่างแน่นอน ซึ่งจากพญาบทนี้ใช้เป็นการเปรียบเทียบ หมายถึง ชายที่ยังเป็นหนุ่มโสดยังไม่มีคนรักเมื่อได้พบเจอหญิงสาวที่งามถูกใจแล้วเป็นไปไม่ได้ที่จะไม่เข้าไปทักทายทำความรู้จักกับเธอ คงไม่ปล่อยให้เธอจากไปง่ายๆเป็นแน่

จากพญาเกี่ยวพราสารี่ข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุทาหรณ์ คือ ได้นำธรรมชาติของสัตว์ซึ่งได้แก่ควายและนกกามาใช้เปรียบเทียบคือ ควายเป็นสัตว์ที่ชอบกินต้นกล้าหรือหญ้าอ่อน ดังนั้นเมื่อมันเห็นต้นกล้าอ่อนเป็นไปไม่ได้ที่มันจะไม่เดินกินต้นกล้านั้นซึ่งมันคงจะเดินกินจนกว่าจะอ้มโดยไม่จากไปง่ายๆ หรือนกกาเมื่อเห็นกล้วยแล้วเป็นไปไม่ได้ที่มันจะบินหนีจากไปแต่มันยอมกินกล้วยนั้นจนอ้มแล้วจึงจะบินไป ซึ่งนำมาเปรียบกับตัวผู้พูดว่า พี่นั้นเป็นคนโสด ยังไม่มีใครมาเป็นคนรักเมื่อมาพบน้องซึ่งเป็นหญิงสาวที่สวยงามถูกใจ ถ้าพี่จะเดินจากน้องไปเปล่าๆโดยที่ไม่ได้เข้ามาทักทายทำความรู้จักกับน้อง พี่คงไม่ทำเช่นนั้นเป็นแน่

**เลี้ยงช้างเถ่า
เลี้ยงช้างน้อย**

**ชายงาได้กินค่า
ตายจ้อยค่าบมี**

(สำลี รักษุทธิ. 2548: 166)

เนื้อความของพญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่าเลี้ยงช้างแก่ยังมีงาซึ่งมีค่าสามารถนำไปขายได้ ถ้าเลี้ยงช้างที่ยังเล็กอยู่ เมื่อมันตายไปก็ไม่มีค่าไม่ได้อะไรเลย ซึ่งพญาบทนี้ใช้เป็นการเปรียบเทียบที่ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่าถ้าน้องมีคนที่รักที่มีอายุมากสักหน่อยน้อยก็จะต้องอยู่อย่างสุขสบาย แต่ถ้าน้องมีคนที่รักที่ยังมีอายุน้อยอยู่ น้องก็จะลำบาก

จากผลญาเกี่ยวพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุทาหรณ์ คือ นำสัตว์ซึ่งได้แก่ช้างมากล่าวเปรียบเทียบคือ ช้างที่อายุมากย่อมมีงาซึ่งมีค่าเมื่อตายแล้วผู้เลี้ยงช้างก็ยังได้รับประโยชน์จากการขายงา ส่วนช้างที่อายุยังน้อยถ้ามันตายลงผู้เลี้ยงก็จะได้ไม่ได้รับประโยชน์อะไรเลย ซึ่งผู้พูดกล่าวเป็นเชิงเปรียบเทียบว่า ถ้าน้องเลี้ยงช้างแกก็เหมือนกับการมีคนรักที่อายุมาก น้องก็ย่อมจะอยู่อย่างสุขสบายเพราะคนที่มีอายุมากแล้ว ย่อมมีประสบการณ์ในชีวิต มีฐานะที่มั่นคงและมีความคิดมีวุฒิภาวะที่ดีพอซึ่งมีความพร้อมในการใช้ชีวิต แต่ถ้าน้องเลี้ยงช้างที่ยังเด็กอยู่คือมีคนรักที่อายุยังน้อย น้องก็อาจจะลำบากเพราะชายที่อายุยังน้อยย่อมยังขาดวุฒิภาวะและฐานะที่ยังไม่มั่นคง ยังขาดความพร้อมในการใช้ชีวิต

แนวหนามบัง

ไปพ้อพุ่มหมากเข็ไปพ้อเครือหมากแข้ง

หากินจนคำ

โสด อยู่หันแมนบ่หนี

(ลำลือ รักสุทธิ. 2548: 186)

เนื้อความของผลญาข้างต้นคือ ฝ่ายหญิงกล่าวกับฝ่ายชายว่า ธรรมชาติของหนอนบัง ย่อมหากินจนคำจากต้นไม้ต้นนั้นมาต้นไม้นี้ เมื่อไปพบเจอพุ่มมะเขือก็กินจนอิมและยังไปเจอพุ่มมะเขือพวงก็คงกินอยู่ตรงนั้นไม่หนีจากไปไหน ซึ่งผลญาบทนี้ใช้เป็นความเปรียบเทียบหมายถึง ผู้ชายนั้นก็เหมือนหนอนบัง ถ้ายังโสดก็คงจะจีบสาวไปเรื่อยๆ จีบคนนู้นทีคนนี่ทีและยังเมื่อไปพบเจอหญิงสาวที่สวยถูกใจก็คงจะหลงอยู่อย่างนั้นไม่จากไปไหน

จากผลญาเกี่ยวพาราสิข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุทาหรณ์ คือ นำสัตว์ซึ่งได้แก่หนอนบังมากล่าวเปรียบเทียบคือ หนอนบังย่อมหากินไปไม่ไปเรื่อยๆจากต้นไม้ต้นนั้นที่ต้นนี้ทีและเมื่อไปพบต้นไม้ที่ถูกใจก็จะกินอยู่อย่างนั้นไม่ยอมจากไปไหน ซึ่งเหมือนกับผู้ชายที่ยังโสดยอมไปจีบผู้หญิงบ้านนู้นที่บ้านนี้ทีเมื่อไปพบเจอหญิงสาวบ้านไหนที่ถูกใจก็คงจะหลงหญิงสาวบ้านนั้นไม่ยอมจากไปไหน

แนวหนามเนื้อ

บาดหากินอิมแล้ว

กว้างฟานไผะอยาก

โครงเนื้อกะบ่ฝัง

(ลำลือ รักสุทธิ. 2548: 186)

เนื้อความของผลญาข้างต้นคือ ฝ่ายหญิงกล่าวกับฝ่ายชายว่า กวางนั้นเมื่อใครเห็นแล้วก็อยากจะกินเนื้อกวาง แต่เมื่อได้กินจนอิมแล้ว ก็ไม่มีใครจะเหลียวแลแม้แต่โครงกระดูกก็ปล่อยให้ทิ้งไว้ไม่นำไปฝังซึ่งเป็นการกล่าวเปรียบเทียบว่า ผู้หญิงที่หน้าตาสวยงาม ชายหนุ่มคนไหนที่ได้พบเห็นก็อยากจะทำ

ความรู้สึก อยากจะมาผูกสมักรักใคร่ด้วย แต่เมื่อชายหนุ่มผู้นั้นได้รักกับหญิงสาวสนใจแล้วก็คงจะทิ้งไปอย่างไม่เหลือวแล อย่างไม่สนใจใยดี

จากฉญาเกี่ยวพราสซี่ข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุทาหรณ์ คือ นำสัตว์ซึ่งได้แก่กวางมากล่าวเปรียบเทียบกับหญิงสาวว่า กวางนั้นเมื่อใครๆได้เห็นก็อยากจะกินเนื้อ แต่เมื่อได้กินอ้อมแล้วก็ทิ้งซากกวางนั้นไว้อย่างไม่ใยดี แม้แต่ใครกระดูกก็ไม่นำไปฝัง ซึ่งก็เหมือนกับหญิงสาวที่หน้าตาสวยงาม ชายหนุ่มคนไหนๆก็มักจะหมายปอง แต่เมื่อได้รักและได้ครอบครองตัวน้องแล้ว พี่ก็คงจะทิ้งน้องไปอย่างไม่ใยดี อย่างไม่เหลือวแล

นกเขาคู้พรากคู่กะยังขัน
น้องพรากอำยคำเดียวบ่เอ็นสัง

นกเขาทองพรากกันกะยังฮ้อง
คั้นบ่เอ็นสังอำยสิไปเอ็นสังผู้ใด น้องเอย
(สุระ อุณวงศ์. 2542: 106)

เนื้อความของฉญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า นกเขาคู้เมื่อมันต้องพลัดจากคู่ของมัน ก็ยังส่งเสียงร้องขันหากัน นกเขาทองเมื่อมันต้องพรากจากกันก็ยังส่งเสียงร้องหากัน แล้วนี่น้องต้องจากกับพี่คำเดียวก็ไม่พูดส่งลากันเลยหรือ ถ้าน้องไม่พูดส่งลากับพี่แล้วน้องจะไปพูดส่งลากับใคร

จากฉญาเกี่ยวพราสซี่ข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุทาหรณ์ คือ ได้นำธรรมชาติของสัตว์คือนกเขาคู้กับนกเขาทองมาเปรียบเทียบคือ แม้แต่นกเมื่อมันพรากจากกันยังส่งเสียงร้องหากันแต่น้องจะจากพี่ไปคำเดียวก็จะไม่พูดส่งลากันบ้างเลยหรือ

7.4 การนำกิจกรรมเกี่ยวกับอาชีพและสิ่งแวดล้อมที่พบในชีวิตประจำวันมาใช้เปรียบเทียบ

ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ใจประสงค์ใส่ม้อน
ใจประสงค์เฮ็ดนาฮ่วมแล้ว

จ้งคอนมอนนำสง
จ้งคอนกล้าแข่งฝน
(ลำลี รักสุทธิ. 2548: 149)

เนื้อความของฉญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า เมื่อใจพี่ต้องการที่จะเลี้ยงไหม จึงต้องเดินคันไปหาแบกใบหม่อนมา เมื่อใจพี่ต้องการทำนาร่วมกับเจ้า ถึงจะต้องหาบต้นกล้าตากฝนมาก็ยอม ซึ่งใช้เป็นความหมายในเชิงเปรียบเทียบว่า เมื่อพี่ต้องการจะคบหากับน้องเป็นคนรักแล้วแม้จะมีอุปสรรคอะไรก็จะขอทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อน้อง

จากผลญาเกี่ยวพราสีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุทาหรณ์ คือ ได้นำเอาการประกอบอาชีพมาใช้เปรียบเทียบ ซึ่งได้แก่ การเลี้ยงไหมต้องหาใบหม่อนมาเลี้ยงตัวไหม ถ้าจะทำงานก็ต้องนำต้นกล้ามาเพื่อปลูกแม้ฝนจะตกก็ต้องหาบต้นกล้ามาลงฝน ซึ่งใช้เป็นการเปรียบเทียบว่า เมื่อพี่ต้องการจะรักกับน้องก็จะทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อน้องต่อให้เจออุปสรรคหรือต้องได้รับความลำบากเพียงใดก็ยอม

**ฝนตกยังสู้เอื้อน
บาดอายคิดสอดน้อง**

**นอนกลางคืนยังสู้ตื่น
ส่งมาเอื้อนอิมบ่เป็น**
(ลำลี รักสุทธิ. 2548: 164)

เนื้อความของผลญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า ฝนตกก็ยังสู้จักหยุด นอนหลับก็ยังสู้จักตื่น แต่พี่นี้คิดถึงน้องไม่รู้จักอิม ไม่รู้จักเบื้อ ซึ่งหมายถึง พี่คิดถึงน้องอยู่ตลอดเวลา ไม่เคยหยุดที่จะไม่คิดถึงน้องได้เลย

จากผลญาเกี่ยวพราสีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุทาหรณ์ คือ นำเอาเรื่องราวในชีวิตประจำวันมาเปรียบเทียบคือ ฝนเมื่อมันตกลงมาแล้วเดี๋ยวก็หยุดตกได้ คนเราเมื่อนอนหลับในตอนกลางคืนแล้วพอเข้ามาก็ตื่น แต่ความคิดถึงนั้นต่างกับฝนหรือต่างกับการนอนหลับเพราะความคิดถึงที่พี่มีต่อน้องนั้นไม่เคยจะหยุดให้หายคิดถึงน้องได้เลย

**อย่าสิมาตัวซ้อย
อย่าสิมาฝากลมปากไว้**

**กินแกงบอนให้คันปาก
แต่ใจเจ้าบ่เนา**
(ลำลี รักสุทธิ. 2548: 190)

เนื้อความของผลญาข้างต้นคือ ฝ่ายหญิงกล่าวกับฝ่ายชายว่า พี่อย่ามาโกหกน้องเลย ลมปากของคนเราพูดอย่างไรก็ได้แต่ใจนั้นอาจจะไม่ตรงกับปากที่พูด เหมือนกินแกงบอน กินแล้วอร่อยแต่ต้องมาคันปากภายหลัง

จากผลญาเกี่ยวพราสีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุทาหรณ์ คือ นำเอาเรื่องราวในชีวิตประจำวันมาเปรียบเทียบคือการรับประทานแกงบอนซึ่งตอนทานอาจจะเอร็ดอร่อย แต่เมื่อทานไปแล้วต้องมาคันปากภายหลังได้เพราะบอนนั้นเป็นพืชที่ทำให้เกิดอาการคันถ้านำมาแกงไม่ถูกวิธีเมื่อกินเข้าไปแล้วจะทำให้คันปากได้ซึ่งก็เหมือนกับลมปากของผู้ชายที่อาจจะพูดจาไพเราะอ่อนหวาน ถ้าหากไม่รู้เท่าทันหลงเชื่อในคำหวานเหล่านั้นก็อาจจะต้องมานั่งเสียใจภายหลังได้

แนวตึกแหหวังเอาปลา เส็ดนาหวังเอาเข้า

พันโพนหวังปลุกถั่ว

เสียมนี้เดินดั่งต้นหมายน้องผู้เดียว

(สุระ อุดวงศ์. 2542: 102)

เนื้อความของผญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า ทอดแหก็หวังจะได้ปลา ทำนา ก็หวังจะได้ข้าว ขุดดินก็หวังจะปลุกถั่วก็เหมือนกับพื้นที่ที่มุ่งมันเดินทางมากก็เพื่อจะมาหาน้องแต่เพียงผู้เดียว จากผญาเกี่ยวพราสีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารอุทาหรณ์ คือ นำการดำรงชีวิตประจำวันด้านการประกอบอาชีพมากล่าวเปรียบเทียบว่า คนที่ทอดแหก็หวังที่จะได้ปลา คนที่ทำนา ก็หวังจะได้ข้าว คนที่ขุดดินก็หวังเพื่อจะได้ปลุกถั่ว ซึ่งก็เหมือนกับตัวพีที่ต้นต้นเดินทางมาหาน้องก็เพื่อหวังว่าจะได้ตัวน้องมาเป็นคนรักของพี

8. โวหารภาพพจน์แบบเสนาะณะภาพ

เสนาะณะภาพ คือ การเปรียบเทียบโดยมุ่งไปที่การใช้คำที่มีเสียงเสนาะประดุจเสียงดนตรี มีท่วงทำนองและเสียงสัมผัสอันไพเราะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เห็นเด่นชัดคือ คำขยาย ซึ่งเป็นคำที่ช่วยให้ความหมายของคำต่างๆ หนักแน่นชัดเจน แจ่มแจ้งมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีลักษณะการใช้คำที่สื่อให้เห็นภาพอย่างชัดเจน สื่อความหมายอันลึกซึ้งกระทบใจทำให้เห็นภาพจากความรู้สึก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คันแทไธ่

เพิ่นหากบ้านหนา

คันแทนา

เพิ่นหากบ้านแน่น

เหลียวเบิ่งซื่อคิงนิง

คือน้ำสือยูดี แท่น้อ

(สำลี รักสุทธี. 2548: 145)

เนื้อความของผญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า หากจะทำไรก็ต้องทำคันไร่อย่างหนาๆ หากจะทำนา ก็จะต้องทำคันทนาแน่นๆ ให้มองไปแล้วดูตรงดีมาก จะได้เก็บกักขังน้ำไว้ได้อย่างดีซึ่งใช้ในความหมายเปรียบเทียบ คือ เมื่อพี่รักน้องแล้วพี่จะซื่อสัตย์และซื่อตรงต่อน้อง จะมีความจริงใจให้กับน้อง เพื่อให้รักของเรานั้นคงตลอดไป

จากผญาเกี่ยวพราสีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเสนาะณะภาพ คือ คำว่า คิงนิง เป็นคำขยายของคำว่า ตรง ให้เห็นภาพว่าตรงมากๆ ซื่อคิงนิง ก็คือ ตรงดิ่ง ไม่มีเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง ซึ่งจากบทผญาข้างต้นนี้จะเห็นภาพของไร่ นา ที่ทำคันดินขึ้นมาไว้รอบๆ แปลงได้อย่างตรงดิ่ง นอกจากนี้ยังมีการเล่นคำซ้ำ ได้แก่คำว่า คันแทไธ่ คันแทนา เพิ่นหากบ้านหนา เพิ่นหากบ้านแน่น ซึ่งคำเหล่านี้นอกจากจะ

ทำให้เกิดเสียงไฟเพราะเมื่อยามพูดแล้ว ยังเป็นการสร้างภาพขึ้นมาให้เห็นภาพของไร่นาที่มีคันดินถมขึ้นมาทั้งหนาและแน่น

ผิดแต่เห็นกับเจ้า

มีแต่เขาว่าน้ำน้ำ

ตัวให้คิดอ้ำลำ

นำเจ้าอยู่สู่วัน แทนอ

(สำลี รักสุทธี. 2548: 164)

เนื้อความของฉญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า ตั้งแต่ที่พี่ได้พบกับเธอ มีแต่พี่ที่พูดเสนอตัวอยู่คนเดียวเท่านั้น น้องโกหกพี่ปล่อยให้พี่คิดไปเองคนเดียวหรือเปล่า

จากฉญาเกี่ยวพราสาท์ข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเสนาะและภาพ คือคำว่า น้ำน้ำ แปลว่า บ่อย เป็นการเล่นคำซ้ำเพื่อให้เห็นภาพที่ทำซ้ำแล้วซ้ำอีก ทำอยู่เช่นนั้น ทำอยู่บ่อยๆ เมื่อเอามาต่อท้ายของคำว่า เจ้า คือเจ้าน้ำน้ำ หมายถึง พูดอยู่บ่อยๆ ทำให้เห็นภาพของคนที่อยู่อย่างนั้น พูดอยู่เรื่อยๆ ไม่ได้หยุด ส่วนคำว่าอ้ำลำ แปลว่า วนไปวนมา คิดอ้ำลำ ก็คือ การคิดวนไปวนมา ทำให้เห็นภาพของคนที่กำลังคิดเรื่องๆหนึ่งทีคิดไม่ตก ทำให้ต้องคิดวนเวียนไปมาซ้ำแล้วซ้ำอีก นอกจากนี้ คำว่าอ้ำลำ กับน้ำน้ำ ยังส่งสัมผัสกันทำให้เกิดความไพเราะ

ลมพัดต้อง

ไบไฟไวกววิไว

ลมพัดต้อง

ไบไฟไวกววิวอง

พี่กะคิดฮอดน้อง

โทนให้โลกถี่โดย

(สำลี รักสุทธี. 2548: 166)

เนื้อความของฉญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า เสียงลมพัดถูกไบไฟดังไวกววิไว เสียงลมพัดถูกไบไฟดังไวกววิเวก พี่ก็เฝ้าคิดถึงน้องตลอดเวา

จากฉญาเกี่ยวพราสาท์ข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเสนาะและภาพ คือคำว่า ไวกววิไว และไวกววิวอง ซึ่งเป็นการใช้คำเพื่อเลียนเสียงธรรมชาติของไบไฟเมื่อเวลาที่มันถูกลมพัดแล้วเกิดเสียงขึ้นมา นอกจากนี้ยังมีการเล่นคำแบบซ้ำคำ เพื่อให้เห็นภาพของลมที่พัดมา คือ คำว่า ลมพัดต้อง ส่วนคำว่า โทนให้โลกถี่โดย เป็นการเล่นสัมผัสพยัญชนะและสระ คือ สัมผัสพยัญชนะ ทและถ และสัมผัสสระโอ ซึ่งเป็นการใช้คำที่ทำให้เกิดเสียงอันไพเราะ

เห็นว่าคำซีหลี

อย่าฟ้าวซีเฮือกลาย

เห็นว่าคำคอยลอย

อย่าฟ้าวพายเฮือวัน

บาดท่าเหือคาแก้ง
คั่นบ่เอ็นใส่ซ้อย

ดำคอยล่อยยังสิได้ยู่ซ้อย
สิไปเอ็นใส่ไผ

(สำลี้ รักสุทธิ. 2548: 170)

เนื้อความของผญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า เห็นว่าพี่เป็นคนผิวดำมาก ก็อย่าพึ่งรีบพายเรือหนี เห็นว่าพี่ว่ายน้ำล่อยค้อยก็อย่าพึ่งรีบพายเรือให้หนีห่างไป เพราะเมื่อเวลาที่เรือมันติดแก่ง พี่อาจจะช่วยน้องได้ ถ้าน้องไม่เรียกให้พี่ช่วยแล้วน้องจะไปเรียกใคร ซึ่งผญาบทนี้ใช้เป็นความหมายเปรียบเทียบ หมายถึง ถ้าน้องเห็นพี่ซึ่งเป็นคนรูปร่างหน้าตา ผิวดำพรรณไม่งามนักก็อย่าพึ่งรีบตัดสินใจมองข้ามพี่ไป เพราะวันหนึ่งพี่อาจจะช่วยเหลือน้องได้

จากผญาเกี่ยวพราลีสี่ข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเสนาะณะภาพ คือคำว่าซี้หลี่ ซึ่งเป็นคำขยายของคำว่าดำ คำซี้หลี่คือดำมาก คำปี้ปี้ ซึ่งเป็นการใช้คำที่สื่อให้เห็นภาพว่าดำมาก ดำที่สุด

ซ้อยนี้คนซี้ฮ้าย
เห็นคนมา

สิลื้อยู่คือกบ
ป้อมปีแลมลงน้ำ

(สำลี้ รักสุทธิ. 2548: 175)

เนื้อความของผญาข้างต้นคือ ฝ่ายหญิงกล่าวกับฝ่ายชายว่าน้องนี้เป็นคนรูปร่างไม่งามขอหลบลิ้อยู่เหมือน กบที่เวลาเห็นคนมาก็จะกระโดดลงน้ำหนีไป

จากผญาเกี่ยวพราลีสี่ข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเสนาะณะภาพ คือ คำว่าป้อมปีแลม หมายถึงการกระโดด ป้อมปีแลมลงน้ำเป็นการใช้คำที่ทำให้เห็นภาพของกบที่เมื่อเห็นคนมาก็ตกใจกระโดดลงไปในน้ำเห็นภาพของน้ำที่กระจายขึ้นมาเมื่อมีวัตถุตกลงไปในน้ำพร้อมกับเสียงน้ำที่ดังอันเกิดจากการกระทบกันของน้ำกับวัตถุนั้น

คองคอยเจ้า
นกเขาร้องกระแตดแต่

อยู่หัวหน้าเก่า
แจนแวนฮ้องแห่งคืดหลาย

(สำลี้ รักสุทธิ. 2548: 178)

เนื้อความของผญาข้างต้นคือ ฝ่ายหญิงกล่าวกับฝ่ายชายว่า น้องคอยพื่ออยู่ที่ทุ่งนาเก่า ได้ยินเสียงนกเขาร้องขึ้นกระแตดแต่ นกแจนแวนร้องทำให้คิดถึงพี่เหลือเกิน

จากผญาเกี่ยวพราลีสี่ข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเสนาะณะภาพ คือคำว่ากระแตดแต่ เป็นคำเลียนเสียงธรรมชาติ ซึ่งเป็นเสียงร้องของนกเขา

แนวผู้ย้าย

เห็นคนมา

ลืออยู่คือกบ

หลุบลิ้นลงน้ำ

(สำลี รักสุทธิ. 2548: 185)

เนื้อความของผญาข้างต้นคือ ฝ่ายหญิงกล่าวกับฝ่ายชายว่า น้องนี้เป็นคนหน้าตาไม่งาม ก็จะไม่ชอบคบอยู่เหมือนอย่างกับที่เมื่อเห็นคนมาก็ตกใจกระโดดลงน้ำ

จากผญาเกี่ยวพราสาท์ข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเสนาะเนะภาพ คือคำว่าหลุบลิ้น คือ ทำตัวโก่งๆ โค้งๆ เพื่อเป็นการเตรียมตัวจะกระโดดลงน้ำ ซึ่งเป็นการใช้คำที่ทำให้เห็นภาพของกบเมื่อเห็นคนมาก็จะโก่งตัวเหยียดขาเพื่อจะกระโดดลงน้ำลงไปอย่างรวดเร็วเพราะหวาดกลัวหรือตกใจ

แก้วก็ย้งต่างแก้ว

เห็นแต่หงสังใส

บ่คือตั้งดวงมณี อ้ายเอย

หน่วยขวงไฟสีฐู้

(สำลี รักสุทธิ. 2548: 192)

เนื้อความของผญาข้างต้นคือ ฝ่ายหญิงกล่าวกับฝ่ายชายว่า แม้จะเรียกว่าแก้วเหมือนกันแต่อาจจะเป็นแก้วที่ต่างชนิดกัน คุณสมบัติไม่เหมือนกันก็ได้ แก้วบางชนิดก็ไม่ใช่แก้วมณีแท้เพราะฉะนั้นเมื่อมองไปที่แก้วต่างๆ มากมายแล้วเห็นแต่ความสุกสว่าง แวววาวใส ในนั้นก็อาจจะมีแก้วที่ไม่มีคุณค่า ไม่ใช่แก้วมณีแท้ปนอยู่ก็เป็นได้ ซึ่งเป็นการกล่าวเปรียบเทียบว่า ผู้หญิงงามนั้นมีอยู่มากมายทั่วไป แต่ผู้หญิงรูปงามบางคนนั้นจิตใจไม่ได้งามเหมือนกับหน้าตาเสมอไป

จากผญาเกี่ยวพราสาท์ข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเสนาะเนะภาพ คือคำว่า หงสัง แปลว่าใสสว่าง สุกสว่าง หงสังใส เป็นการเล่นซ้ำคำเพื่อให้เห็นภาพของแก้วที่มีความแวววาว สว่าง สุกใสเป็นประกาย เป็นอัญมณีที่สวยงามและมีค่า

แนวลีนบ่มีกระดูกนี้

ชายมีเมียหลายคน

สั่งให้น้องตันตันดิน

สั่งลีให้น้องคาคลาดล้ม

แปลงเลศลวงเสน่ห์

ส่วนหญิงบ่มีฐู้

แยงเงาในแว่น แท้เด

เดือนห้าก่อนฝน แท้นอ

(สำลี รักสุทธิ. 2548: 195)

เนื้อความของพญาข้างต้นคือ ฝ่ายหญิงกล่าวกับฝ่ายชายว่า ลึนนั่นไม่มีกระดูก ดังนั้นจะพูดจาอย่างไรก็ได้ ผู้ชายอาจจะมิเสียใจหลายคน แต่ผู้หญิงก็ไม่อาจจะทราบได้ พี่สั่งให้น้องรอแล้วก็โกหกหลอกลวงน้อง

จากพญาเกี่ยวพราสีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารเสนาะเนะภาพ คือคำว่า ดันดัน เป็นคำแสดงกิริยาการเดินเร็วๆ เดินกลิ้งไปกลิ้งมาอย่างทวนทวน ซึ่งเป็นการใช้คำที่ทำให้เห็นภาพของผู้หญิงที่มีอารมณ์ โกรธ ชัดเคืองใจจนต้องระบายออกด้วยการลงปอนอนดินเร็วๆหรือเดินไปเดินมาเพื่อให้ผ่อนคลายความรู้สึกที่ขุ่นเคือง ที่อัดอั้นตันใจ

9. โวหารภาพพจน์แบบสัญลักษณ์

สัญลักษณ์ คือ การเปรียบเทียบโดยนำสิ่งหนึ่งใช้แทนสิ่งหนึ่งเพื่อสื่อความหมายให้เกิดภาพหรือทำให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งสิ่งที่นำมาใช้แทนกันอาจมีความหมายเหมือนกันบางส่วน สัญลักษณ์ที่ใช้อาจเป็นคำคำเดียว เป็นข้อความหรือเป็นเรื่องราวทั้งเรื่องก็ได้ สัญลักษณ์อาจเป็นการกล่าวเปรียบเทียบแบบอุปมาหรืออุปลักษณ์ก็ได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ข้อยนี้คือตั้งเชื้อชาติ แฉ่ง	เหม็นสาบกุยผง
บ่แมน แนวหงส์คำ	สีหอนเทียม พระจันทร์ ได้
	(สำลี รักสุทธี. 2548: 138)

เนื้อความของพญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า พี่นี้เป็นตั้งเชื้อชาติแฉ่ง ย่อมมีกลิ่นที่เหม็นสาบ ไม่เหมือนกับเชื้อชาติของหงส์ทอง พี่จึงไม่อาจอยู่คู่กับพระจันทร์ ซึ่งพญาบทนี้ใช้เป็นความเปรียบเทียบถึง พี่นี้เป็นคนต่ำต้อย ต่ำศักดิ์ไม่เหมือนกับชายคนอื่นที่สูงศักดิ์ จึงไม่อาจคู่ควรกับน้องได้

จากพญาเกี่ยวพราสีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารสัญลักษณ์ คือ คำว่า แฉ่งหรือแฉ่ง เป็นสัญลักษณ์แทนคนที่ฐานะต่ำต้อย ต่ำศักดิ์ ส่วนคำว่าหงส์คำหรือหงส์ทอง เป็นสัญลักษณ์แทนคนที่มีฐานะสูงศักดิ์ มียศถาบรรดาศักดิ์ และคำว่า พระจันทร์ เป็นสัญลักษณ์แทนถึงผู้หญิงที่สูงส่ง มีความงดงาม

คือตั้ง กาดำ ปี่	เทียม หงส์ มันสิคอง คือฤา
เป็นตั้ง แสงหิง ห้อย	สีเส็งสู้ แข่งจันทร์ ได้ฤา
	(สำลี รักสุทธี. 2548: 145)

เนื้อความของพญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่าพินี้เหมือนกับกาดำ ไม่อาจจะเทียบเทียบกับหงส์ได้ เหมือนแสงของหิ่งห้อยซึ่งจะสว่างแข่งกับแสงจันทร์นั้นคงเป็นไปไม่ได้ ซึ่งเป็นการกล่าวเปรียบเทียบ หมายถึง พินี้เป็นคนต่ำต้อย จึงไม่อาจคู่ควรกับน้องซึ่งเป็นผู้สูงศักดิ์ได้

จากพญาเกี่ยวพราสีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารสัญลักษณ์ คือ คำว่า กาดำ หิ่งห้อย เป็นสัญลักษณ์แทน ผู้ที่ต่ำต้อย คนที่ต่ำศักดิ์ ส่วนคำว่าหงส์และพระจันทร์ เป็นสัญลักษณ์แทนผู้สูงศักดิ์ หรือชนชั้นสูง

คือดั่งดวงดอกไม้

กลางไพรหอมกลิ่น

มีแต่แมลงภู่มืด

ตอมแล้วกะเล่าหนี

(ลำลี รักสุทธิ. 2548: 145)

เนื้อความของพญาข้างต้นคือ ฝ่ายชายกล่าวกับฝ่ายหญิงว่า น้องนี้เหมือนดั่งดอกไม้ที่ส่งกลิ่นหอมอยู่กลางป่ามีแต่แมลงภู่มืดมาบินตอมแล้วก็บินหนีไป ซึ่งเป็นความหมายในเชิงเปรียบเทียบคือ น้องเป็นหญิงสาวที่สวยงาม จึงมีแต่ผู้ชายมาหมายปอง มาพูดจาผูกสมักรักใคร่ด้วย แต่เมื่อได้รักกับน้องอย่างสมใจแล้วก็ทิ้งจากไป

จากพญาเกี่ยวพราสีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารสัญลักษณ์ คือ คำว่าดอกไม้ เป็นสัญลักษณ์แทนผู้หญิง แมลงภู่มืด เป็นสัญลักษณ์แทนผู้ชาย

เชื้อชาติแฉ้ง

บ่อ่อนฮ่วมฮังแหลว

บ่แม่นแนวหงส์คำ

ฮ่วมกันบ่มีได้

(ลำลี รักสุทธิ. 2548: 182)

เนื้อความของพญาข้างต้นคือ ฝ่ายหญิงกล่าวกับฝ่ายชายว่า เชื้อชาติของแฉ้งไม่อยู่ร่วมกับรังของเหยี่ยว ไม่ใช่หงส์ทองถึงจึงอยู่ร่วมกันไม่ได้ ซึ่งใช้เป็นความเปรียบเทียบ หมายถึง พี่เป็นคนจนเป็นคนต่ำศักดิ์ ไม่อาจจะมาเป็นคู่ครองหรืออยู่ร่วมกับน้องที่เป็นคนรวย เป็นคนสูงศักดิ์ได้

จากพญาเกี่ยวพราสีข้างต้นนี้มีการใช้โวหารสัญลักษณ์ คือ แฉ้งหรือแฉ้ง หมายถึง คนต่ำต้อย ต่ำศักดิ์ หงส์ทอง หมายถึง คนที่สูงศักดิ์

จากการศึกษาวิเคราะห์โวหารภาพพจน์พญาเกี่ยวพราสีของ ลำลี รักสุทธิ และ สุระ อุณวงศ์ แล้ว ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นรูปแบบของภาษาที่งดงามซึ่งเป็นภาษาอีกรูปแบบหนึ่งของชาวภาคอีสานที่รู้จักร้อยเรียงถ้อยคำให้เกิดความไพเราะ เกิดเสียงเสนาะและทำให้เห็นภาพ นอกจากนี้ยังมีกลวิธีในการสื่อ

ความหมายของคำโดยนัยแทนการพูดโดยตรงซึ่งเป็นลักษณะเด่นของผญา การใช้คำเพื่อสื่อความหมายโดยนัยหรือในเชิงเปรียบเทียบนี้แสดงให้เห็นถึงความมีสติปัญญาที่แหลมคม สามารถเลือกสรรคำมาใช้ได้อย่างไพเราะและลงตัว ความเปรียบหรือลักษณะสิ่งที่น่าสนใจมาเปรียบเทียบบนนี้เป็นลักษณะเด่นของรูปแบบโวหารภาพพจน์ทั้งสิ้น ซึ่งมีข้อสังเกตว่าสิ่งที่นำมาใช้เปรียบเทียบในผญาเกี่ยวพาราสิ มีดังนี้

ความรัก นำมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นปัจจัยพื้นฐานของมนุษย์ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นขาดไม่ได้ เช่น ข้าว น้ำ หรือเป็นของใช้ที่อยู่ใกล้ตัว เช่น ช้อน ชาม ส่วนความซื่อสัตย์นำมาเปรียบกับสิ่งที่เป็นของคู่กัน เช่น ช้อง กับแห ไช้กับปลา นกเขาที่อยู่เป็นคู่ ความมั่นคงนำมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่หนักแน่น เช่น หิน ดิน ท้องฟ้า

เปรียบเทียบคิดถึงกับธรรมชาติ เช่น สายลม ดาวบนท้องฟ้า เปรียบความงามของหญิงสาวกับสิ่งที่สวยงามหรือสิ่งที่มีค่า เช่น ดอกไม้ ดวงจันทร์ สายน้ำ หงส์ทอง แก้วอัญมณีที่แวววาว เส้นไหมสีทอง ซึ่งจะเห็นได้ว่าสิ่งที่นำมาเปรียบนั้นล้วนแต่นำมาจากสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบๆตัว เช่น สัตว์ต่างๆ ต้นไม้ ของใช้ อาหารการกิน การประกอบอาชีพ ดังนั้นการศึกษาผญาเกี่ยวพาราสิของชาวอีสาน จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิตหรือวิถีชีวิตของชาวภาคอีสานได้เป็นอย่างดี

บทที่ 5

สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ ชั้นลักษณะ และไวยากรณ์ ในแผนกเกี่ยวพาราสิของงานวิจัยชิ้นนี้ ได้ศึกษาจากเอกสารรวบรวมผลของสำลี รักสุทธิ ซึ่งรวบรวมผลเกี่ยวพาราสิไว้ทั้งสิ้น 413 บท และของสุระ อุณวงศ์ ซึ่งรวบรวมผลเกี่ยวพาราสิไว้ทั้งสิ้น 174 บท รวมเป็นจำนวนผลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ทั้งสิ้น จำนวน 587 บท การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อให้ทราบลักษณะชั้นลักษณะ และไวยากรณ์ในแผนกเกี่ยวพาราสิ ตามความมุ่งหมายของการศึกษา และเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้เน้นศึกษาวิเคราะห์ผลเกี่ยวพาราสิใน 2 ประเด็นหลักคือ 1. วิเคราะห์ลักษณะชั้นลักษณะที่ใช้ในแผนกเกี่ยวพาราสิ และ 2. วิเคราะห์ไวยากรณ์ที่ปรากฏในแผนกเกี่ยวพาราสิ ผลจากการศึกษาวิจัยทำให้ทราบเกี่ยวกับลักษณะของชั้นลักษณะและไวยากรณ์ ดังนี้

1. เมื่อนำเกณฑ์การจำแนกชั้นลักษณะของนิตยา ภักดีบัณฑิต มาวิเคราะห์ผลเกี่ยวพาราสิของสำลี รักสุทธิ และสุระ อุณวงศ์ จำนวน 587 บทพบว่าชั้นลักษณะตามเกณฑ์นี้ปรากฏเพียง 6 แบบคือ

1. แบบโสก4 หรือโสลก 4 พยางค์
2. แบบกลอน 6
3. แบบกาพย์
4. แบบโคลงสาร
5. แบบร่าย
6. แบบผสม

ลักษณะบังคับของชั้นลักษณะที่ชัดเจน คือ จำนวนคำ ส่วนการส่งสัมผัสไม่เคร่งครัดนัก เพิ่มความไพเราะด้วยสัมผัสอักษร เสียงสูงต่ำ หรือการซ้ำคำ

2. การใช้ไวยากรณ์ในแผนกเกี่ยวพาราสิ ซึ่งจากการศึกษาค้นคว้าพบว่ามีการใช้ไวยากรณ์ปรากฏทั้งสิ้น 9 แบบ ดังนี้คือ

1. ไวยากรณ์อุปมา
2. ไวยากรณ์อุปลักษณะ

- 3 โวหารภาพพจน์อติพจน์
 - 4 โวหารภาพพจน์บุคลาธิษฐาน
 - 5 โวหารภาพพจน์นามนัย
 - 6 โวหารภาพพจน์สมพจน์
 - 7 โวหารภาพพจน์อุทาหรณ์
 - 8 โวหารภาพพจน์เสนาะเนาะภาพ
 - 9 โวหารภาพพจน์สัญลักษณ์
- โวหารภาพพจน์แต่ละประเภท มีรายละเอียดดังนี้

1. โวหารภาพพจน์อุปมา

เป็นการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับสิ่งอื่นที่มีลักษณะเด่นบางอย่างเหมือนกัน ในการเปรียบเทียบ มักจะนำสิ่งที่คนอีสานทั่วไปรู้จักกันดีมาใช้เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงความคิดเพื่อช่วยให้ผู้อ่านหรือผู้รับสาร สามารถเห็นภาพได้ชัดเจนขึ้น

2. โวหารภาพพจน์อุปลักษณ์

เป็นการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง มีทั้งแบบไม่ใช้คำเชื่อมเพื่อแสดงการเปรียบเทียบ และแบบที่ใช้คำเชื่อมเพื่อแสดงการเปรียบเทียบ “คือ เท่า เป็น” เป็นที่น่าสังเกตว่าในบรรดาผญาเกี่ยวพาราฮีทั้ง 587 บท ที่นำมาศึกษานั้นพบว่ามีการใช้โวหารภาพพจน์อุปลักษณ์มากที่สุด แสดงให้เห็นว่าชาวอีสานมีความนิยมใช้การเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ โดยสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบกันนั้นมักหยิบยกมาจากสิ่งที่พบได้ในวิถีการดำรงชีวิตประจำวัน อาทิ พืช สัตว์ ร่างกาย และธรรมชาติ มี 2 แบบคือ โดยเปรียบเทียบโดยไม่ใช้คำเชื่อมและใช้คำเชื่อม เป็น หรือ คือ

3. โวหารภาพพจน์อติพจน์

เป็นการใช้โวหารเปรียบเทียบที่ไม่คำนึงถึงข้อเท็จจริงหรือกล่าวเกินจริง เพื่อมุ่งกระทบอารมณ์

4. โวหารภาพพจน์บุคลาธิษฐาน

เป็นการใช้โวหารเพื่อให้สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตมีความรู้สึกนึกคิดและแสดงกิริยาได้เหมือนมนุษย์ ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 แบบ คือ การนำสิ่งที่ไม่มีชีวิตมาแสดงอากัปกิริยาเหมือนมีชีวิตหรือแสดงกิริยาอาการความรู้สึกนึกคิดเหมือนกับมนุษย์กับการนำสิ่งที่มีชีวิตมาแสดงอากัปกิริยาหรือแสดงความรู้สึกนึกคิดเหมือนกับมนุษย์

5. โวหารภาพพจน์นามนัย

คือการใช้โวหารกล่าวถึงสิ่งหนึ่งเพื่อสื่อความหมายถึงสิ่งอื่นแทนการกล่าวถึงสิ่งนั้นโดยตรง เช่น การเรียกขานบุคคลโดยใช้นามแฝง หรือการใช้คำเรียกขานเพื่อสื่อความหมายหรือกล่าวอ้างถึง เช่น

หากผู้พูดเป็นชายมักใช้คำว่า นางพวงศ์เมธี นางน่อง เจ้าแพงหล้า เพื่อสื่อถึงผู้หญิงคนพิเศษที่ตนกำลังกล่าวถึง หากผู้พูดเป็นหญิงมักใช้คำว่า พี่ให้เจ้าเหนือฟ้า เมื่อกกล่าวถึงผู้ชายคนพิเศษของตน

6. โวหารภาพพจน์สมพจน์

คือการเปรียบเทียบโดยใช้คุณสมบัติเด่นของสิ่งหนึ่งสิ่งใดแทนความหมายทั้งหมด เช่น การใช้คำเรียกขานแทนบุคคลโดยใช้คุณสมบัติเด่นๆหรือลักษณะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายมากกว่าให้ความหมายแทนบุคคลนั้น เช่น เจ้าเนื้อเย็น หมายถึง ผู้หญิงอันเป็นที่รัก หรือ คำว่า หนึ่งเมือง หมายถึง ได้ครอบครองและปกครองเมือง

7. โวหารภาพพจน์อุทาหรณ์

คือการอ้างถึงบุคคล เหตุการณ์ สถานที่หรือข้อความซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป มาอธิบายความคิดหรือนำมาเปรียบที่ขบพฤติกรรมผู้พูดซึ่งแบ่งย่อยเป็นการอ้างถึงข้อความที่รู้จักกันดีมากกว่าเปรียบเทียบ เช่น ลำนวน สุภาสิต คำพังเพย คำสอนทางศาสนา การอ้างถึงเรื่องราวเหตุการณ์หรือตัวละครในวรรณกรรม วรรณคดีและอ้างถึงลักษณะของธรรมชาติ ได้แก่ พืช สัตว์และกิจกรรมเกี่ยวกับอาชีพและสิ่งแวดล้อมที่พบในชีวิตประจำวันมากกว่าเปรียบเทียบ คือการนำธรรมชาติของพืชหรือสัตว์ต่างๆมาเปรียบเทียบกับมนุษย์

8. โวหารภาพพจน์เสนาะเนาะภาพ

คือการใช้คำที่มีเสียงเสนาะประดุกเสียงดนตรีมีท่วงทำนองและเสียงสัมผัสอันไพเราะโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เห็นเด่นชัดคือ คำขยาย ซึ่งเป็นคำที่ช่วยให้ความหมายของคำต่างๆหนักแน่นชัดเจน แจ่มแจ้งมากยิ่งขึ้นนอกจากนี้ยังมีลักษณะการใช้คำที่สื่อให้เห็นภาพอย่างชัดเจน สื่อความหมายอันลึกซึ้ง กระทบใจทำให้เห็นภาพจากความรู้สึก

9. โวหารภาพพจน์สัญลักษณ์

คือการนำสิ่งหนึ่งใช้แทนสิ่งหนึ่งเพื่อสื่อความหมายให้เกิดภาพหรือทำให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งสิ่งที้นำมาใช้แทนกันอาจมีความหมายเหมือนกันบางส่วน สัญลักษณ์ที่ใช้ อาจเป็นคำคำเดียวเป็นข้อความหรือเป็นเรื่องราวทั้งเรื่องก็ได้ สัญลักษณ์ในลักษณะภาพพจน์ อาจเป็นการเปรียบเทียบ (Metaphor) ด้วยก็ได้ หรืออาจเป็นภาพพจน์แบบอื่นอีกด้วยก็ได้

อภิปรายผล

ผลที่ได้รับจากการศึกษาค้นคว้าค้นหาลักษณะและโวหารภาพพจน์ในผญาเกี่ยวกับพาราสีพบว่ามีรูปแบบทางชั้นหัตถ์ลักษณะ 6 แบบ คือ แบบโสภ 4 แบบกลอน 6 แบบกาพย์ แบบโคลงสาร แบบร่าย และแบบผสม ลักษณะบังคับของชั้นหัตถ์ลักษณะที่ชัดเจน คือ จำนวนคำ ส่วนการส่งสัมผัสไม่เคร่งครัดนัก เพิ่มความไพเราะด้วยสัมผัสอักษร หรือการซ้ำคำ

การใช้โวหารภาพพจน์มีการใช้ทั้งหมด 9 แบบ คือ โวหารภาพพจน์อุปมา มีการใช้โวหารภาพพจน์อุปลักษณ์มากที่สุด โวหารภาพพจน์อติพจน์ โวหารภาพพจน์บุคลาธิษฐาน โวหารภาพพจน์นามนัย โวหารภาพพจน์สมพจน์ โวหารภาพพจน์อุทาหรณ์ โวหารภาพพจน์เสนาะเนาะภาพ และโวหารสัญลักษณ์

ในการใช้โวหารภาพพจน์ในผญาเกี่ยวพาราสีมีการเลือกใช้ได้เหมาะสมกับเนื้อความและเหตุการณ์ได้อย่างลงตัว ใช้คำคมเชิงเปรียบเทียบ ช่วยให้ความหมายลึกซึ้งประทับใจและเกิดอารมณ์ถึงความรู้สึกเคลิ้มคล้อยไปกับถ้อยคำที่กล่าวเปรียบเทียบ ซึ่งการเปรียบเทียบมักเปรียบกับธรรมชาติมากที่สุด เช่น พืช สัตว์ ดิน น้ำ ลม ไฟ อัญมณี ใช้คำเปรียบกับจินตนาการและเครื่องมือเครื่องใช้ เป็นการชี้ให้เห็นภูมิปัญญาและความงามของภาษาได้อย่างดียิ่ง การศึกษาผญาเกี่ยวพาราสีทำให้เห็นความงามของภาษาอีสาน เข้าใจความหมายอย่างลุ่มลึก แสดงถึงคุณค่า ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมทางภาษา ก่อให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาวัฒนธรรมในด้านอื่นๆ ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาค้นคว้าประเภทอื่นและข้อมูลทางคติชนวิทยา เช่น หมอลำ สุภาพิตรี ซึ่งล้วนเป็นวัฒนธรรมทางด้านภาษาของชาวอีสานเพื่อความรู้ความเข้าใจภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ปรากฏในวัฒนธรรมทางภาษาได้อย่างลึกซึ้ง

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กมล การกุศล. (2529). **ทักษะและความรู้ทางภาษาไทย**. พิษณุโลก: โครงการตำรามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก.
- กมลมาลย์ คำแสน. (2542). **การศึกษาพัฒนาภาษิตอีสานตามแนวมุขยวิชาวัดมนธรรมเพื่อการสอนวรรณกรรมท้องถิ่น**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การสอนภาษาไทย). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส.(2521).**ลักษณะทั่วไปในวรรณคดีไทย สรุปลผลการสัมมนาในวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์.
- จารุบุตร เรื่องสุวรรณ. (2524). **วรรณกรรมพื้นบ้านอีสานในพระอริยานุวัตรนักปราชญ์อีสาน**. มหาสารคาม: ไตรรงค์การพิมพ์
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2526). **ผูกบายทกวีชาวบ้าน**. กอฬสินธุ์: จินตภณัฏการพิมพ์.
- จิตร ภูมิศักดิ์. (2524). **ลักษณะภาพที่กลอนแห่งชนชาติลาวในโครงการแข่งน้ำและข้อคิดใหม่ในประวัติศาสตร์ไทยในกลุ่มน้ำเจ้าพระยา**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ชาคริต อนันทรวาน. (2525). **บทสวดขวัญจังหวัดเลยการวิจัยเชิงคติชนวิทยา**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เลย: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. อดสำเนา.
- โชติวุฒิ พลวิเศษ. (2545). **การตีความญาเชิงจริยศาสตร์ที่ประยุกต์ใช้ในสังคมไทยปัจจุบัน**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.(ปรัชญา). ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.
- ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล. (2532). **การศึกษาเปรียบเทียบคำอุ้บ่าวสาวลานนาและญาเกี่ยวอีสาน**. เชียงใหม่: ภาควิชาคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธวัช ปุณโณทก. (2525). **วรรณกรรมท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- นิตยา ภัคดีบัณฑิต. (2532). **พัฒนาภาษิต: การศึกษาเชิงวิเคราะห์**. วิทยานิพนธ์ศศ.ม. มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร
- นิภาภรณ์ สิงคะกุล. (2537). **ญาเกี่ยวจากบ้านชุมชน ตำบลอาจสามารถ อำเภอก้อาจสามารถจังหวัดร้อยเอ็ด**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.(ไทยคดีศึกษา). มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- บุปผา ทวีสุข. (2530). **คติชาวบ้าน**. กรุงเทพฯ: ดี แอน เอส. กรุงเทพฯ.
- ประดิษฐ์ จิตตะบุตร. (2537). **ญาของชาวโกสุมพิสัยจังหวัดมหาสารคาม**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ไทยคดีศึกษา). มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

- ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2525). **ศิลปะการเขียน**. กรุงเทพฯ: เทพประทานพร.
- พรชัย ศรีสารคาม. (2522). **ฌวนอีสาน**. มหาสารคาม: วิทยาลัยครูมหาสารคาม.
- พรทิพย์ ชังธาดา. (2545). **วรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน**. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- พระสมณกุลวงศ์. (2521). **ขุนทิงตรวจชำระโดย พิฑูร มลิวัลย์**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการฟื้นฟูวรรณคดีไทยอีสาน.
- พิสมร ้วยวุฒิ. **วิเคราะห์การใช้ภาพพจน์ในวรรณกรรมร้อยกรองของสุจิตต์ วงศ์เทศ**. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก.
- ไพฑูรย์ เครือแก้ว. (2513). **ลักษณะสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เลี่ยมเซี่ยงจงเจริญ.
- ภัทราภรณ์ หนั้นชัย. (2528). **การวิเคราะห์การใช้ภาพพจน์ในวรรณคดีที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยวิชาบังคับระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย**. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ราชบัณฑิตสถาน. (2535). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- จำเพย ไชยสินธุ์. (2527). **กระบวนจินตภาพในวรรณกรรมร้อยกรองอีสาน**. วิทยานิพนธ์ คศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วงเดือน สุขบาง. (2524). **การศึกษาพระปฐมสมโพธิกถาในแนวสุนทรียะ**. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วิภา กงกะนันท์. (2522). **วรรณคดีศึกษา**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิสุทธ์ บุญกุล. (2520). **วิสุทธ์นิพนธ์**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สรายุทธ์ ทองคำไผ่. (2539). **วิเคราะห์วรรณคดีเรื่อง ผาแดง-นางไอ่ ฉบับของพระอริยานุวัตร เขมจารี**. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). พิษณุโลก: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร. ถ่ายเอกสาร.
- สาร สารทัศนานันท์. (2524). **ชุดสมบัติอีสาน**. เลย: รุ่งแสงการพิมพ์.
- ลำลี รักสุทธิ. (2524). **ฌวน**. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- ลิตธา พิณภูวดลและคณะ. (2517). **การเขียน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สิริรัตน์ สุคันธวิช. (2531). **การวิเคราะห์ภาพพจน์ในวรรณคดีไทยที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยชุดทักษะสัมพันธ์ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น**. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2525). **โลกทรรศน์ไทยภาคใต้**. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครการพิมพ์.

สุพรรณ ทองคล้าย. (2524). **การศึกษาลักษณะร่องพื่นถิ่นอีสาน**. วิทยานิพนธ์ อ.ม.

(ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อัดสำเนา.

_____. (2530, สิงหาคม). ลักษณะร่องพื่นถิ่นอีสาน. **ศิลปวัฒนธรรม** 10 : 70 – 72

สุระ อุณวงศ์. (2542). **ผญา**. อุบลราชธานี: อุบลยงสวัสดิ์ออฟเซต.

เสาวลักษณ์ จันทร์โพธิ์ศรี. (2520). **ประวัติวรรณคดีอีสานในมรดกอีสาน**. มหาสารคาม:

วิทยาลัยครูมหาสารคาม.

อานนท์ พลภักดี. (2548). **ผญากับสี่อบุคคล:กรณีศึกษาตำบลกุดป่อง อำเภอเมือง จังหวัดเลย**.

วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.(ไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา). เลย: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

ถ่ายเอกสาร.

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ชื่อ ชื่อสกุล	นางวิมลจันทร์ รักษาใจ
วันเดือนปีเกิด	5 มิถุนายน 2498
สถานที่เกิด	จังหวัดสกลนคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	219/17 หมู่ 2 ซอยสายไหม10 ถนนสายไหม เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 10220
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	ครูชำนาญการพิเศษ อันดับ คศ.3
สถานที่ทำงาน	โรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 10220
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2513	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนสกลราชวิทยานุกูล
พ.ศ. 2518	ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง จากวิทยาลัยครูสกลนคร
พ.ศ. 2526	ครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) จากวิทยาลัยครูสกลนคร
พ.ศ. 2551	การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) ภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ